

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

V. ročník – prezenční studium

Obor: Pedagogika – sociální práce

Mezinárodní rozvod manželství a jeho dopad na život dítěte

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce

PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Zpracovala

Hana Nevimová

Olomouc 2010

Poděkování

Děkuji PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D., za vstřícnost, odborné vedení a metodické pokyny, které mi poskytla při zpracování diplomové práce. Dále děkuji pracovníci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, JUDr. Markétě Novákové, za poskytnutí rozhovoru s aktuálními informacemi a pracovníkům Orgánů sociálně-právní ochrany dětí za spolupráci při výzkumném šetření.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila zdroje,
které jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 18. března 2010

.....
podpis

Obsah

Úvod.....	7
Cíle diplomové práce	9
Struktura diplomové práce	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Manželství.....	12
1.1 Definice manželství.....	12
1.2 Právní pojmy	14
1.2.1 Zakotvení v Ústavě České republiky	15
1.3 Právní úprava uzavírání manželství	16
1.3.1 Veřejný pořádek.....	17
1.3.2 Dokumenty k uzavření manželství.....	17
1.3.3 Forma uzavření manželství	18
1.3.4 Konzulární sňatky	19
2 Rozvod	21
2.1 Nařízení Brusel II. bis	21
2.1.1 Oblast působnosti.....	22
2.1.2 Příslušnost soudu.....	23
2.1.3 Zahájení řízení.....	24
2.1.4 Uznávání rozhodnutí	25
2.2 Rozhodné právo podle ZMPS	26
2.2.1 Uznávání rozhodnutí	27
2.3 Návrh nového nařízení	28
2.4 Uznávání rozhodnutí dle Haagské úmluvy	30
3 Výživné	33
3.1 Právní úprava vymáhání výživného	33
3.1.1 Právní dokumenty, kterými se řídí vymáhání výživného.....	34
3.1.2 Rozhodné právo ve věcech výživného.....	35
3.1.3 Příslušnost soudů.....	36
3.1.4 Úmluva o vymáhání výživného v cizině.....	37
3.2 Postup ÚMPOD při vymáhání výživného	38
3.2.1 Postup ÚMPOD, je-li oprávněný cizincem.....	40

3.3 Uznávání a výkon rozhodnutí dle Haagských úmluv	41
3.3.1 Uznávání a výkon rozhodnutí dle Nařízení Brusel I.....	43
3.3.2 Nesporné nároky	44
3.4 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.....	45
3.5 Výhledy na změny	46
4 Rodičovská zodpovědnost.....	49
4.1 Způsoby péče o dítě	49
4.1.1 Právo dítěte na péči obou rodičů	51
4.2 Úmluva o styku s dětmi	52
4.3 Rodičovská zodpovědnost dle Haagské Úmluvy.....	54
4.3.1 Pravomoc	56
4.3.2 Rozhodné právo	58
4.3.3 Uznávání a výkon opatření.....	59
4.4 Práva dítěte dle Evropské úmluvy o výkonu práv dětí	60
4.4.1 Pravomoc soudních orgánů	62
4.5 Oblast působnosti Nařízení Brusel II. bis	63
4.5.1 Příslušnost soudů.....	64
4.5.2 Uznání a výkon rozhodnutí	65
4.6 Právní úprava ve vztahu k nečlenským státům	67
5 Mezinárodní únosy dětí.....	70
5.1 Právní dokumenty upravující únos dítěte.....	70
5.1.1 Předmět a cíl Haagské úmluvy.....	71
5.2 Motivy k únosu dítěte	72
5.3 Činnost ústředních orgánů.....	73
5.3.1 ÚMPOD jako přijímací orgán.....	73
5.3.2 ÚMPOD jako dožadující orgán.....	74
5.4 Navrácení dítěte	76
5.4.1 Možnost zamítnutí návratu dítěte.....	77
5.4.2 Jak soudy aplikují článek 13 Úmluvy?	78
5.4.3 Co musí soudy zvážit při rozhodování o navrácení dítěte?.....	81
5.4.4 Navrácení dítěte dle Nařízení Brusel II. bis	82
5.4.5 Dosažení návratu uznáním a výkonem rozhodnutí	84

5.5 Ochranné nástroje	86
5.6 Vnitrostátní právní předpisy	87
5.6.1 Novela Občanského soudního řádu	87
5.6.2 Trestný čin únosu dítěte	89
5.7 ČR v boji proti mezinárodním únosům dětí	90
5.7.1 Činnost Ministerstva práce a sociálních věcí	92
5.7.2 Změny na ÚMPOD v roce 2010	93
5.7.3 INCADAT	93
II PRAKTICKÁ ČÁST	95
1 Forma a metoda	96
2 Cíl praktické části	97
3 Průběh výzkumného šetření	98
3.1 Problémy spojené s šetřením	98
3.2 Stanovení předpokladů výzkumu	99
4 Vlastní výzkum	100
4.1 Popis získaného vzorku	100
4.2 Rozbor otázek a odpovědí	102
5 Diskuse	120
Závěr	122
Použitá literatura a prameny	124
Seznam tabulek a grafů	130
Přílohy	
ANOTACE	

Úvod

Diplomová práce je zaměřena na mezinárodní problematiku v oblasti rodinného práva a na určité typy problémů, které jsou s tímto rozsáhlým okruhem spojeny. Prostřednictvím této práce chci poukázat na to, jak je velmi důležité zabývat se mezinárodním manželstvím ve spojení s obtížně řešitelnými situacemi, které vyvstávají při jeho rozpadu. Chci především zdůraznit, že se jedná o velmi aktuální a stále více rozšířenou problematiku, které je nutné věnovat pozornost, jak na úrovni vnitrostátní, tak na úrovni mezinárodní.

Tato práce není věnována pouze rozpadu manželství, ale je především zaměřena na rozvrat rodiny a dopad na samotné dítě, které rozhodnutím svých rodičů trpí nejvíce. Jeho osud se tak dostane do rukou soudních orgánů, které do jisté míry rozhodnou o jeho budoucnosti. Rozhodování je však mnohem složitější a zdlouhavější, než je tomu při rozvodu příslušníků stejné kultury.

Pozornost je věnována i vyhroceným případům řešení těchto sporů, při nichž se jeden z rodičů chopí iniciativy a neoprávněně přemístí dítě, čímž porušuje práva dítěte i samotného rodiče nebo také rozhodnutí o výchově. V tomto směru chci nabídnout možná řešení těchto sporů dle platných právních norem a upozornit na to, jak je velmi důležitá jednotná právní úprava.

Únos dítěte je velmi závažným problémem, který se pojí s dnešním moderním světem „otevřených hranic.“ Nelze na něho nahlížet jako na problém „pár desítek jedinců.“ Je třeba mít na vědomí, že za těmito případy stojí osudy dětí, kterým je znemožněn kontakt s druhým rodičem a samy tak musí čelit cizímu prostředí, odlišné kultuře, jiným zvykům a tradicím, hodnotám, normám, a to bez opory svých nejbližších. Po boku dítěte stojí rodič, který ho vytrhl z jeho přirozeného prostředí a pokud se jedná o dítě, které si dokáže plně uvědomit situaci, může se stát, že v tomto rodiči ztratí oporu.

I když proti těmto činům bylo učiněno mnoho pozitivních kroků, včetně legislativy, pomoci a spolupráce kompetentních orgánů, stále je tento problém víc než aktuální. I přes snahy o pomoc se stále ještě najdou rodiče, kterým není možné právní cestou nikterak pomoci. Rodiče pak často vsází na vlastní úspěch

při pátrání po dítěti, na pomoc svých nejbližších nebo osob, které si podobnou situací sami prošly.

Ačkoliv mě problematika mezinárodních únosů dětí velmi oslovila, prostor je věnován i dalším problémům, které souvisí s rozvodem manželství. Jedná se především o úpravu styku rodiče s dítětem a stanovení výživného. Pozornost bude věnována i uzavírání manželství, které tvoří pomyslný základní kámen vzniku těchto nelehkých situací.

Cíle diplomové práce

Aby byla tato práce efektivní, je třeba si na jejím počátku nadefinovat cíle. Stanovení cílů nám umožní vstoupit do problematiky s určitým očekáváním a motivují nás k tomu, abychom zjistili, do jaké míry budou naplněny.

Hlavním cílem diplomové práce je poukázat na problémy, které souvisí s rozvodem manželství s cizím státním příslušníkem a pokusit se o systematický rozbor právních norem, kterými se tato problematika řídí.

Dosažení hlavního cíle je podmíněno naplněním dílčích cílů.

Těmi jsou:

1. Právní vymezení manželství, podmínky a forma jeho uzavírání.
2. Důsledky uzavření mezinárodního manželství.
3. Rozpracování právních norem, kterými se řídí mezinárodní rozvod manželství, s přihlédnutím ke kolizi práva mezinárodního a práva Evropského společenství.
4. Stanovení vyživovací povinnosti a vymáhání výživného z ciziny.
5. Rozhodování o výchově dítěte a úprava styku druhého rodiče s dítětem.
6. Porušení rozhodnutí o výchově. Postup kompetentních orgánů při mezinárodním únosu dítěte. Nalézání efektivního řešení pro dosažení co nejrychlejšího návratu dítěte a výběr nejvhodnějšího postupu dle právních předpisů, kterými je ČR vázána.
7. Důvody, kdy je možné návrat dítěte zamítnout. Důraz na blaho a zájem dítěte. Postup dle vnitrostátních právních předpisů.
8. Činnost orgánů České republiky v boji proti mezinárodním únosům dětí.

Struktura diplomové práce

Diplomová práce je rozdělena do dvou stěžejních částí – teoretické a praktické.

Teoretická část se skládá z pěti kapitol. V první kapitole se zabývám obecně přijatelnou definicí manželství a právním vymezením manželství. Dále se věnuji podmínkám, které je třeba, při vstupu do manželství s cizincem, splnit. Zaměřím se na příslušné právní předpisy, kterými se uzavírání manželství řídí. Předmětem druhé kapitoly je mezinárodní rozvod manželství. Kapitola nás seznámí s příslušností soudů při rozvodu manželství, s rozhodným právem, podle něhož se bude rozvod řídit, a také s uznáváním rozhodnutí o rozvodu v dalších státech. Třetí kapitola upravuje problematiku vyživovací povinnosti a vymáhání výživného z ciziny. Zaměřím se na stěžejní úmluvy, kterými je Česká republika vázána a na spolupráci kompetentních orgánů. Čtvrtá kapitola nás seznámí s problematikou porozvodové péče o dítě. Pozornost budu věnovat právům dítěte, vymezení rodičovské zodpovědnosti a úpravě styku rodiče s dítětem. Kapitola nám odpoví na to, který soud je v dané věci příslušný a který právní řád se použije. Obsáhleji se věnuji protiprávnímu přemístění dítěte z místa jeho obvyklého bydliště. Zabývám se navrácením dítěte, důvody kdy lze návrat zamítnout, postupem a spoluprací orgánů při únosu dítěte a analýzou rozsudků. Na základě specifík jednotlivých případů hledám nejvhodnější postup dle platných úmluv. Zmíním i postup soudů při navrácení dítěte dle občanského soudního řádu. Závěr této kapitoly je věnován především aktivitám, pomocí nichž se Česká republika snaží předcházet únosům dětí a dalším činnostem v této oblasti.

V celé diplomové práci se věnuji rozboru právních norem na úrovni Evropského společenství a na úrovni mezinárodní a očekávaným změnám v této oblasti.

Praktickou část diplomové práce tvoří statistická analýza kvantitativního výzkumného šetření ve formě sondy. Pomocí tohoto šetření zjišťuji názory a praktické zkušenosti pracovníků Orgánů sociálně-právní ochrany dětí s mezinárodním manželstvím a s únosy dětí. Toto šetření proběhlo v rámci celé České republiky.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Manželství

S vývojem společnosti se postupně vyvíjela i instituce manželství, která pro naše předky znamenala téměř nedotknutelný svazek muže a ženy, který byl většinou bez výjimky na celý život. S neustálým pokrokem se společnost stává uspěchanější a hodnoty, které dříve zaujímaly ve své hierarchii přední místa, se postupně přesouvají do pozadí. Lidé začali upřednostňovat jiné formy vzájemného soužití, které se mnohdy blíží svazku manželskému, avšak nenaplnují jeho základní účel, kterým je po staletí založení rodiny a výchova dětí. Společnost se odpoutává od původních zvyků a tradic a lidé jsou stále více přístupni různým experimentům, jak při výběru partnera, tak při výběru formy uzavírání manželství, místa uzavírání manželství, ale i ve způsobu života.

V dnešním globalizovaném světě běžně dochází ke střetávání příslušníků různých kultur. Především mladí lidé přicházejí do cizí země za studiem, prací a lepšími životními podmínkami, naopak jiní jsou motivováni touhou po poznání jiné kultury, odlišného stylu života a také nových přátel. Jsou však i tací, kteří se asimilují s danou kulturou natolik, že se pro ně stane novým smyslem života a novým domovem, ve kterém chtějí založit rodinu.

V rámci této kapitoly se chci zaměřit na manželství příslušníků dvou různých kultur. Myslím si, že je potřeba se touto problematikou zabývat, protože je velmi aktuální, avšak málo společností diskutovaná a medializovaná.

Hlavním cílem této kapitoly bude najít obecně přijatelnou definici manželství, která bude spojovat různé kultury, vymezit antropologický pohled na uzavírání manželství a jelikož tato práce bude mít spíše právní charakter, chci se zabývat právními předpisy, kterými se řídí uzavírání smíšených manželství.

1.1 Definice manželství

V naší společnosti je **obecně přijímaná definice** manželství jako „*trvalého společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.*“¹ Podle našich

¹ Ustanovení § 1 odst. 1, 2 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

kulturních zvyklostí se tedy jedná o početně regulovaný svazek osob opačného pohlaví, jehož cílem je založení rodiny. Každá kultura si však na základě svých zvyků a tradic utvořila vlastní definici manželství. Cílem této kapitoly není definovat manželství z pohledu různých kultur, ale vyhledat společné znaky manželství, jejichž prvky lze nalézt v každé kultuře.

Mezi tyto znaky patří „*regulace sexuálních vztahů mezi muži a ženami, ekonomická kooperace partnerů, fyzická reprodukce nových členů komunity a jejich enkulturace, dále zajištění plného sociálního statusu potomkům a ustanovení sociálně signifikantních vztahů mezi skupinami příbuzných dvou partnerů.*“²

Na základě těchto prvků vznikla i následující definice manželství jako: „*sociální instituce, jejímž obsahem je kulturně akceptovaný typ svazku mezi dvěma či více partnery, u něž se předpokládá dlouhodobé trvání, a který transformuje sociální status partnerů, je výrazem jejich akceptace společenských norem; definuje či implikuje vzájemné nároky partnerů (a jejich příbuzných) na sebe, rodičovské povinnosti a práva k dětem vzešlým z této unie, práva a povinnosti těchto dětí k rodičům, definuje či implikuje sociální status dětí vzešlých z této unie a vytváří vazby mezi příbuznými partnerů.*“³

Pro srovnání lze uvést definici manželství, která má své kořeny v americké antropologii. Tuto definici koncipovala K. Gough a americká společnost ji přijala jako univerzální definici manželství. Manželství je definováno jako: „*příbuzenství realizované mezi ženou a jednou nebo více osobami, které slouží k rození dětí a na základě pravidel příbuzenství umožňuje jejím dětem začlenění (přijetí) do statusu rodu i jiných společenských vrstev.*“⁴

V porovnání s naší obecně platnou definicí si lze povšimnout, že v mezinárodní definici manželství není přísně regulován vztah mezi osobami opačného pohlaví. Globalizovaný svět umožňuje i vztah osob stejného pohlaví, který ne každá kultura schvaluje. Některé kultury naopak připouští manželský svazek s více osobami. Ať už je člověk příslušníkem kterékoli kultury, lze se shodnout na společném cíli manželského svazku, jímž je plození potomstva

² MALINA et al. *Slovník pro studenty antropologie*. 2007, heslo manželství

³ Tamtéž

⁴ SKARUPSKÁ, H. *Manželství*. In I. olomoucké dny antropologie a biologie. 2007, s. 150

a začlenění potomka do příbuzenských vztahů, na jejichž základě dítě získá určitý status ve společnosti.

Myslím si, že instituce manželství je velmi důležitá pro budoucnost lidstva a že by se od ní nemělo upouštět jinými formami soužití. Podle mého názoru je velmi důležitý právní rámec manželství a zákonná úprava vztahů mezi rodiči a dětmi. Manželstvím nevzniká pouze nějaké společné soužití nebo svazek, nýbrž rodina, která je základním prvkem celé společnosti.

1.2 Právní pojmy

Pro lepší orientaci v následující problematice je třeba si nejprve ujasnit některé právní pojmy, které jsou pro tuto kapitolu stěžejní, a které nás budou provázet i v následujících kapitolách.

Mezinárodní právo soukromé (dále jen MPS) – „soubor právních norem, které výlučně upravují soukromoprávní vztahy (tj. vztahy práva občanského, obchodního, rodinného a pracovního) s mezinárodním prvkem.“⁵ Součástí jsou i právní normy, které upravují postup soudů, případně jiných orgánů a účastníků řízení o soukromoprávních věcech (mezinárodní právo procesní).⁶ MPS je zvláštním odvětvím vnitrostátního práva.⁷ Každý stát má ve svém právním řádu zakotveno MPS, které je jeho samostatným odvětvím.⁸

Mezinárodní prvek – označovaný též jako zahraniční, přeshraniční nebo cizí prvek. Nazýváme jím skutečnost, kdy jeden z účastníků je cizím státním příslušníkem nebo má bydliště případně obvyklý pobyt na území jiného státu.⁹ Pro účely této kapitoly může být při uzavírání manželství mezinárodním prvkem cizí státní příslušnost snoubence nebo místo uzavření manželství v zahraničí.¹⁰

⁵ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 22

⁶ Tamtéž

⁷ Tamtéž, s. 33

⁸ Tamtéž, s. 30

⁹ PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2008, s. 4

¹⁰ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 17

Kolizní norma – určuje, kterého z dotčených právní řádů se má použít pro řešení daného případu. Kolize představuje střet mezi právními řády dotčených států. Kolizní normy neupravují jednotlivá práva a povinnosti účastníků, ale pouze odkazují na právní řád státu, jímž se bude právní vztah řídit.¹¹ „*Kolizní norma vytváří společně s věcnou normou, na kterou odkazuje, pravidlo chování.*“¹²

Přímé normy – „*k jejich použití dochází bez předchozí aplikace kolizních norem. Obsahují hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem.*“¹³ Nejčastěji se vyskytují v nařízeních Evropského společenství a v mezinárodních smlouvách.¹⁴

Věcné normy – tyto normy se použijí tehdy, pokud na ně kolizní norma odkazuje. Jejich použití tedy předchází aplikace kolizní normy, která nás nasměruje na konkrétní právní řád, který je třeba použít a jehož součástí jsou věcné normy. Jsou to **hmotněprávní normy**, které konkrétně upravují práva a povinnosti účastníků.¹⁵

1.2.1 Zakotvení v Ústavě České republiky

Při řešení problému s mezinárodním prvkem často dochází ke střetu vnitrostátního práva a mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika (dále jen ČR) vázána. Ústava ČR upřednostňuje použití mezinárodní smlouvy, s jejíž ratifikací souhlasil Parlament ČR. Tato smlouva musí být součástí právního řádu ČR.¹⁶

¹¹ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 23

¹² Tamtéž, s. 106

¹³ PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2008, s. 7

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 28

¹⁶ Ustanovení čl. 10 Zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

1.3 Právní úprava uzavírání manželství

Podle Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZMPS) se „*způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti řídí právem státu, jehož je tato osoba příslušníkem.*“¹⁷ Tato kolizní úprava určuje jako hraničního určovatele státní příslušnost.¹⁸

Příslušníci ČR tedy musí splnit podmínky Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vzpp.), ať už uzavírají manželství v ČR nebo v cizině a také pokud budou chtít, aby byl jejich sňatek v cizině následně u nás uznán. Podle zákona o rodině se na podmínky vzniku manželství vztahuje § 1 až 10 a na důvody pro neplatnost a neexistenci manželství § 11 až 17a. Z pohledu kulturních odlišností hrají důležitou roli **překážky při uzavírání manželství**, kterými podle našeho právního řádu jsou – dosavadní existence dříve uzavřeného manželství, příbuzenský vztah mezi osobami vstupujícími do manželství, podmínky zletilosti a způsobilosti k právním úkonům.¹⁹ Potíže mohou nastat při uzavírání manželství s občany některých arabských zemí, jímž zákony povolují uzavřít manželství až se čtyřmi ženami. Pokud by občan ČR v cizině takový sňatek uzavřel, v ČR by toto manželství bylo považováno za neplatné.²⁰ Je třeba, aby podmínky platnosti manželství a způsobilost uzavřít manželství byly posuzovány u každé osoby uzavírající manželství zvlášť.²¹

Pro doplnění bych chtěla uvést, že ČR se stala smluvním státem Úmluvy o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, ze dne 10. 12. 1962.²² Úmluva obsahuje 10 článků, z nichž se pouze první tři články věnují stanovené problematice. Článek 1 obsahuje ustanovení, která se vztahují k uzavírání sňatku, který lze uzavřít pouze pokud se obě strany před patřičným orgánem a svědky svobodně rozhodnou. Článek 2 obsahuje ustanovení o nejnižším věku, který lze ve výjimečných případech posunout. Důležitý je i článek 3, který nám říká, že „*všechny sňatky budou příslušným*

¹⁷ Ustanovení § 19 Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

¹⁸ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 350

¹⁹ Ustanovení § 11 - 14 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, vzpp

²⁰ MÁŠILKO, V. *Mezinárodní právo soukromé v praxi*. 1976, s. 114

²¹ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 350

²² Tamtéž, s. 352

orgánem registrovány v příslušné úřední matrice.“ Podle mého názoru bylo hlavním cílem Úmluvy zajistit svobodnou volbu partnera, což do té doby nebylo pravidlem jako je tomu nyní, protože volba partnera vycházela z určitých společenských tradic a zvyků.

ČR není členem Úmluvy o uzavírání a uznávání platnosti manželství, ze dne 14. 3. 1978.²³

1.3.1 Veřejný pořádek

Právní normu, která je součástí cizího právního řádu „nelze použít, pokud by se účinky tohoto použití přičily takovým zásadám společenského a státního zřízení ČR a jejího právního řádu, na nichž je nutno bez výhrad trvat.“²⁴

Může se např. jednat o případ, kdy osoba, která dosud neuzavřela manželství, nemůže vstoupit do manželství s osobou, která se již v minulosti rozvedla, protože právní řád státu, jehož příslušníkem je dosud nesezdaná a nerozvedená osoba, nepřipouští rozvod. V tomto případě by se použily právní normy ČR.²⁵

1.3.2 Dokumenty k uzavření manželství

Snoubenec, který je cizím státním příslušníkem musí předložit předepsané dokumenty, které jsou stanoveny v § 35 Zákona číslo č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, vzpp.

Těmito doklady jsou:

1. „rodný list,
2. doklad o státním občanství,
3. doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství,“ (podle odst. 4 nesmí být tento doklad ke dni kdy se uzavírá manželství starší 6 měsíců)
4. „potvrzení o osobním stavu a pobytu, je-li cizím státem vydáno,“

²³ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 351

²⁴ Ustanovení § 36 Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

²⁵ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 350

5. pokud je cizinec ovdovělý a tuto skutečnost neuvádí doklad pod bodem tři, měl by předložit i úmrtní list zemřelého manžela,
6. pokud je cizinec rozvedený, musí předložit pravomocný rozsudek o rozvodu manželství,
7. jde-li o manželství uzavírané zástupcem, cizinec musí předložit potvrzení, kterým se zaručuje za to, že takto uzavřené manželství bude ve státě jeho pobytu uznáno za platné,
8. pozn.: tento bod se nejspíš týká bývalého společného soužití dvou partnerů stejného pohlaví. Pokud tedy manželství chce uzavřít cizinec, který žil v partnerství, musí předložit pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, případně úmrtní list zemřelého partnera,
9. poslední bod uvádí, že je nutné předložit doklad prokazující totožnost cizince.

Pokud se jedná o cizince, který není občanem členského státu Evropského společenství, ani státu, s nímž má Česká republika uzavřeny Dohody v rámci Evropského hospodářského prostoru nebo není rodinným příslušníkem někoho, kdo tyto podmínky splňuje, je třeba, aby matričnímu úřadu předložil **potvrzení** vydané Policií ČR o **oprávněnosti pobytu na území ČR**, které nesmí být starší sedmi pracovních dnů.²⁶

1.3.3 Forma uzavření manželství

*„Forma uzavření manželství se řídí právem místa, kde se manželství uzavírá.“*²⁷ Zákon o rodině dává možnost výběru mezi **občanským a církevním** sňatkem. Novelou č. 234/ 1992 Sb., byl vypuštěn odst. 2 § 20 ZMPS, který připouštěl pouze občanskou formu sňatku.²⁸

²⁶ Ustanovení § 35 odst. 2 Zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, vzpp.

²⁷ Ustanovení § 20 Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

²⁸ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 2009, s. 351

1.3.4 Konzulární sňatky

Podle § 5 zákona o rodině, „*občan ČR může v cizině uzavřít manželství též před zastupitelským úřadem ČR oprávněným k tomu zvláštním právním předpisem.*“ Tímto předpisem je Vyhláška č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích, z nichž vycházejí dvoustranné úmluvy. Jedná se o tzv. konzulární sňatky a oprávněné orgány k uzavření takových sňatků jsou **konzulární úřady České republiky v cizině**, které fungují na základě dvoustranných úmluv mezi ČR a přijímajícím státem.²⁹

Podmínkou je, aby byla alespoň jedna z osob požadující uzavření konzulární sňatku občanem ČR. Snoubenci musí opět splňovat podmínky uzavření manželství podle právního řádu své země. Pokud je snoubenec cizincem a chce uzavřít manželství před orgánem ČR v cizině, způsobilost uzavřít manželství se posuzuje podle českého právního řádu i podle právního řádu země, jíž je občanem. Pokud je snoubenec občanem státu, na jehož území se konzulární úřad nachází, je třeba zjistit, zda-li smí uzavřít manželství ve svém státě před zastupitelským úřadem.

Zvláštní matrika

Městský úřad Brno-střed vede zvláštní matriku, do které se zapisují sňatky občanů ČR uzavřené v zahraničí. Zde se vydá i oddací list, po podání žádosti a po předložení všech potřebných dokumentů přeložených do českého jazyka. Danou problematiku řeší blíže § 43 Zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, vzpp.³⁰ Při uzavírání manželství před zastupitelským úřadem ČR v cizině je třeba předložit **vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství**, které vydává matriční úřad. Tento doklad může požadovat i oprávněný orgán cizího státu při uzavírání manželství.

Pokud chce občan ČR uzavřít manželství v cizině, před oprávněným orgánem cizího státu, je třeba, aby si předem ověřil, které doklady bude muset předložit, „*případně jaká vyšší ověření bude orgán cizího státu, před kterým bude*

²⁹ POKORNÝ, M. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář*. 2004, s. 43

³⁰ Uzavírání sňatků v zahraničí (online) poslední aktualizace 21. července 2006 [cit 2009-09-19] Dostupné na http://pravniradce.ihned.cz/c4-10078260-18938440-F00000_d-uzavirani-snatku-v-zahranici

manželství uzavřeno, na požadovaných dokladech vyžadovat.“³¹ Je třeba také zajistit přeložení potřebných dokladů do úředního jazyka země, dle místa uzavírání manželství.³²

V rámci mezinárodních smluv není žádný právní dokument, který by taxativně vyjmenovával potřebné dokumenty při uzavírání manželství v cizině. Shromáždění potřebných formulářů je tedy v kompetenci občana, který chce manželství uzavřít. Myslím si, že tato skutečnost může způsobovat řadu komplikací při uzavírání smíšených manželství. Podle mého názoru by bylo vhodné, aby se kompetentní orgány touto problematikou dále zabývaly, a aby alespoň v rámci Evropského společenství byla přijata potřebná opatření, která by uzavírání smíšených sňatků v tomto ohledu usnadnila.

Myslím si, že vstup do manželství stále znatelně ovlivňuje kultura dané společnosti. Již jsem zmiňovala, že dříve byla uznávána pouze občanská forma sňatku, nyní jsou si obě formy rovnocenné. Do jisté míry jsou formované tradicí a zvyky i překážky při uzavírání manželství, viz např. překážka bigamie.

V následující kapitole zjistíme, že se při mezinárodním rozvodu manželství objevují společná pravidla, která spojují více států nebo alespoň státy Evropského společenství. I tato pravidla však nevyřeší všechny komplikace, které mohou při rozpadu manželství nastat. Řeší ale situace, kdy např. manželé žijí ve státě, který rozvod manželství neuznává. Rozvodu manželství je věnována následující kapitola této práce.

³¹ Uzavření manželství státního občana ČR nebo bezdomovce (osoby bez státního občanství) v cizině (online) poslední aktualizace 20. srpna 2008 [cit 2009-09-19] Dostupné na http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/708/.cmd/ad/.c/307/.ce/6123/p/4320?uzel=589&POSTUP_ID=586&PRVEK_ID=652

³² Tamtéž

2 Rozvod

Při zpracování předchozí kapitoly jsem došla k závěru, že právních dokumentů vztahujících se k uzavírání manželství s cizincem není mnoho. Danou problematiku upravuje na mezinárodní úrovni Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp. a uzavírání konzulárních sňatků Vyhláška č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích. Pokud se uzavírání manželství řídí právem ČR, do popředí vstupuje Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, vzpp.

Rozvod je procesem zdlouhavějším a pro samotné účastníky náročnějším. Důsledky rozvodu hluboce narušují rodinné vztahy a zasahují do života celé rodiny. Rozpad manželství s mezinárodním prvkem sebou přináší i další úskalí, která budou předmětem následujících kapitol.

Rozvod manželství je na rozdíl od uzavírání manželství upraven, jak na úrovni Evropského společenství, tak na úrovni mezinárodní, tedy mezi státy, které nejsou součástí Evropské unie. S rozpadem manželství je spojeno více rozhodných skutečností, které je třeba beze zbytku naplnit, aby bylo rozhodnutí o rozvodu uznáno i v jiných státech. Cílem Evropského společenství je, jak už bylo stanoveno ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství, aby v rámci Evropské unie docházelo ke snadnému uznávání rozsudků o rozvodu, bez dalších soudních procesů v zemi původu.³³ Nyní se zaměřím na právní úpravu mezinárodního rozvodu manželství.

2.1 Nařízení Brusel II. bis

Základním dokumentem, který upravuje rozvod manželství mezi občany Evropské unie je Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000. Dále budu používat

³³ Uznávání cizích rozsudků o rozvodu v ČR (online) [cit 2009-04-26] Dostupné na http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-dokumenty/KOP/rodinne_pravo/Uzn_v_n_zahrani_n_ch_rozsudk_o_rozvod_v_R-_tzv._Brusel_II._bis.doc

zkrácený název Nařízení Brusel II. bis, se kterým se běžně v praxi setkáváme, případně pouze Nařízení. I podle názvu je patrné, že toto Nařízení upravuje širší oblast spadající pod manželské soužití. Patří sem i úprava rodičovské zodpovědnosti

a problematika únosů dětí v rámci Evropského společenství. Toto Nařízení se používá od 1. 3. 2005.³⁴

Nařízení Brusel II. bis nás bude provázet celou diplomovou prací a některá jeho ustanovení budou spojovat i následující kapitoly. Z důvodu jeho velmi častého používání je třeba se s jeho přednostmi dobře seznámit.

2.1.1 Oblast působnosti

Pro účely tohoto Nařízení se „členským státem rozumí všechny členské státy, s výjimkou Dánska,“³⁵ které využilo svého práva podle čl. 1 a 2 Protokolu o postavení Dánska a „neúčastní se přijímání tohoto nařízení, a proto pro ně není závazné ani použitelné.“³⁶

Podle čl. 1 písm. a) se toto Nařízení „vztahuje na občanskoprávní věci týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné.“ Dále podle písm. b) na „přiznání, výkon, převedení a úplné nebo částečné odnětí rodičovské zodpovědnosti.“ Nařízení se nevztahuje na majetkové věci spojené s manželstvím nebo důvody k rozvodu.³⁷

Je třeba upozornit na to, že úkolem Nařízení je určit příslušný soud, který bude ve věci rozvodu rozhodovat, ale do jeho působnosti nespadá rozhodnutí o tom, kterého hmotného práva bude používáno. Tuto otázku řeší soud, který byl označen jako kompetentní, v souladu s normami mezinárodního práva. Pokud bude ve věci mezinárodního rozvodu příslušný soud ČR, použije se ustanovení

³⁴ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 2007, s. 115

³⁵ Ustanovení čl. 2 odst. 3 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

³⁶ Tamtéž, preambule, bod 31

³⁷ Tamtéž, preambule, bod 8

§ 22 Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.³⁸

2.1.2 Příslušnost soudu

K řízení o „rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné jsou příslušné soudy členského státu, na jehož území

- a) mají manželé obvyklé bydliště, nebo*
- b) měli manželé poslední společné obvyklé bydliště, pokud zde jeden z nich ještě bydlí, nebo*
- c) má odpůrce bydliště, nebo*
- d) v případě společného návrhu na zahájení řízení má alespoň jeden z manželů obvyklé bydliště, nebo*
- e) má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně jeden rok před podáním návrhu na zahájení řízení, nebo*
- f) má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, a zároveň je buď státním příslušníkem tohoto členského státu, nebo v případě Spojeného království a Irska, zde má „domicil“ (sídlo). ‘‘³⁹*

Příslušnost patří i soudu, který se nachází na území členského státu, „jehož státními příslušníky jsou oba manželé nebo, v případě Spojeného království a Irska, se jedná „domicilu“ obou manželů. ‘‘⁴⁰

Někteří odborníci z praxe nesouhlasí s tím, že Nařízení dává, v rámci výše zmiňovaných pravidel pro určení příslušnosti, navrhovateli **možnost výběru soudu**, u něhož návrh na rozvod podá. Na základě toho může např. podat návrh na rozvod u soudu, jehož právní řád umožňuje rozvod manželství za splnění snadnějších podmínek. Tento jev je označován jako *„forum shopping, tedy výběr*

³⁸ Rozvody s mezinárodním prvkem v EU (online) poslední aktualizace 9. března 2008 [cit. 2009-06-08] Dostupné na <http://www.vzory.cz/vzory/rodina-a-manzelstvi/rozvody-s-mezinarodnim-prvkem-v-evropske-unii/>

³⁹ Ustanovení čl. 3 odst. 1 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

⁴⁰ Tamtéž, čl. 3 odst. 2

soudního fóra, před nímž bude žaloba projednávána.“⁴¹ I v rámci Evropské unie dochází mezi státy ke značně rozdílným požadavkům ve splnění podmínek k rozvodu. Jsou státy, které umožňují rozvod „snadno a rychle,“ jiné naopak vyžadují splnění řady podmínek a např. Malta svým příslušníkům rozvod neumožňuje, ale uznává rozhodnutí vydaná soudy v zahraničí.⁴² Chtěla bych doplnit i skutečnost, že účastníci rozvodových řízení před cizím soudem, jehož nejsou státními příslušníky, si stěžují na to, že soudy jsou příznivější ke svým občanům a při rozhodování o skutečnostech, které vedou účastníky k rozvodu, vychází spíše ze svých kulturních tradic.⁴³

Ve snaze omezit široký výběr soudního fóra, byl vytvořen a komisí předložen návrh Nařízení rady, kterým se mění Nařízení (ES) č. 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech. O hlavních cílech a změnách, které by toto nové Nařízení přineslo, se zmíním později.

Podle článku 4 je soud, u kterého probíhá řízení týkající se rozvodu manželství, oprávněn rozhodovat i o protinávru. Nařízení Brusel II. bis stanovuje i **zbytkovou příslušnost**, tzn. že pokud není na základě předchozích článků žádný soud příslušný, příslušnost se určí v každém státě podle práva daného státu.⁴⁴ V ČR se tedy použije § 38 ZMPS.

2.1.3 Zahájení řízení

Aby mohlo být řízení zahájeno, je třeba podat **návrh k soudu** a také patřičným způsobem s návrhem obeznámit odpůrce.⁴⁵ Zvýšený ohled se pak bere na odpůrce, který nemá obvyklé bydliště v členském státě. Pokud se k soudu

⁴¹ PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2008, s. 187

⁴² Tamtéž

⁴³ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 2007, s. 113

⁴⁴ Ustanovení čl. 7 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

⁴⁵ Tamtéž, čl. 16

nedostaví, soud řízení přeruší až do té doby, než se prokáže, že byl v dostatečném časovém předstihu o zahájení řízení vyrozuměn.⁴⁶

Může se také stát, že v téže věci je zahájeno řízení v různých členských státech. Soud, který zahájil řízení později, toto řízení bez návrhu přeruší „*až do doby, než se určí příslušnost soudu, který zahájil řízení jako první.*“⁴⁷

Poté, co se určí příslušnost soudu, který řízení ve věci rozvodu zahájil jako první, soud který zahájil řízení později se prohlásí za **nepříslušný**.⁴⁸

2.1.4 Uznávání rozhodnutí

Podle článku 21 odst. 1 jsou rozhodnutí o rozvodu manželství mezi členskými státy **automaticky uznávána**, a to bez dalšího zvláštního řízení. Tato rozhodnutí mají ve všech státech stejné právní účinky.⁴⁹ Kterákoliv dotčená osoba však může požádat o vydání rozhodnutí o uznání nebo neuznání rozhodnutí.

Každý členský stát zasílá Komisi Evropské unie seznam s místně příslušnými soudy. Na základě vnitrostátního práva se pak určí místní příslušnost soudu, ke kterému se podá návrh na uznání nebo neuznání rozhodnutí.⁵⁰ Článek 22 stanovuje i důvody, kdy se rozhodnutí neuzná. Jsou jimi např.: rozpor s veřejným pořádkem nebo jestliže odpůrce nebyl v dostatečném časovém předstihu seznámen se zahájením řízení. Další důvody můžeme nalézt ve výše jmenovaném článku. Důvodem pro neuznání rozhodnutí není fakt, že právní řád členského státu, ve kterém se žádá o uznání rozhodnutí, nepovoluje rozvod.⁵¹

⁴⁶ Ustanovení čl. 18 odst. 1 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

⁴⁷ Tamtéž, čl. 19 odst. 1

⁴⁸ Tamtéž, čl. 19 odst. 3

⁴⁹ Uznávání cizích rozsudků o rozvodu v ČR (online) [cit 2009-04-26] Dostupné na http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-dokumenty/KOP/rodinne_pravo/Uzn_v_n_zahrani_n_ch_rozsudk_o_rozvod_v_R_-tzv._Brusel_II._bis.doc

⁵⁰ Ustanovení čl. 21 odst. 3 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

⁵¹ Tamtéž, čl. 25

Nařízení Brusel II. bis dovoluje manželům, aby si na základě zvolených kritérií vybrali příslušný soud. Dává také do určité míry možnost rychlejšímu z partnerů, aby podal návrh u příslušného soudu členského státu, o němž je přesvědčen, že jeho rozhodné právo pro něho bude příznivější. Po určení příslušného soudu, soud určí rozhodné právo, podle kterého se bude postupovat na základě platných vnitrostátních kolizních norem. Pro ČR je touto normou Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

2.2 Rozhodné právo podle ZMPS

„Zrušení manželství rozvodem se řídí právním řádem státu, jehož občany jsou manželé v době zahájení řízení. Jsou-li manželé příslušníky různých států, řídí se zrušení manželství rozvodem právním řádem českým.“⁵²

Zásadní roli zde hraje **státní příslušnost**. Českým právním řádem se může rozvod manželství řídit i tehdy, pokud jeden z manželů žije v ČR delší dobu. K tomuto řešení se přistupuje, jestliže připadá v úvahu použití právního řádu cizího státu, který rozvod nepřipouští nebo jen za mimořádně tíživých důvodů.⁵³ Delší dobou je myšlena doba minimálně jednoho roku.⁵⁴ Nemusí se jednat pouze o situaci, kdy cizí právní řád rozvod nepřipouští. České soudy mají pravomoc i tehdy, pokud je alespoň jeden z žadatelů občanem ČR. Pokud ale ani jeden z manželů není občanem ČR, postačí, když má alespoň jeden z nich pobyt v ČR, a pokud by bylo *„rozhodnutí soudu uznáno v domovských státech obou manželů.“⁵⁵* Tato podmínka nemusí být splněna, pokud pobyt alespoň jednoho z manželů v ČR trval delší dobu než jeden rok.⁵⁶

⁵² Ustanovení § 22 odst. 1 Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

⁵³ Tamtéž, § 22 odst. 2

⁵⁴ POKORNÝ, M. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář*. 2004, s. 45

⁵⁵ Ustanovení § 38 odst. 2 písm. a) Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

⁵⁶ Tamtéž, § 38 odst. 2 písm. b)

2.2.1 Uznávání rozhodnutí

Je-li alespoň jeden z účastníků občanem ČR, rozhodnutí, která jsou vydaná na území cizích států, se v ČR uznávají na základě **rozsudku Nejvyššího soudu ČR**. Jedná se o řízení **návrhové** (navrhovatel podává písemný návrh). Toto řízení může proběhnout i bez nařízeného jednání a zpravidla je zakončeno po vyjádření nejvyššího státního zástupce ČR. Nejvyšší soud uzná cizí rozhodnutí pouze za splnění všech podmínek daných zákonem. Touto cestou musí projít pouze rozhodnutí ze států, které nejsou členem Evropské unie ani Haagské konference, případně s nimiž nemá ČR uzavřenou dvoustrannou smlouvu. Pokud rozhodnutí pochází z cizího státu, který je členem mnohostranné úmluvy (Úmluvy o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití, vyhlášené pod č. 131/1976 Sb.) nebo s nimž má ČR uzavřenou dvoustrannou mezinárodní smlouvu, ve většině případů jsou tato rozhodnutí uznávána bez dalších řízení a zvláštních rozhodnutí.⁵⁷

Podobná pravidla platí i pro uznávání rozhodnutí vydaných členskými státy Evropské unie. Rozhodnutí vydaná v kompetenci s Nařízením Brusel II. bis nevyžadují, aby bylo v domovském státě zvláštní řízení o jejich uznání.⁵⁸ Jak už jsem zmiňovala, Nařízení Brusel II. bis dává účastníkům možnost požádat o vydání rozhodnutí o uznání nebo neuznání rozhodnutí. Tato problematika je upravena i novelou ZMPS, číslo 361/2004 v § 68 a, b, která se inspirovala Nařízením, ze kterého převzala ustanovení, která se vztahují k uznání a výkonu rozhodnutí.⁵⁹

Pokud rozhodné právo připadne soudům ČR, rozvod manželství se řídí podle § 11 až 17 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, vzpp.

⁵⁷ srovnej POKORNÝ, M. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář*. 2004, s. 97, 98, 99

⁵⁸ Ustanovení čl. 21 odst. 3 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

⁵⁹ Uznávání cizích rozsudků o rozvodu v ČR (online) [cit 2009-04-26] Dostupné na http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-dokumenty/KOP/rodinne_pravo/Uzn_v_n_zahrani_n_ch_rozsudk_o_rozvod_v_R_-_tzv._Brusel_II._bis.doc

2.3 Návrh nového nařízení

Poté, co Nařízení Brusel II. bis vstoupilo v platnost a stalo se používaným, vyvstal prostor pro to, aby na základě praktických zkušeností vystoupily nedostatky, které s sebou Nařízení přináší, a které ztěžují občanům členských států rozvodové řízení a nepřinášejí účastníkům řízení pocit právní jistoty. Dosud také neexistovala žádná kolizní pravidla, která by stanovila rozhodné právo v manželských věcech.

Tento návrh vznikl jako důsledek konzultací zúčastněných stran, které rozpoutala Zelená kniha o pravidlech pro kolizi právních norem v rozvodových záležitostech, kterou v roce 2005 předložila Komise Evropské unie na základě výzvy Evropské rady. Účelem této knihy je popsat problémy, i v praktických případech, se kterými se při používání dosud platného Nařízení setkáváme a navrhnout možná řešení těchto problémů.⁶⁰ Na základě toho vznikl návrh nařízení, jehož **cílem je** „poskytnout v Evropské unii jasný a úplný právní rámec ve věcech manželských a poskytnout občanům přiměřená řešení, pokud jde o právní jistotu, předvídatelnost, flexibilitu a přístup k soudům.“⁶¹

Snahou je vytvořit právní dokument, který by zároveň pokrýval příslušnost soudů, uznávání a výkon rozhodnutí a rozhodné právo.

Důvody:

Asi největším problémem je značná rozdílnost mezi vnitrostátními kolizními normami, která vede k situaci, že páry nemohou předvídat, které právní předpisy se pro řízení ve věci rozvodu použije. Jedná se především o situace, kdy manželé nemají společné bydliště nebo národnost. Manželé si ve většině členských států nemohou vybrat rozhodné právo, a tak se může stát, že se použijí právní normy, ke kterým mají manželé jen malý vztah. Případy jsou samozřejmě individuální. Jeden pár se může potýkat s výše zmiňovaným problémem, naopak druhý pár může potrápiti následující situace. Tou je již zmíněné riziko tzv. „nepřiměřeného

⁶⁰ Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech, ze dne 14. března 2005, s. 1, 2

⁶¹ Návrh Nařízení Rady, kterým se mění nařízení (ES) 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech, ze dne 17. července 2006, s. 3

spěchu.“ Jeden z partnerů si jako první podá návrh na rozvod k soudu, podle jehož rozhodného práva dosáhne lepších výsledků, anebo se vyhne použití určitého rozvodového práva. To může vést k důsledku, že je použito právo, ke kterému nemá odpůrce žádný vztah, případně které nebere ohled na jeho zájmy.⁶²

Opatření:

Zavedením harmonizovaných kolizních norem chtějí docílit **zvýšení právní jistoty občanů** a tím i možnost lépe předvídat, kterého právního předpisu se použije. V první řadě budou mít manželé možnost vybrat si z právních předpisů, ke kterým mají úzkou vazbu.⁶³ Pokud si rozhodné právo sami nezvolí, určí se podle kolizních norem na základě obvyklého bydliště manželů, případně dalších kritérií. To by omezilo i možnost tzv. „nepřiměřeného spěchu k soudu,“ z důvodu společných právních předpisů.⁶⁴

Návrh také zavádí **omezené možnosti výběru příslušného soudu** a upravuje pravidla zbytkové příslušnosti, v nichž už nehraje roli vnitrostátní právo. Posílen bude i *„přístup k soudu manželům, kteří žijí ve třetích státech, ale udržují si vazbu na určitý členský stát, jehož jsou státními příslušníky nebo v němž měli manželé po určitou dobu trvalé bydliště.“*⁶⁵ Nařízení Brusel II. bis takovou možnost nepřipouští.

Ve stručnosti jsem uvedla hlavní změny, které by mělo toto nařízení přinést. Na webu jsem objevila několik zpráv z jednání Komise Evropské unie o návrhu tohoto nařízení, které by mělo v budoucnu nést název Řím III. Ne všechny členské státy chtějí k posílení spolupráce ve věcech rozvodu přistoupit. Kladně se k návrhu vyslovuje asi deset členských států a zhruba stejná část je proti návrhu. Jsou i státy, které nezastávají výslovné stanovisko. Mezi takové státy

⁶² srovnej Návrh Nařízení Rady, kterým se mění nařízení (ES) 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech, ze dne 17. července 2006, s. 3, 4 a Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech, ze dne 14. března 2005, s. 6

⁶³ Návrh Nařízení Rady, kterým se mění nařízení (ES) 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech, ze dne 17. července 2006, s. 3, 4

⁶⁴ Tamtéž, čl. 20b, s. 9

⁶⁵ Tamtéž, čl. 7, s. 8

patří i ČR. Komisař Jacques Barrot uvedl možný termín přijetí nového nařízení na rok 2010.⁶⁶

2.4 Uznávání rozhodnutí dle Haagské úmluvy

Podle mého názoru plní Úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití (dále jen Úmluva) stejné funkce a je obsahově obdobná jako Nařízení Brusel II. bis. Hlavním **cílem této Úmluvy je**, aby si smluvní státy vzájemně uznávaly vydaná rozhodnutí o rozvodu manželství.⁶⁷ Úmluva se používá mezi členskými státy, „*kteřé ji ratifikovaly a nečlenskými státy, které jsou signatáři dohody.*“⁶⁸ Nepoužije se však mezi členskými státy Evropské unie, které se řídí Nařízením. Jak už jsem zmiňovala, výjimku tvoří Dánsko, pro které platí tato Úmluva. Úmluva se opět vztahuje pouze na určení příslušného soudu, který bude rozvod projednávat a na uznávání rozhodnutí o rozvodu, nikoli na rozhodné právo nebo majetkové vypořádání či svěřením dítěte do péče.⁶⁹

Můžeme tedy říct, že už i před vstupem ČR do Evropské unie docházelo mezi smluvními státy Úmluvy k uznávání rozhodnutí o rozvodu bez dalšího řízení. Nyní je 18 signatářů této Úmluvy. Musím však podotknout, že většina členských států Úmluvy jsou členskými státy Evropského společenství.⁷⁰ S nečlenskými státy může ČR uzavřít dvoustranou smlouvu o právní pomoci ve věcech rodinných (smlouva zahrnuje i širší oblast působnosti – věci občanské, trestní. Záleží na konkrétní dohodě mezi státy).⁷¹

⁶⁶ srovnej Rozpravy (online) poslední aktualizace 17. srpna 2009 [cit 2009-09-02] Dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20081020&secondRef=ITEM-014&language=CS> a

Rozvody smíšených evropských manželství: EU nemá zatím jasno (online) poslední aktualizace 19. ledna 2009 [cit 2009-09-02] Dostupné na <http://www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/rozvody-smisenych-evropskych-manzelstvi-eu-nema-zatim-jasno-005507>

⁶⁷ Postupy uznávání rozhodnutí o rozvodu na mezinárodní úrovni (online) [cit. 2009-07-17] Dostupné na http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_int_cs.htm

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Uznávání cizích rozsudků o rozvodu v ČR (online) [cit 2009-04-26] Dostupné na http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-dokumenty/KOP/rodinne_pravo/Uzn_v_n_zahrani_n_ch_rozsudk_o_rozvod_v_R_-tzv._Brusel_II._bis.doc

⁷¹ Příloha č. 2, Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. dubna 2004, č. j. 59/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních obchodněprávních

Podmínky uznání rozhodnutí

Aby bylo rozhodnutí o rozvodu uznáno v druhém členském státě, je třeba, aby byly splněny **podmínky příslušnosti soudu**. Podmínky jsou podobné jako v článku 3 Nařízení Brusel II. bis, ne však stejné. K dispozici je několik možností. Jednou z nich je, že odpůrce měl v době, kdy bylo zahájeno řízení bydliště ve státě, který rozhodnutí vydal nebo oba manželé byli příslušníky státu, který rozhodnutí vydal. Další možnosti se vztahují k osobě navrhovatele nebo k oběma manželům. Pokud měl navrhovatel bydliště ve státě, který rozhodnutí vydal, musí splnit ještě jednu z podmínek a to, že před podáním návrhu měl v tomto státě bydliště minimálně po dobu jednoho roku nebo se jednalo o poslední bydliště obou manželů. Další možností je, že by byl navrhovatel příslušníkem daného státu, ale opět musí splňovat některou z podmínek a tou je, že by tam měl bydliště nebo se jednalo o nepřetržitý pobyt, který trval minimálně jeden rok (alespoň část roku musí zasahovat do dvouletého období před podáním návrhu). Uvedu i poslední možnost, kterou je, že navrhovatel byl příslušníkem státu, který rozhodnutí o rozvodu vydal a k tomu musí splnit dvě podmínky, a to, že v den kdy návrh podal, byl v tomto státě přítomen, a že poslední společné bydliště manželů bylo ve státě, jehož právní řád v této době rozvod neuznává.⁷²

„Stát, který je povinen uznat rozvod na základě této Úmluvy, nemůže žádnému z manželů zakázat uzavření nového manželství z důvodů, že právo jiného státu tento rozvod neuznává.“⁷³

Při uznávání rozsudků o rozvodu lze použít právní předpisy, které toto uznávání usnadňují a jsou pro toto řízení příznivější.⁷⁴ Podle článku 18 Úmluva umožňuje i použití jiných právních předpisů, které upravují stejnou problematiku. Což znamená, že smluvní státy mohou uzavřít další Úmluvu, která upravuje věci týkající se rozvodu manželství, ale jejich ustanovení musí být slučitelná se zněním této Úmluvy. Jako příklad lze uvést Nařízení Brusel II. bis.

⁷² srovnej Uznávání cizích rozsudků o rozvodu v ČR (online) [cit 2009-04-26] Dostupné na http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-dokumenty/KOP/rodinne_pravo/Uzn_v_n_zahrani_n_ch_rozsudk_o_rozvod_v_R_-tzv._Brusel_II._bis.doc a Ustanovení čl. 2 Úmluvy o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití, Haag 1. června 1970 (Vyhláška 131/1976 Sb.)

⁷³ Ustanovení čl. 11 Úmluvy o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití, Haag 1. června 1970 (Vyhláška 131/1976 Sb.)

⁷⁴ Tamtéž, čl. 17

Důvody pro neuznání rozhodnutí

Článek 19 umožňuje přístupujícím státům, aby si vyhradily **právo neuznat rozhodnutí** o rozvodu manželům, kteří byli v době vydání tohoto rozhodnutí státními příslušníky státu, v němž o uznání žádají a pokud se při rozvodu postupovalo podle jiného rozhodného práva, než které stanovilo jeho mezinárodní právo soukromé. Důležitá je také skutečnost, že by tento postup vedl k odlišnému výsledku. Tohoto práva využil při ratifikaci i prezident tehdejší Československé socialistické republiky.

Odstavec 2 článku 19 také dává možnost státům, jejichž právní řád rozvod neumožňuje, vyhradit si právo neuznat rozvod manželům, kteří v té době měli trvalé bydliště v jejich státě, který rozvod nezná.

Úmluva byla podepsána dne 6. února 1975 v Haagu a pro naši republiku vstoupila v platnost 11. července 1976.⁷⁵ Lze také dodat, že i v Úmluvě jsou podobné skutečnosti (jako v Nařízení), kdy může být uznání rozvodu odmítnuto. Jsou jimi např. nedostatečná informovanost odpůrce, neslučitelnost s veřejným pořádkem aj.⁷⁶

Podle mého názoru je problematika uznávání rozhodnutí o rozvodu dostatečně řešena jak na úrovni Evropského společenství, tak na úrovni mezinárodní. Myslím si, že velmi důležité a pozitivní změny v tomto ohledu přinese i návrh nového Nařízení, které je mezi členskými státy Evropské unie stále diskutováno a ještě není dotvořeno do konečné podoby. Podle mého názoru Haagská konference v tomto směru momentálně nové návrhy na pozitivní změny nepřináší a mezinárodní rozvod manželství neřeší na takové úrovni jako orgány Evropského společenství. Nelze však opomenout na kroky, které směřují k ochraně dětí a které budou předmětem následujících kapitol.

⁷⁵ Preambule Úmluvy o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití, Haag 1. června 1970 (Vyhláška 131/1976 Sb.)

⁷⁶ Tamtéž, čl. 8, 10

3 Výživné

V předchozí kapitole jsem se zabývala příslušností soudů při rozvodu manželství a uznáváním soudních rozhodnutí ve státech, kde má dotčená osoba trvalé bydliště. Zabývala jsem se problémy spíše z pohledu dvou dospělých jedinců, kteří chtějí buď uzavřít manželství, nebo se v opačném případě rozvést. I přes skutečnost, že manželé už spolu dále nechtějí žít a vést společnou domácnost, je třeba, aby společně našli způsob, jak vzájemně komunikovat a řešit určité problémy.

S rozvodem manželství je spojena potřeba řešit situaci dětí, a snaha o to, aby dětem rozvod přinesl co nejmenší újmu, i když to podle mého názoru není možné. Rodiče totiž často opomíjejí na své potomky a rozvodem se snaží vyřešit svoje problémy, ze svého pohledu. Např. to, že partneři sňatek uzavřeli příliš brzy na to, aby poznali povahu a hodnoty druhého z partnerů nebo že vůči němu cítí citovou vyprahlost apod. V případě mezinárodního manželství nesmíme opomenout ani na rozdílnost kultur, která vstupuje do popředí a přináší s sebou řadu problémů.

Nyní se budu zabývat situacemi, které jsou spojené s rozvodem manželství, a především porozvodovou problematikou. Následující kapitoly budou zaměřeny na život dítěte po rozpadu rodinného soužití.

3.1 Právní úprava vymáhání výživného

Vymáhání výživného s sebou nese mnoho úskalí a mnohdy není úspěšné ani mezi příslušníky stejného státu. Více potíží přináší přeshraniční vymáhání výživného, což znamená, že osoba, která požaduje vyplácení výživného (dále navrhovatel, žadatel) žije v jednom státě a osoba, která má povinnost platit výživné (dále odpůrce, povinný) v jiném státě. Má-li být řešení této situace úspěšné, je třeba, aby vymáhání výživného z ciziny bylo upraveno z právního

hlediska smluvně a aby členské státy spolupracovaly při plnění skutečností, které vyplývají z mezinárodněprávní úpravy.⁷⁷

Vymáhání výživného nemusí být upraveno pouze mnohostrannými úmluvami, jimiž je ČR vázána. Jelikož ne všechny státy chtějí být členskými státy úmluv, ČR může s konkrétní zemí uzavřít **dvoustrannou smlouvu o právní pomoci**. Výživné lze vymáhat i pomocí **vyhlášené vzájemnosti**. Tímto způsobem ČR spolupracuje např. s USA, Kanadou a Austrálií. To znamená, že státy si mezi sebou vzájemně a automaticky uznávají rozhodnutí.⁷⁸

Vyhlášení vzájemnosti je v kompetenci Ministerstva spravedlnosti ČR a umožňuje ji § 54 ZMPS a její provádění zabezpečuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen ÚMPOD).⁷⁹

3.1.1 Právní dokumenty, kterými se řídí vymáhání výživného

Nejdůležitějším právním dokumentem na tomto poli je Úmluva (OSN) o vymáhání výživného v cizině, která je často nazývána NewYorská Úmluva, podle místa podpisu smlouvy. Úmluva byla podepsána 20. června 1956. Tato Úmluva především upravuje administrativní spolupráci mezi přijímacími a odesílajícími orgány členských států.⁸⁰ Aby bylo vymáhání výživného účelné, je třeba použít další úmluvy, kterými jsou Úmluva o uznávání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem, která byla podepsána 15. dubna 1958 v Haagu a Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, podepsána 2. října 1973 v Haagu.⁸¹

⁷⁷ Výživné (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/vyzivne>

⁷⁸ Jak žádat o zvýšení výživného ze zahraničí (online) poslední aktualizace 22. května 2009 [cit 2009-05-19] Dostupné na <http://www.azrodina.cz/3006-jak-zadat-o-zvyseni-vyzivneho-ze-zahranici>

⁷⁹ Ustanovení § 40 odst. 1, 2, Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. dubna 2004, č. j. 59/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních obchodněprávních

⁸⁰ Vyživovací (alimentační) pohledávka – Mezinárodní právo (online) poslední aktualizace 6. srpna 2008 [cit 2009-05-12] Dostupné na http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_int_cs.htm

⁸¹ Právní dokumenty (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/vyzivne-pravni-dokumenty>

Výše zmiňované Úmluvy lze použít jak na úrovni mezinárodní, tak na úrovni Evropského společenství. Ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie se rovněž používá Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, dále jen Nařízení Brusel I. Dne 21. dubna 2004 vstoupilo v platnost Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004, které zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky. Na základě tohoto předpisu lze uplatnit nesporné pohledávky na platbách výživného. Pro řešení problémů souvisejících s vymáháním výživného byla vydána Zelená kniha Evropské komise o vyživovacích povinnostech. Dokument byl vydán v dubnu roku 2004.⁸²

3.1.2 Rozhodné právo ve věcech výživného

Z předchozí kapitoly upravující rozvod manželství už víme, že rozhodné právo bývá upraveno kolizními normami, ať už v podobě mezinárodních smluv nebo právních předpisů Evropského společenství. V otázkách výživného prozatím takovou kolizní normu nemáme, a proto se v této věci budeme řídit ustanovením Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

§ 24 ZMPS říká, že „*vztahy mezi rodiči a dětmi, včetně výchovy a výživy, se řídí právem státu, jehož příslušníkem je dítě. Žije-li dítě v ČR, mohou být tyto vztahy posuzovány i podle práva českého, je-li to v zájmu dítěte.*“

§ 39 ZMPS ještě upravuje další skutečnosti. České soudy mají pravomoc i tehdy, pokud dítě, které je občanem ČR, žije v cizině. Českým soudům přísluší pravomoc i v případě, že povinný je občanem ČR a oprávněný bydlí v cizině.

Které právo se bude aplikovat?

Právo ČR se bude aplikovat tehdy, pokud oprávněný žije v ČR a povinný v cizině. A naopak pokud žije oprávněný v cizině a povinný v ČR, soudy ČR musí použít právní řád státu, v němž žije navrhovatel.⁸³

⁸² Vyživovací (alimentační) pohledávka – Právo Společenství (online) poslední aktualizace 27. února 2008 [cit 2009-05-12] Dostupné na http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ec_es.htm

⁸³ Vyživovací (alimentační) pohledávka – Česká republika (online) poslední aktualizace 3. května 2006 [cit 2009-05-12] Dostupné na: http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_cze_cs.htm

Při vztazích mezi členskými státy Evropského společenství se lze opřít o ustanovení Nařízení Brusel I., které nahradilo Bruselskou úmluvu z roku 1968. Nařízení **není závazné** ani použitelné **pro Dánsko**, pro které ve vztazích mezi členskými státy společenství zůstává nadále v platnosti Bruselská úmluva.⁸⁴

3.1.3 Příslušnost soudů

Oprávněná osoba může podat žalobu u soudu členského státu, v němž má bydliště odpůrce. Žádnou roli zde nehraje státní příslušnost odpůrce. Pokud má odpůrce ve státě pouze bydliště, tak se pro určení příslušnosti soudu používají stejná pravidla, jako kdyby byl státním příslušníkem. **Příslušnost soudu je tedy dána podle bydliště žalovaného, nikoli podle bydliště žalobce.**⁸⁵ Odpůrce může být žalován i u soudu, kde má bydliště oprávněná osoba, anebo „*je-li věc týkající se výživného věci vedlejší v řízení týkajícím se osobního stavu,*“⁸⁶ např. při řízení týkající se rozvodu manželství, bude věc týkající se výživného projednávat soud, který je příslušný v řízení týkající se rozvodu manželství. Pozn.: tato příslušnost nesmí být založena na státní příslušnosti jedné ze stran.⁸⁷

Podle mého názoru problematika vztahující se k příslušnosti soudů a rozhodnému právu není jednoduchá. Musíme se soustředit na to, zda-li se jedná o občana s trvalým pobytem v ČR nebo v zahraničí nebo jestli má pouze trvalý pobyt v daném státě nebo o osobu, která má ve státě pouze bydliště. Dále jsou také rozdíly v mezinárodním měřítku při stanovení výživného, vymáhání výživného a uznáváním a výkonem rozhodnutí. Problém je také v tom, že zatím neplatí žádná úmluva ani nařízení, která by problematiku výživného upravovala komplexně.

⁸⁴ Preambule, bod 22, 23 Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

⁸⁵ Tamtéž, čl. 2 odst. 1, 2

⁸⁶ Tamtéž, čl. 5 odst. 2

⁸⁷ srovnej Tamtéž, čl. 5 odst. 2 a Vyživovací (alimentační) pohledávka – Právo Společenství (online) poslední aktualizace 27. února 2008 [cit 2009-05-12] Dostupné na http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ec_cs.htm

3.1.4 Úmluva o vymáhání výživného v cizině

V preambuli této Úmluvy je vyjádřena nutnost vytvořit prostředky pro řešení otázek a obtíží spojených s vymáháním nároků na výživné od osoby, která žije na území jiného státu. Státy si jsou také vědomy, že se jedná o nelehkou skutečnost.⁸⁸ „Účelem této úmluvy je usnadnit vymáhání výživného osobě, která žije na území jedné ze smluvních stran a uplatňuje nároky vůči jiné osobě, která podléhá soudní pravomoci jiné smluvní strany.“⁸⁹

Cílem Úmluvy není nahradit prostředky vnitrostátního a mezinárodního práva, ale pouze je doplnit. Používá se tehdy, pokud státy mezi sebou nemají uzavřenou dvoustrannou smlouvu o právní pomoci nebo pokud skutečnosti upravené Úmluvou nejsou obsahem smlouvy.⁹⁰

Článek 2 stanovuje smluvním státům povinnost určit **přijímací a odesílající orgány**, které mezi sebou mohou komunikovat.⁹¹ Pro Českou republiku je tímto orgánem **ÚMPOD se sídlem v Brně**, který má při vymáhání výživného velmi důležitou roli, protože se na něj mohou navrhovatelé obrátit s žádostí o pomoc při vymáhání výživného od odpůrce.⁹²

Článek 3 přímo stanovuje postup při podání žádosti odesílajícímu orgánu, a článek 6 činnost přijímacího orgánu.

Podání žádosti o vymáhání výživného

Při vymáhání výživného mohou nastat dvě situace. První z nich je, že oprávněný (osoba, která se výživného domáhá) žije v ČR a povinný (osoba, která je povinná platit výživné) v zahraničí. Druhou možností je, že oprávněná osoba žije v zahraničí a povinný se zdržuje na území ČR.

⁸⁸ Preambule Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, Haag 20. června 1956 (Vyhláška č. 33/1959 Sb.)

⁸⁹ Tamtéž, čl. 1

⁹⁰ Ustanovení § 39 odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. dubna 2004, č. j. 59/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních obchodněprávních

⁹¹ Ustanovení čl. 2 odst. 4 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, Haag 20. června 1956 (Vyhláška č. 33/1959 Sb.)

⁹² Postup při vymáhání výživného (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/postup-pri-vymahani-vyzivneho>

Proces vymáhání výživného nelze započít bez **vykonatelného rozhodnutí soudu**, ať už českého nebo zahraničního, které ukládá povinnost platit výživné.⁹³ Ve stručnosti uvedu, jak tohoto rozhodnutí docílíme. Vydání rozhodnutí předchází podání žádosti o sepsání návrhu na určení výživného. Tuto žádost lze podat na kterýkoliv soud v ČR. Nemusí být splněna podmínka, že by se soud musel nacházet v místě bydliště. Soud seznámí navrhovatele s tím, jaké údaje a doklady musí k návrhu na určení výživného připojit, aby splňoval podmínky podle právního řádu cizího státu.⁹⁴ Je nutné, aby vše bylo úředně ověřeno a přeloženo do jazyka státu, ve kterém má osoba povinná platit výživné bydliště.⁹⁵ Jakmile má oprávněný v ruce rozhodnutí, které ukládá povinnému platit výživné, může se podle článku 3 odst. 1 Úmluvy o vymáhání výživného z ciziny obrátit na ÚMPOD s žádostí o vymáhání výživného z ciziny. Musíme však mít na paměti, že rozhodnutí vydaná soudem ČR nejsou v cizině ve většině případů automaticky vykonatelná, a proto musí být v cizině nejprve příslušným orgánem uznána.⁹⁶

3.2 Postup ÚMPOD při vymáhání výživného

ÚMPOD je jako odesílající orgán informován o **dokladech**, „*kteře jsou obvykle požadovány podle zákona státu přijímacího orgánu.*“⁹⁷ To znamená, že si od žadatele vyžádá všechny doklady, které jsou nutné k tomu, aby přijímací orgán žádost postoupil dál.

Poté, co žadatel podá neformální žádost na ÚMPOD, ÚMPOD posoudí, zda-li je možné vymáhat výživné a následně obeznámí žadatele s doklady, které je nutné v konkrétním případě předložit a vyzve ho, aby je doplnil. S touto informací se žadatel obrátí s žádostí o pomoc k soudu, který rozhodl v téže věci v prvním stupni. Zpravidla se jedná o okresní soud. Soud je žadateli nápomocen

⁹³ Výživné (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/vyzivne>

⁹⁴ Ustanovení § 38 odst. 1, 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. dubna 2004, č. j. 59/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních obchodněprávních

⁹⁵ Tamtéž, § 39 odst. 6

⁹⁶ Výživné (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/vyzivne>

⁹⁷ Ustanovení čl. 3 odst. 2 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, Haag 20. června 1956 (Vyhláška č. 33/1959 Sb.)

s obstaráním nutných dokladů, a také při nutnosti ověřování jejich překladů. Poté, co se všechny doklady zkompletují, žadatel nebo přímo soud opět kontaktuje ÚMPOD, a ten přezkoumá, zda-li již může návrh postoupit soudu v cizině, případně jinému příslušnému orgánu.⁹⁸

Žadatel má také možnost k návrhu připojit **plnou moc**, na základě které by přijímací orgán jednal jeho jménem, případně by tím pověřil někoho jiného.⁹⁹ Pravomoc ÚMPOD zastupovat účastníka řízení ve věcech týkajících se výživného je stanovena i v § 26 odst. 2 Zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, vzpp. Po osobním kontaktu s pracovníci ÚMPOD jsem se dozvěděla, že v zahraničí není pravidlem, aby ústřední orgán zastupoval občany ČR. Pokud se však jedná o opačnou situaci, tedy že navrhovatel je cizincem a vymáhá výživné po občanovi ČR, ÚMPOD ho ve většině případů zastupuje.¹⁰⁰

Žádost musí obsahovat tyto údaje:

- a) *„plné jméno, adresu, datum narození, občanství a zaměstnání navrhovatele a jméno a případně adresu jeho zákonného zástupce*
- b) *plné jméno odpůrce a pokud je to navrhovateli známo, jeho adresy za posledních pět let, datum narození, občanství a zaměstnání;*
- c) *podrobné objasnění důvodů a předmětu žádosti, jakož i všechny ostatní příslušné informace týkající se např. majetkových a rodinných poměrů navrhovatele i odpůrce.“¹⁰¹*

Odstavec 3 také uvádí, že žádost by měla obsahovat i **fotografii** navrhovatele, nejlépe i odpůrce. Pokud má přijímací orgán nějaké pochybnosti nebo nejasnosti týkající se opodstatněnosti žádosti, odesílající orgán je povinen zaslat potřebné doklady pro vyjasnění záležitosti. Tyto doklady musí odpovídat našim právním předpisům.¹⁰² Odesílající orgán *„může doporučit, aby navrhovateli byla*

⁹⁸ Postup při vymáhání výživného (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/postup-pri-vymahani-vyzivneho>

⁹⁹ Ustanovení čl. 3 odst. 3 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, Haag 20. června 1956 (Vyhláška č. 33/1959 Sb.)

¹⁰⁰ srovnej Postup při vymáhání výživného (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/postup-pri-vymahani-vyzivneho>

¹⁰¹ Ustanovení čl. 3 odst. 4 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, Haag 20. června 1956 (Vyhláška č. 33/1959 Sb.)

¹⁰² Tamtéž, čl. 4 odst. 1, 2

poskytnuta bezplatná právní pomoc a aby byl osvobozen od poplatků.“¹⁰³ Žádost může být na návrh žadatele doplněna i rozhodnutími, ať konečnými nebo prozatímními, ale i protokolem o jednání nebo jinými soudními opatřeními týkající se placení výživného.¹⁰⁴ Navrhovatel může být i vyzván k doplnění aktuální výše dluhu na výživném. Dosáhl-li oprávněný věku 16 let, je třeba počátkem každého školního roku doložit potvrzení o studiu.¹⁰⁵

Podle mého názoru se jedná o **dožádání**, které připouští článek 7 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině. Přijímací orgán je oprávněný jednat v tom rozsahu, ve kterém byl zmocněn navrhovatelem na základě plné moci, kterou je třeba obnovovat a snaží se podniknout veškeré potřebné kroky pro vymáhání výživného. Mezi tyto kroky patří **pokus o smír** nebo „*podá žalobu a provede řízení o výživném a podnikne potřebné kroky k vykonání rozsudku, nařízení nebo jakéhokoli jiného soudního rozhodnutí týkajícího se placení výživného.*“¹⁰⁶ O krocích a výsledcích průběžně informuje odesílající orgán (ÚMPOD) a ten zase podává zprávy navrhovateli. Pokud přijímající orgán zjistí, že v této věci jednat nemůže, vrátí doklady na ÚMPOD a sdělí mu proč tomu tak je.¹⁰⁷

3.2.1 Postup ÚMPOD, je-li oprávněný cizincem

V tomto případě se jedná o stejný postup s tím rozdílem, že přijímacím orgánem je orgán našeho státu (tedy ÚMPOD), který přijímá žádost od orgánu cizího státu, protože osoba povinná platit výživné se nachází na území ČR. Postup je tedy „zrcadlově obrácen.“

ÚMPOD prozkoumá, zda-li se v žádosti vyskytují všechny náležitosti, které stanovují mezinárodní smlouvy, a jestli jsou v ní kompletní informace potřebné pro vymáhání výživného. V případě, že není znám pobyt povinného nebo

¹⁰³ Ustanovení čl. 4 odst. 3 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, Haag 20. června 1956 (Vyhláška č. 33/1959 Sb.)

¹⁰⁴ Tamtéž, čl. 5 odst. 1, 2

¹⁰⁵ Obecné informace o činnosti a postupu Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí pro oprávněné v ČR při vymáhání výživného ze zahraničí (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20] Dostupné na <http://www.umpod.cz/vyzivne-dokumenty-ke-stazeni>

¹⁰⁶ Ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, Haag 20. června 1956 (Vyhláška č. 33/1959 Sb.)

¹⁰⁷ Tamtéž, čl. 6 odst. 2

se na uvedené adrese nezdržuje, ÚMPOD ve spolupráci s kompetentními orgány učiní patřičné kroky ke zjištění jeho pobytu. Poté zašle povinnému **výzvu k zaplacení výživného** na účet ÚMPOD, a to ve stanovené lhůtě. Aby mohli pracovníci ÚMPOD podnikat v této věci další kroky, je třeba, aby podali k příslušnému soudu v ČR návrh na uznání a výkon rozhodnutí cizího soudu.

Stejně jako v opačném případě přijímací orgán zastupuje oprávněného, informuje ho o průběhu a výsledku řízení a snaží se učinit všechny nezbytné kroky pro vymožení částek výživného a následně zajistí převedení částek do ciziny.¹⁰⁸

§ 36 Instrukce ministerstva spravedlnosti ze dne 30. dubna 2004, č. j. 56/2004-MO-J upravuje způsob vyplacení výživného do ciziny. Při vymáhání výživného je nutné vědět, že podle článku 6 odstavce 3 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, se činnost přijímacího orgánu daného státu řídí jejich právním řádem. Odesílající orgán nemůže do činnosti přijímacího orgánu zasahovat.

3.3 Uznávání a výkon rozhodnutí dle Haagských úmluv

Každé rozhodnutí vydané soudem nebo správním orgánem v ČR není v cizině automaticky vykonatelné. To platí i v opačných případech. Aby mohla být rozhodnutí našeho nebo cizího soudu vykonatelná, je třeba, aby státy byly členem mnohostranné smlouvy nebo měly mezi sebou uzavřenou dvoustrannou smlouvu o právní pomoci či spolupracovaly na základě recipacity (vzájemnosti). Pracovnice ÚMPOD mi sdělila, že existuje také možnost bezesmluvní spolupráce, která funguje s okolními státy jako je Německo nebo Rakousko.

Nyní se budu zabývat uznáváním a výkonem rozhodnutí podle mnohostranných smluv, tedy podle Haagské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, ze dne 2. října 1973 a Haagské úmluvy o uznávání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem, ze dne 15. dubna 1958. S prvně jmenovanou Úmluvou vyslovilo souhlas 23 členských

¹⁰⁸ Postup při vymáhání výživného (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-20]
Dostupné na <http://www.umpod.cz/postup-pri-vymahani-vyzivneho>

států a s druhou Úmluvou 21 států. Aktuální seznam smluvních států nalezneme na webových stránkách Haagské konference.¹⁰⁹

Mezi těmito úmluvami je asi největší rozdíl v tom, že **později datovaná úmluva má širší rozsah**. Nevztahuje se pouze na vyživovací povinnost k dětem, ať už narozených v manželství nebo mimo ně, ale i vztahy mezi manžely a vztahy švagrovské.¹¹⁰

Jedná se o vztah osob, z nichž jedna má nárok na výživné a druhá má povinnost platit výživné nebo může jít o vztah mezi povinnou osobou a institucí, která se domáhá vyplácení výživného za oprávněnou osobu.¹¹¹ Pracovnice ÚMPOD mi rovněž sdělila, že **Úmluva z roku 1958 se už téměř nepoužívá**, pouze výjimečně mezi státy, které nepřistoupily k novější Úmluvě, ale těch je jen malý počet. Můžeme tedy říci, že Úmluva z roku 1958 byla nahrazena Úmluvou z roku 1973.¹¹²

V souladu s článkem 34 prezident republiky učinil výhradu k článku 26 odstavci 2 písm. a) a b), čímž si náš stát „*vyhradil právo neuznat nebo nevykonat rozhodnutí nebo smíry o vyživovací povinnosti mezi příbuznými v poboční linii a mezi osobami sešvagřenými*.“

Rozhodnutí lze uznat a vykonat pouze tehdy, bylo-li vydáno příslušným orgánem.¹¹³ To znamená že, „*povinný nebo oprávněný měl v době zahájení řízení své bydliště ve státě, v němž bylo rozhodnutí vydáno*“¹¹⁴ nebo oba dva byli občany státu, který rozhodnutí vydal. Pokud nesplňují jednu z podmínek, Úmluva dává odpůrci možnost výslovně se podrobit pravomoci orgánu, ale přitom nesmí vznést námitku pro nepravomocnost orgánu nebo pro nedostatek pravomoci.¹¹⁵

¹⁰⁹ Members of the Organisation (online) [cit 2009-09-20] Dostupné na http://hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=85

¹¹⁰ srovnej Ustanovení čl. 1 Úmluvy o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, Haag 2. října 1973 (Vyhláška č. 132/1976 Sb.) a Vyživovací (alimentační) pohledávka – Mezinárodní právo (online) poslední aktualizace 6. srpna 2008 [cit 2009-05-12] Dostupné na http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_int_cs.htm

¹¹¹ Ustanovení čl. 1 Úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, Haag 2. října 1973 (Vyhláška č. 132/1976 Sb.)

¹¹² Tamtéž, čl. 29

¹¹³ Tamtéž, čl. 4 odst. 1

¹¹⁴ Tamtéž, čl. 7 odst. 1

¹¹⁵ Tamtéž, čl. 7 odst. 2, 3

Článek 8 jasně specifikuje, že „nárok na výživné má být založen na rozvodu manželství, zrušení manželského soužití nebo prohlášení, že manželství je neplatné anebo že nevzniklo.“ Rozhodnutí také může být uznáno pouze tehdy, pokud ho ve státě původu nelze napadnout řádným opravným prostředkem.¹¹⁶

Na druhou stranu existují **důvody**, kdy lze uznání a výkon rozhodnutí odmítnout. Jedná se např. o neslučitelnost s veřejným pořádkem nebo pokud bylo dosaženo daného rozhodnutí podvodem.¹¹⁷ Jsou i jiné důvody, které blíže specifikuje článek 5. Při osobním kontaktu s pracovnící ÚMPOD mi bylo řečeno, že se často stává, že rozhodnutí není v zahraničí vykonatelné, a to z toho důvodu, že povinný nebyl informován o tom, že řízení probíhalo, a proto se ho nemohl zúčastnit. Tato situace je upravena článkem 6, kde je vysvětleno, že rozhodnutí lze uznat pouze tehdy, jestliže byl účastník řádně obeznámen se zahájením řízení a měl dostatek času na to, aby se mohl bránit.

Článek 17 stanovuje **doklady**, které je nutné soudu nebo správnímu orgánu předložit při žádosti o uznání nebo výkon rozhodnutí. Toto řízení se řídí právním řádem dožádaného státu.¹¹⁸ Úmluva upravuje i **smíry** mezi účastníky, které se vztahují k vyživovací povinnosti. Smír se uznává v dožádaném státě za stejných podmínek, za kterých se uznávají rozhodnutí.¹¹⁹

3.3.1 Uznávání a výkon rozhodnutí dle Nařízení Brusel I.

Podle článku 33 tohoto Nařízení jsou rozhodnutí vydaná v jednom členském státě, **automaticky uznávána** v dalších členských státech. Následující článek obsahuje ustanovení, kdy rozhodnutí není možné uznat. Důvody jsou podobné jako u výše zmiňované Úmluvy a téměř totožné s Nařízením Brusel II. bis (důvody pro neuznání rozhodnutí o rozvodu). Stejně jako u Nařízení Brusel II. bis a za stejných podmínek musí některá ze stran podat návrh na výkon rozhodnutí.¹²⁰

¹¹⁶ Ustanovení čl. 4 odst. 2 Úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, Haag 2. října 1973 (Vyhláška č. 132/1976 Sb.)

¹¹⁷ Tamtéž, čl. 5

¹¹⁸ Tamtéž, čl. 13

¹¹⁹ srovnej Tamtéž, čl. 1, 2, 21

¹²⁰ Ustanovení čl. 38 Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

Z informací pracovnice ÚMPOD jsem zjistila, že Nařízení Brusel I. nemá přednost před Haagskou úmluvou. Toto Nařízení pouze nahradilo některé dohody a smlouvy uzavřené mezi členskými státy. Seznam těchto smluv nalezneme v článku 69.

3.3.2 Nesporné nároky

V rámci výkonu rozhodnutí bych chtěla představit Nařízení č. 805/2004, kterým se zavádí **evropský exekuční titul pro nesporné nároky**. Účelem tohoto nařízení je zajistit v členských státech volný pohyb rozhodnutí, soudních smírů a úředních listin o tzv. **nesporných nárocích**.¹²¹ Jedním z kladů tohoto Nařízení je, že zde není třeba podat návrh na prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí.¹²²

Aby byl nárok označený za nesporný, je třeba, aby ho povinný uznal anebo v průběhu řízení proti němu nevznesl žádné námitky. Patří sem i uzavřené smíry v průběhu řízení.¹²³

Článek 6 stanovuje podmínky, po jejichž splnění je rozhodnutí o nesporném nároku uznáno jako evropský exekuční titul. Myslím si, že když vydané rozhodnutí splňuje požadavky podle Nařízení Brusel I., splňuje tím i podmínky pro potvrzení evropského exekučního titulu. Proti potvrzení, které bylo takto uznáno, nelze podat žádný opravný prostředek.¹²⁴

Nařízení také neobsahuje důvody pro neuznání rozhodnutí, jako je např. rozpor s veřejným pořádkem. Jediným důvodem je v článku 21 to, že by dřívější rozhodnutí, které bylo vydáno v téže věci a mezi týmiž účastníky, odporovalo rozhodnutí, které bylo uznáno jako evropský exekuční titul a tato námitka nemohla být vznesena při řízení. Nařízení umožňuje rychlý a účinný výkon rozhodnutí bez nutnosti dalších soudních řízení. V tomto přináší výhodu oproti Nařízení Brusel I. Po splnění daných podmínek si může navrhovatel sám

¹²¹ Ustanovení čl. 1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky

¹²² Evropský exekuční titul pro nesporné nároky, evropský platební rozkaz, evropské řízení o drobných nárocích (online) [cit 2009-09-03] Dostupné na <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/05.html>

¹²³ Ustanovení čl. 3 odst. 1 a), b) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky

¹²⁴ Tamtéž, čl. 10 odst. 4

rozhodnout, zda-li požádá o uznání a výkon rozhodnutí podle Nařízení Brusel I. nebo dle Nařízení č. 805/2004. Aby byl zajištěn spravedlivý proces, Nařízení č. 805/2004 stanovuje *minimální normy* pro řízení o nesporných nárocích. Je to z toho důvodu, že předpisy se mohou v jednotlivých státech lišit a některé věci je třeba mít upraveny jednotně, např. způsob doručení.

Výkon rozhodnutí se řídí právním řádem členského státu, v němž je rozhodnutí vykonáváno a jeho výkon probíhá stejným způsobem, jako kdyby se jednalo o rozhodnutí tohoto státu.¹²⁵

3.4 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Jelikož při styku s cizinou má ÚMPOD nezastupitelnou roli, chtěla bych alespoň ve stručnosti představit oblast jeho působnosti.

ÚMPOD vznikl na základě ustanovení § 3 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vzpp. Je přímo podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí a ministr také jmenuje a odvolává ředitele, který stojí v čele ÚMPOD. „*Úřad je správním úřadem s celostátní působností.*“¹²⁶

Oblast jeho působnosti upravuje § 35 odst. 2 písm. a) až k). Zaměřím se pouze na ty činnosti, které se v rámci sociálně-právní ochrany dětí vztahují k obsahu mé práce.

ÚMPOD „*vykonává funkci přijímacího a odesílacího orgánu a funkci ústředního orgánu při provádění mezinárodních smluv,*“¹²⁷ dále působí jako ústřední orgán při prohlášení o vzájemnosti a také plní úkoly spojené s ochranou dětí, které vyplývají z mezinárodních smluv.¹²⁸ V rámci zajišťování sociálně-právní ochrany dětí mu byla svěřena i **funkce opatrovníka**. Na žádost rodičů je mu umožněn přístup ke zprávám o poměrech dětí, které nemají trvalý pobyt na území ČR, ale jsou našimi občany a za tímto účelem vyvíjí spolupráci s kompetentními orgány. ÚMPOD také působí jako prostředník při zasílání

¹²⁵ Evropský exekuční titul pro nesporné nároky, evropský platební rozkaz, evropské řízení o drobných nárocích (online) [cit 2009-09-03] Dostupné na <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/05.html>

¹²⁶ Ustanovení § 3 odst. 1, 2 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vzpp.

¹²⁷ Tamtéž, § 35 odst. 2 písm. a)

¹²⁸ Tamtéž

a přijímání osobních dokladů a listin na mezinárodní úrovni. Spolupracuje s orgány cizího státu, které jsou pověřeny sociálně-právní ochranou dětí.¹²⁹ „*Pomáhá pátrat po rodičích dítěte, pokud rodiče nebo jeden z nich žijí v cizině,*“¹³⁰ dále se zajímá o majetkové poměry pro stanovení výše výživného a plní v této věci další činnosti, které jsem již zmiňovala.¹³¹ Do jeho agendy přísluší i úkoly spojené s mezinárodním osvojením dítěte. Jeho úkolem je také pomoci dítěti („*které podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany, kterému byl udělen azyl nebo doplňková ochrana podle zvláštního právního předpisu*“¹³²), které se ocitlo na našem území bez osoby, která je za něho zodpovědná, s pátráním po jeho rodinných příslušnících. ÚMPOD také vyvíjí spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti.¹³³

3.5 Výhledy na změny

Dle výše jmenovaných úmluv a dalších dokumentů, by se dalo předpokládat, že problematika vymáhání výživného je komplexně upravena. Zatím tomu tak není. Velké změny by měly nastat v roce 2011, kdy by mělo vstoupit v účinnost Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. Už z názvu vyplývá, že v jednom právním dokumentu se bude řešit příslušnost, rozhodné právo a uznávání i výkon rozhodnutí, což je podle mého názoru velký přínos, oproti dosavadní nejednotnosti.

Nařízení tedy bude obsahovat **kolizní normy** proto, aby občané členských států mohli snáze předvídat řešení situací vztahujících se k výživnému.¹³⁴ „*Nařízení se vztahuje na jakoukoli vyživovací povinnost, která vyplývá z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo příbuzenství.*“¹³⁵

¹²⁹ Ustanovení § 35 odst. 2 písm. b), c), d), e) Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vzpp.

¹³⁰ Tamtéž, § 35 odst. 2 písm. f)

¹³¹ Tamtéž

¹³² Tamtéž, § 35 odst. 2 písm. j)

¹³³ Tamtéž, § 35 odst. 2 písm. i), j), k)

¹³⁴ Zelená kniha Evropské komise o vyživovacích povinnostech, otázka 11, s.7

¹³⁵ Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo (online) [cit 2009-09-03] Dostupné na <http://es.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>

Aby to nebylo tak snadné, musíme počítat s tím, že cílem Evropského společenství bude společně přistoupit i k Haagskému protokolu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti, který byl uzavřen 23. listopadu 2007 (dále jen Protokol). Jedná se o další dokument řešící problematiku výživného, konkrétně však rozhodného práva, čímž bude doplňovat výše jmenované Nařízení, které bude na Protokol odkazovat. Můžeme říct, že **hlavním cílem je, aby byly sjednoceny podmínky při výběru rozhodného práva**. Občané členských států pak nebudou zmateni z toho, že vnitrostátní právo každého státu může danou situaci upravovat rozdílně. Základním stanoviskem je, že *„obecně se vyživovací povinnosti řídí právem státu, v němž má oprávněná osoba místo obvyklého pobytu.“*¹³⁶

Ačkoliv Evropské společenství chce s největší pravděpodobností k Protokolu přistoupit jednotně, předpokládá se, že ne všechny členské státy s tím budou souhlasit. S největší pravděpodobností bude do Nařízení vložen článek, který bude odkazovat na Protokol a pro ty státy, které Protokol nepřijmou, bude nadále platit doložka vykonatelnosti, která je součástí Nařízení a pro ty státy, které Protokol přijmou bude zrušena a budou odkázáni na znění Protokolu. Dle aktuálních informací z 21. září 2009 Protokol ratifikovalo 9 členských států a předpokládá se, že přistoupí i další členské státy a zároveň se také počítá s tím, že ratifikace se nezúčastní Velká Británie a Dánsko.

Jak už jsem zmiňovala v úvodu, předpokládá se, že Nařízení bude použitelné od 18. června 2011, ale jeho účinnost se vzájemně podmiňuje s účinností Protokolu. Lze tedy předpokládat, že účinné a použitelné bude tehdy, až bude účinný i Protokol.¹³⁷

Abych zachovala objektivitu a nevyzdvihovala pouze pokroky Evropského společenství, je třeba zdůraznit, že Haagský protokol nevznikl jen z toho důvodu, aby doplnil Nařízení Evropského společenství. Pokroky přichází

¹³⁶ Návrh zprávy o návrhu rozhodnutí Rady o uzavření Protokolu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím (online) poslední aktualizace 21. září 2009 [cit 2009-09-10] Dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//NONSGML+COMPARL+PE-428.221+01+DOC+WORD+V0//CS&language=CS>

¹³⁷ srovnej Tamtéž a Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo (online) [cit 2009-09-03] Dostupné na <http://es.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>

i v mezinárodním měřítku, ve kterém Protokol opět získává doplňující roli a tentokrát k Haagské úmluvě ze dne 27. listopadu 2007 o mezinárodním vymáhání výživného dítěte a jiných forem výživného (dále jen Úmluva 2007).¹³⁸

Pracovnice Úřadu mi sdělila, že se výhledově předpokládá, že tato **Úmluva 2007 nahradí dosavadní platné úmluvy**, a že státy, které k nim dosud nepřistoupily, budou přistupovat k této nové Úmluvě 2007. Z informací které mi poskytla v červenci 2009, k ní zatím přistoupily jen USA. Znění Úmluvy 2007 ještě nenalezneme v českém jazyce. Z názvu vyplývá, že bude upravovat spolupráci při vymáhání výživného a také uznání a výkon rozhodnutí. Spoustu zajímavých a odborných otázek a odpovědí spojených novým Nařízením a s Úmluvou 2007 nalezneme v Zelené knize Evropské komise o vyživovacích povinnostech. Zde se můžeme také dozvědět, že tyto právní dokumenty by si neměly odporovat a měly by nabízet stejná nebo obdobná řešení. Je však možné, že v konečné verzi bude Nařízení upravovat širší rozsah věcí týkajících se výživného než Úmluva 2007. Nové dokumenty by měly přinést zjednodušený postup soudů bez značných rozdílů v tom, pokud se výživné řeší mezi členskými státy Evropské unie nebo se vztahuje k nečlenským státům.¹³⁹

Jelikož jsem procházela všechny dokumenty vztahující se k přeshraničnímu vymáhání výživného, mám ze změn, které nás čekají, velmi dobrý pocit a myslím si, že pokud se ČR stane signatářem, jak Nařízení Evropského společenství, tak Úmluvy 2007 včetně Protokolu, bude to pro náš stát a především pro partnery, kteří se potýkají s těmito problémy, velkým přínosem. Velké plus vidím v ucelenosti a jednotnosti nových norem, i když zatím není ověřena jejich aplikace. Lze předpokládat, že jejich přijetím dojde k pokroku, nikoli k regresi.

¹³⁸ Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo (online) [cit 2009-09-03] Dostupné na <http://es.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>

¹³⁹ Zelená kniha Evropské komise o vyživovacích povinnostech, otázka 1, s. 1

4 Rodičovská zodpovědnost

Tato kapitola nás seznámí s výkonem rodičovské zodpovědnosti po rozvodu manželství. Zaměřím se také na svěření dítěte do péče jednoho z rodičů a s tím spojený osobní styk druhého rodiče s dítětem, a také na jiné možnosti výchovy. Ochrana dětí a prosazování jejich zájmů je věnována velká pozornost ze strany různých organizací, jak na úrovni Evropského společenství, tak na úrovni mezinárodní. Za tímto účelem vzniklo několik úmluv, jejichž znění podrobněji rozeberu.

4.1 Způsoby péče o dítě

Předtím, než se podrobněji zaměřím na znění jednotlivých úmluv, chci věnovat pozornost způsobu výchovy dítěte v době po rozvodu manželství.

Rozhodování, o právu péče o dítě po rozvodu manželství, je často na celém rozvodovém řízení tou nejbolestivější částí a předchází samotnému rozvodu manželství i ustanovením o výživném. Celý rozvodový proces hluboce zasahuje do života dítěte a je nutné, aby dítě neztratilo v rodičích oporu a aby mu rodiče pomohli vypořádat se s danou situací a navyknout si na nový režim. Vše, co si dítě v těchto nelehkých chvílích prožije, ho bude provázet celým životem a je na rodičích, zda-li se vzájemně dohodnou a ušetří dítě zbytečných průtahů soudních řízení. Důležitou roli hraje i věk nezletilého dítěte.

I přes to, že oběma rodičům přísluší rodičovská zodpovědnost i po rozvodu manželství, v naprosté většině případů se jeden z partnerů podílí na péči o dítě ve vyšší míře. Novák a Průchová uvádí, že v České republice stále přetrvává trend, kdy se **dítě svěří do péče jednoho z rodičů**. O kterého rodiče se jedná, vyjadřuje poměrem 9:1, což znamená, že z deseti případů je dítě pouze v jednom případě svěřeno do výlučné péče otci. Dále také vysvětlují, že se nejedná o diskriminaci otců, ale že je to především z toho důvodu, že otcové ani dítě do své výlučné péče nechtějí.¹⁴⁰ Vychází to nejspíš z našich kulturních zvyklostí a biologických potřeb,

¹⁴⁰ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 2007, s. 61

protože dítě je přece jenom více fixováno na matku a matka je ta, která o dítě pečuje a poskytuje mu oporu.

Jak už jsem zmínila, roli zde hraje i kultura, která může v mezinárodním měřítku přinést řadu problémů a někdy se zde projeví i velká neinformovanost partnerů. Příkladem jsou publikované příběhy žen, které uzavřely manželství v cizincem muslimského vyznání, a skutečnost, že dítě po rozvodu manželství přísluší rodině manžela, se dozvěděly až příliš pozdě. Často se pak stává, že dítě už nikdy neuvidí. Takových příkladů by se jistě našlo mnoho, ale není prostor k tomu, abych se jimi podrobněji zabývala.

Pokud je dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů, druhému z partnerů by měl být umožněn **osobní styk s dítětem, protože každé dítě má právo na péči a styk s oběma rodiči a nelze mu v něm bez závažného důvodu bránit.**¹⁴¹ Myslím si, že se shodneme na tom, že na mezinárodní úrovni se jedná o problém poněkud složitější, a proto vyžaduje dobrou spolupráci mezi oběma rodiči.

Společná a střídavá péče

Je třeba podotknout, že jsou i jiné formy péče, než pouze výlučná péče jednoho z rodičů. Jedná se o **společnou a střídavou výchovu**, jejíž zakotvení nalezneme v § 26 odst. 2 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, vzpp. Na semináři s názvem Mezinárodní manželství lektor upozorňoval na fakt, že střídavou péči nelze realizovat poté, co dítě začne plnit školní docházku. S ohledem na zájmy dítěte tato forma není vhodná, protože by např. každý měsíc navštěvovalo jinou školu, čímž by nemělo ani stabilní okruh přátel. Dítěti může rovněž způsobit velké problémy jazyková bariéra. Odborníci se také přiklání k tomu, že pro dítě je velmi důležité, aby navštěvovalo stejnou školu, a že střídavou péči lze realizovat pouze pokud rodiče bydlí blízko u sebe.¹⁴²

Druhou formou je společná výchova. Soud svěří dítě do společné výchovy pouze tehdy, pokud rodiče i po rozvodu bydlí ve společné domácnosti a společně se podílejí na činnostech souvisejících s chodem domácnosti a výchovou dětí. Pro

¹⁴¹ srovnej Ustanovení čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, New York 20. listopadu 1989 (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.) a Ustanovení § 26 odst. 4 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, vzpp.

¹⁴² srovnej NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 2007, s. 68 a HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině - komentář a předpisy související*. 2007, s. 66

dítě je tato forma nejpříjemnější, protože oba rodiče mají možnost přibližně ve stejném rozsahu vykonávat svoji rodičovskou zodpovědnost.¹⁴³ Podle mého názoru společná výchova moc často v úvahu nepřipadá, protože častým motivem k rozvodu je fakt, že rodiče spolu už dále žít nechtějí. Tato forma je uplatňována i ve spoustě západoevropských zemích a v anglosaském světě, kde rodiče uplatňují po rozvodu manželství právo rozhodovat o dítěti a jsou si vědomi svých práv a povinností vůči dítěti. Na rozdíl od našeho pojetí společné výchovy není pravidlem, aby rodiče žili ve společné domácnosti, ale naopak se často stává, že dítě žije pouze s jedním rodičem.¹⁴⁴

Z nejobecnějšího hlediska jsem nastínila možnosti porozvodové péče o děti, které jsou uplatňovány nejenom v České republice. Lze předpokládat, že zahraniční soudy budou více přístupnější k jiné formě porozvodové péče, než je tomu u nás, a že jejich pojetí se bude v něčem lišit od toho našeho. Soudy musí svá rozhodnutí přizpůsobit i určitým kritériím a pro naše účely především respektovat vzdálenost mezi jednotlivými bydlišti rodičů. Ačkoliv možné formy péče o dítě po rozvodu manželství úmluvy neupravují, tak snad bez výjimky se shodují na tom, jak je velmi důležitý osobní styk dítěte s rodičem, který dítě nemá v péči a plně ho podporují.

4.1.1 Právo dítěte na péči obou rodičů

Ochraně dětí je věnováno množství mezinárodních dokumentů, protože děti sami o sobě nemají prostředky pro svoji obranu, a proto jsou v první řadě odkázáni na svoji rodinu a pokud ta selže, do popředí vstupuje role státu, který disponuje různými prostředky na jejich ochranu a zachování jejich práv. Děti nejsou pouze neodmyslitelnou součástí rodinného života, ale jsou rovněž potenciálem pro budoucí vývoj společnosti. Proto je třeba neustále vyvíjet snahu na zlepšování prostředků a metod jejich ochrany. Mezi základní prostředek, který by měl být znám široké veřejnosti, nejenom odborníkům z praxe, patří **Úmluva o právech dítěte**. Úmluva upravuje široké spektrum práv a povinností vůči dítěti,

¹⁴³ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině - komentář a předpisy související*. 2007, s. 65

¹⁴⁴ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 2005, s. 148

ale s ohledem na cíl, který jsem si stanovila, se zaměřím pouze na skutečnosti, které se vztahují k rodičovské zodpovědnosti.

Rodiče by si měli uvědomit, že veškeré jejich činnosti by měly být v zájmu dítěte a měly by směřovat k jeho blahu. Vzájemně by měli respektovat skutečnost, že dítě v první řadě potřebuje ke svému vývoji oba rodiče, a že by se měli společně podílet na výchově dítěte.¹⁴⁵ V Úmluvě je zakotveno již zmiňované **právo dítěte na styk s oběma rodiči**, pokud by to nebylo v rozporu s jeho zájmy. Stát má také směřovat své prostředky k tomu, aby pokud je to možné, dítě vyrůstalo ve své biologické rodině.¹⁴⁶ Pokud rodiče nežijí ve stejných státech, dítě má i přes tuto skutečnost **právo na pravidelný kontakt s oběma rodiči**.¹⁴⁷ Případy, ve kterých je toto právo porušeno nebo není rodiči umožněno vůbec, se budu zabývat v samostatné kapitole.

4.2 Úmluva o styku s dětmi

Další úmluvou, která směřuje k zajištění práva dítěte na styk s oběma rodiči, je Úmluva o styku s dětmi (dále jen Úmluva). Tato Úmluva vznikla z podnětu členských států Rady Evropy a dalších signatářů. Česká republika ji podepsala hned první den, kdy byla zpřístupněna státům k podpisu, tedy 15. května 2003.¹⁴⁸ Stejně jako Úmluva o právech dítěte, tak i Úmluva o styku s dětmi v článku 4 stanovila, že dítě i rodiče mají právo na pravidelný styk, který je možné v určitých případech omezit nebo zakázat. **Nejdůležitější je zájem dítěte**. Soud by měl také zvážit, jestli není možné tento styk upravit jinou formou, kterou by byl např. styk s dohledem. Pro účely obou úmluv se zpravidla za dítě považuje každá osoba do 18 let věku.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Ustanovení čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, New York 20. listopadu 1989 (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.)

¹⁴⁶ Tamtéž, čl. 9 odst. 1, 3

¹⁴⁷ Tamtéž, čl. 10 odst. 2

¹⁴⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi, Štrasburk 15. května 2003

¹⁴⁹ srovnej Ustanovení čl. 1 Úmluvy o právech dítěte, New York 20. listopadu 1989 (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.) a Ustanovení čl. 2 písm. c) Úmluvy o styku s dětmi, Štrasburk 15. května 2003 (Sdělení MZV č. 91/2005)

Cíle Úmluvy

Hlavním cílem Úmluvy je podpořit ostatní mezinárodní dokumenty upravující výkon rodičovské zodpovědnosti a právo dítěte na styk s oběma rodiči. Úmluva má přispět k podpoře styku dítěte nejenom s rodičem, který s ním nežije ve společné domácnosti, ale i zajistit kontakt s ostatními příbuznými, kteří mají v životě dítěte velmi důležitou roli. Státy také chtějí touto Úmluvou přijmout opatření a společná pravidla upravující přeshraniční styk s dítětem a především také **zajistit častější styk rodiče s dítětem**, které žije v druhém státě a tím zvýšit jistotu jak soudů, tak druhého z partnerů, že dítě bude vráceno včas a bez problémů. Důležitá je pravidelnost kontaktu dítěte s druhým rodičem, protože se předpokládá, že když budou kontakty častější, tak druhý rodič dítě včas vrátí a nebude docházet k dalším problémům.¹⁵⁰

Podle článku 1 písmena b) a c), je předmětem Úmluvy vytvoření vzájemné spolupráce mezi soudy a ústředními orgány (pro ČR je ústředním orgánem ÚMPOD). Jak už jsem zmiňovala, Úmluva má také zabezpečit určité **jistoty a ochranné nástroje** pro zajištění toho, aby se po skončení stanovené doby pro styk s dítětem, dítě vrátilo zpět. O konkrétních ochranných nástrojích se zmíním v kapitole zaměřené na únos dítěte. Úmluva má také „*stanovit všeobecné zásady pro vydávání rozhodnutí o styku*.“¹⁵¹

V Úmluvě nalezneme definice pojmů, které jsou pro tuto problematiku stěžejní. Zaměřím se na ty nejdůležitější, jejichž výkladu je třeba dobře porozumět. Pro účely této Úmluvy se **stykem rozumí situace**, kdy se dítě setká nebo je na nějakou dobu u toho z rodičů, se kterým normálně nežije ve společné domácnosti nebo se setká s ostatními rodinnými příslušníky. Stykem se rozumí i komunikace mezi dítětem a těmito osobami nebo pouze vzájemná výměna informací o dítěti nebo poskytnutí dítěti informací o příslušné osobě.¹⁵²

Rozhodnutím o styku se rozumí vykonatelné rozhodnutí soudu ohledně styku s dítětem i s dohodami, které styk upravují.¹⁵³

¹⁵⁰ Preambule Úmluvy o styku s dětmi, Štrasburk 15. května 2003 (Sdělení MZV č. 91/2005)

¹⁵¹ Tamtéž, čl. 1 písm. a)

¹⁵² Tamtéž, čl. 2 písm. a)

¹⁵³ Tamtéž, čl. 2 písm. b)

Pokud jsou mezi rodiči nějaké spory týkající styku s dítětem, je třeba, aby soudní orgány zajistily informovanost rodičů o důležitosti vzájemného kontaktu dítěte s oběma rodiči, případně se snaží navést rodiče a pokud je to nutné i ostatní příbuzné k tomu, aby mezi sebou **uzavřeli smír a využili služeb mediátorů**. Soud se také snaží zajistit informovanost prostřednictvím kontaktu s osobami, které mají rodičovskou zodpovědnost nebo s jinými odborníky a snaží se rodiče motivovat k tomu, aby byl pro ně stěžejní zájem dítěte.¹⁵⁴

Aby byl předmět a cíle této Úmluvy naplněny, je třeba, aby kompetentní orgány (ÚMPOD, soudy a další příslušné orgány) mezi sebou spolupracovaly a rychle jednaly. Do této spolupráce patří vzájemná výměna informací o právních předpisech a jejich změnách, o ochranných nástrojích a dalších službách.¹⁵⁵ Dále by měly spolupracovat v řízeních o přeshraničním styku a ÚMPOD by měl pomáhat se zahájením tohoto řízení. Řízení může zahájit osoba, která má s dítětem rodinná pouta.¹⁵⁶

Prozatím znění této Úmluvy opustím, ale průběžně se k ní budu vracet. Ještě doplním, že tato Úmluva nevylučuje uplatňování dalších úmluv vztahujících se k dané problematice. Pouze v rámci Evropského společenství se znění Úmluvy nepoužije v těch případech, kdy jsou stejné věci upraveny v dalších dokumentech. V rámci Evropské společenství se nejprve uplatní pravidla Společenství.¹⁵⁷

4.3 Rodičovská zodpovědnost dle Haagské Úmluvy

Znění Úmluvy o styku s dětmi nám dokázalo, jak je důležité i v mezistátním měřítku podporovat a především zachovat častý kontakt dítěte s oběma rodiči. Myslím si, že pro rodiče to vůbec není jednoduché, ale je třeba, aby mysleli především na zájmy dítěte a nikoliv na své zájmy. Úmluva o styku s dětmi navázala na Úmluvu o právech dítěte, Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dítě, dále na Evropskou úmluvu o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí a na Úmluvu o pravomoci

¹⁵⁴ Ustanovení čl. 7 Úmluvy o styku s dětmi, Štrasburk 15. května 2003 (Sdělení MZV č. 91/2005)

¹⁵⁵ Tamtéž, čl. 12 písm. a), b)

¹⁵⁶ Tamtéž, čl. 13 odst. 1, 3

¹⁵⁷ Tamtéž, čl. 20 odst. 1, 3

orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, která bude předmětem této kapitoly (dále jen Úmluva).¹⁵⁸

Tato Úmluva patří mezi Haagské úmluvy a byla přijata 19. října 1996. Česká republika ji podepsala 4. března 1999 a pro náš stát, i pro ostatní státy, vstoupila v platnost 1. ledna 2002. Ústředním orgánem, který bude jednat ve věcech upravených touto Úmluvou, je opět ÚMPOD.¹⁵⁹

Úmluva vznikla za účelem vylepšení ochrany dětí na mezinárodní úrovni a také z nutnosti sjednocení právních systémů.¹⁶⁰ Můžeme tedy říct, že podle zkušeností z předchozích kapitol, je tato Úmluva prvním právním dokumentem, který na mezinárodní úrovni sjednotil problematiku pravomoci soudů, použitelného práva, uznávání a výkonu rozhodnutí.

Z toho vychází **cíle této Úmluvy, kterými jsou:**

- a) určit stát, jehož orgány mají pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby nebo majetku dítěte;*
- b) určit, jakého práva mají tyto orgány při výkonu své pravomoci používat;*
- c) stanovit právo použitelné na rodičovskou zodpovědnost;*
- d) zajistit uznávání a výkon těchto opatření na ochranu dětí ve všech smluvních státech;*
- e) zajistit mezi orgány smluvních států spolupráci nezbytnou k dosažení cílů této úmluvy.¹⁶¹*

Pokud si na základě znění článku 3 písm. a) hlouběji rozebereme bod c), který se týká rodičovské zodpovědnosti, zjistíme, že Úmluva upravuje jak přisuzování, tak výkon rodičovské zodpovědnosti, ale zároveň i omezení nebo zrušení rodičovské zodpovědnosti.

¹⁵⁸ NOVOTNÁ, V. *Úmluva o styku s dětmi*. Právo a rodina č. 4/2003, s. 15

¹⁵⁹ Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996

¹⁶⁰ Tamtéž, Preambule

¹⁶¹ Ustanovení čl. 1 odst. 1 Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s)

Pro účely této Úmluvy rodičovská zodpovědnost „zahrnuje rodičovskou moc nebo jiný obdobný vzájemný vztah stanovující práva, pravomoci a povinnosti rodičů, opatrovníků nebo jiných zákonných zástupců ve vztahu k osobě nebo majetku dítěte.“¹⁶² V navázání na rodičovskou zodpovědnost je upraveno i právo péče o dítě, včetně určení místa obvyklého pobytu dítěte a úprava styku s dítětem, která zahrnuje i právo vzít dítě na určitou dobu mimo jeho bydliště.¹⁶³ Znění Úmluvy lze využít i při stanovení „dohledu státního orgánu na péči o dítě osobou, která má dítě v péči.“¹⁶⁴

4.3.1 Pravomoc

„Soudní nebo správní orgány smluvního státu obvyklého bydliště dítěte mají pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby nebo majetku dítěte.“¹⁶⁵ Tyto orgány mají pravomoc do té doby, než se dítě přestěhuje do jiného státu, kde získá nové bydliště. Poté přísluší pravomoc orgánům v místě jeho nového bydliště.¹⁶⁶ Jiná pravidla platí v případě únosu dítěte. Prozatím pouze zmíním skutečnost, že orgány státu, v němž má dítě bydliště, jsou po změně bydliště dítěte povinny informovat orgány nového státu o opatřeních, která byla přijata na ochranu dítěte a o tom, zda-li hrozí dítěti nějaké nebezpečí.¹⁶⁷

Přenechání pravomoci

Příslušné orgány mají v rámci svých kompetencí i možnost „přenechat pravomoc“ orgánům jiného smluvního státu. Jedná se spíše o výjimečné případy a tento krok mohou učinit pouze tehdy, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte a pokud by orgán jiného státu mohl danou situaci lépe posoudit. Tuto změnu může příslušný orgán učinit přerušením řízení a následným doporučením účastníkům řízení, aby se obrátili na orgán jiného státu anebo může sám požádat orgán tohoto

¹⁶² Ustanovení čl. 1 odst. 2 Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s)

¹⁶³ Tamtéž, čl. 3 písm. a), b)

¹⁶⁴ Tamtéž, čl. 3 písm. f)

¹⁶⁵ Tamtéž, čl. 5 odst. 1

¹⁶⁶ Tamtéž, čl. 5 odst. 2

¹⁶⁷ Tamtéž, čl. 36

státu, aby převzal pravomoc, a to buď přímo nebo ve spolupráci s ústředním orgánem svého státu.¹⁶⁸

Ne každý smluvní stát smí převzít pravomoc. Podle odstavce 2 se musí jednat o stát, „*jehož státním příslušníkem je dítě, nebo stát na jehož území se nachází majetek dítěte, případně o stát, ke kterému má dítě závažný vztah.*“¹⁶⁹ V poslední řadě přichází v úvahu stát, před jehož soudním orgánem probíhá rozvod manželství rodičů dítěte nebo prohlášení manželství za neplatné.¹⁷⁰

Pokud si některý ze států uvedený v článku 8 myslí, že má v daném případě lepší předpoklady pro to, aby rozhodl v nejlepším zájmu dítěte, může se obrátit na příslušný orgán smluvního státu, v němž má dítě obvyklé bydliště a **požádat o přenechání pravomoci.**¹⁷¹ Zmíněná ustanovení neplatí v těch případech, pokud se jedná o naléhavou situaci, ve které je nutné přijmout nezbytná opatření k ochraně dítěte. V těchto případech přísluší pravomoc i těm orgánům, „*na jehož území se nachází dítě nebo majetek patřící dítěti.*“¹⁷² Tyto orgány mohou při ochraně dítěte nebo jeho majetku přijmout i **opatření prozatímního charakteru.**¹⁷³ Tato opatření přestanou platit, jakmile v konkrétní situaci zasáhnou příslušné orgány, dle výše zmiňovaných článků.¹⁷⁴

Podle článku 13 probíhá řízení vždy v jednom smluvním státě. To znamená, že pokud příslušný orgán zahájil řízení, ostatní orgány se musí výkonu své pravomoci zdržet.

Orgány smluvních států mohou vzájemně spolupracovat při zajištění opatření na ochranu dítěte, které jsou předmětem této Úmluvy a při umožnění styku a pravidelného kontaktu dítěte s druhým rodičem. Rodič dítěte, který si chce zajistit nebo udržet s dítětem pravidelný kontakt a který žije na území jiného smluvního státu, může požádat příslušné orgány tohoto státu o zajištění potřebných důkazů, které budou podkladem pro zjištění způsobilosti k pravidelnému kontaktu a osobnímu styku s dítětem. Příslušné orgány (dle výše

¹⁶⁸ Ustanovení čl. 8 odst. 1 Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s)

¹⁶⁹ Tamtéž, čl. 8 odst. 2 písm. a), b), d)

¹⁷⁰ Tamtéž, čl. 8 odst. 2 písm. c)

¹⁷¹ Tamtéž, čl. 9 odst. 1

¹⁷² Tamtéž, čl. 11 odst. 1

¹⁷³ Tamtéž, čl. 12 odst. 1

¹⁷⁴ Tamtéž, čl. 11 odst. 2 a čl. 12 odst. 2

zmíněných pravidel) tyto informace před vydáním konečného rozhodnutí vyhodnotí. Tento orgán má možnost řízení o osobním styku rodiče s dítětem přerušit až do té doby, než tyto informace získá. Informace nabývají na důležitosti, pokud má příslušný orgán rozhodnout o omezení nebo zrušení práva osobního styku rodiče s dítětem. V tomto „mezidobí“ lze přijmout prozatímní opatření.¹⁷⁵ Orgány mají také do určité míry pravomoc rozhodnout, jestli budou informace postupovat dále. Za zvážení stojí situace, kdy by mohlo dojít k ohrožení dítěte nebo některého člena z jeho rodiny.¹⁷⁶

4.3.2 Rozhodné právo

„Při výkonu pravomoci podle ustanovení kapitoly II použijí orgány smluvních států své vlastní právo.“¹⁷⁷ Pro upřesnění je nutno uvést, že kapitola č. II, je kapitola týkající se pravomoci orgánů. Tak jako v jiných případech, i zde existuje výjimka a tou je, že lze použít i právní řád jiného státu, a to tehdy, pokud má situace k danému státu vztah a především pokud to vyžaduje ochrana dítěte nebo jeho majetku.¹⁷⁸

„Přiznání nebo zánik rodičovské zodpovědnosti ze zákona, bez zásahu soudního nebo správního orgánu, se řídí právem státu obvyklého bydliště dítěte.“¹⁷⁹ To platí i v případě dohody nebo jednostranného právního úkonu a i v případě výkonu rodičovské zodpovědnosti. Ke změně dochází se změnou obvyklého bydliště dítěte (pak se řídí právem státu nového bydliště dítěte).¹⁸⁰ Rozhodné právo, na které ustanovení této Úmluvy poukazují, se použije i v případě, že se jedná o právní řád nečlenských států Úmluvy.¹⁸¹ Jsou i výjimky,

¹⁷⁵ Ustanovení čl. 35 odst. 1, 2, 3, 4 Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s)

¹⁷⁶ Tamtéž, čl. 37

¹⁷⁷ Tamtéž, čl. 15 odst. 1

¹⁷⁸ Tamtéž, čl. 15 odst. 2

¹⁷⁹ Tamtéž, čl. 16 odst. 1

¹⁸⁰ Tamtéž, čl. 16 odst. 2 a čl. 17

¹⁸¹ Tamtéž, čl. 20

kdy se by se rozhodné právo nepoužilo. Je to tehdy, pokud by to bylo v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte anebo v rozporu s veřejným pořádkem.¹⁸²

4.3.3 Uznávání a výkon opatření

Přijatá opatření by měla být v okruhu členských států **automaticky uznávána**. I přes to může dojít k tomu, že opatření se v jiném smluvním státě neuzná. K uznání nedojde, pokud ve věci rozhodl nepravomocný orgán (na základě výše zmiňovaných pravidel pro určení pravomoci). K dalším důvodům patří, že dítě při soudním řízení nedostalo možnost být vyslyšeno (s přihlédnutím k vyspělosti dítěte a k naléhavosti případu) anebo se může jednat o případ, kdy oprávněná osoba vznesla námitku, že přijatým opatřením byla narušena její rodičovská zodpovědnost a zároveň nedostala možnost se při řízení vyjádřit (v úvahu se bere naléhavost případu). Poslední možností je, že přijaté opatření odporuje nejlepším zájmům dítěte a je v rozporu s veřejným pořádkem státu, u kterého se o uznání žádá.¹⁸³

Pokud se nenaskytne žádné skutečnosti, které by odporovaly výkonu opatření, smluvní stát má povinnost toto opatření prohlásit za vykonatelné, případně ho zaregistrovat.¹⁸⁴ Rozhodnutí tím získává stejnou váhu, jako kdyby bylo vydáno příslušnými orgány dožádaného státu a tento výkon se řídí právním řádem smluvního státu, v němž má proběhnout.¹⁸⁵

Úmluva svým zněním **nahradila** Úmluvu o pravomoci orgánů a rozhodném právu pro ochranu nezletilých ze dne 5. října 1961 a Úmluvu o úpravě poručnictví nad nezletilými z roku 1902.¹⁸⁶ Znění Úmluvy nenahrazuje jiné mezinárodní smlouvy, které smluvní státy uzavřely a které upravují danou problematiku

¹⁸² Ustanovení čl. 22 Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovského zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s.)

¹⁸³ Tamtéž, čl. 23 odst. 1, 2

¹⁸⁴ Tamtéž, čl. 26 odst. 1

¹⁸⁵ Tamtéž, čl. 28

¹⁸⁶ Tamtéž, čl. 51

a zároveň nebrání tomu, aby smluvní státy uzavřely s jinými státy dohody, vztahující se k ochraně dětí a k předmětu této Úmluvy.¹⁸⁷

Podle článku 34 odstavce 2 Česká republika ustanovila, že opatření na ochranu dítěte budou našim orgánům postoupena prostřednictvím ÚMPOD. Podle článku 44 se žádosti, které se týkají převzetí pravomoci podle článku 8 a 9, zasílají Ministerstvu spravedlnosti.¹⁸⁸

4.4 Práva dítěte dle Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

V rámci ochrany, respektování, podpory a prosazování práv dětí, byla 25. ledna 1996 ve Štrasburku přijata Evropská úmluva o výkonu práv dětí (dále jen Úmluva), která pro Českou republiku vstoupila v platnost 1. července 2000.¹⁸⁹ Úmluva se snaží přispět k tomu, aby se **děti mohly zúčastnit soudních řízení a uplatňovat svá procesní práva v rámci řízení**, týkajících se rodinných záležitostí. Důležitost se rovněž přikládá **informovanosti dítěte** ohledně soudních řízení. Dětem jsou podávány informace s ohledem na jejich věk a rozumový vývoj. Úmluva také klade důraz na **respektování a vyslyšení názoru dítěte**. Stejná práva přísluší dítěti i podle článku 6, Úmluvy o styku s dětmi a podle článku 12, Úmluvy o právech dítěte.

Dítěti by také mělo být vysvětleno, jaký může mít jeho rozhodnutí dopad a co se může stát, když se jeho požadavkům vyhoví. Jak už jsem zmiňovala, ochrana práv dítěte je v první řadě ponechána na rodině a role státu přichází až tehdy, když se začne rodina v tomto směru potýkat s potížemi. Než do situace zasáhne soud, rodina by se měla snažit problém vyřešit dohodou.¹⁹⁰

Dle rozsahu této Úmluvy se pojem **soudní řízení** vztahuje na řízení ve věcech výkonu rodičovské zodpovědnosti, v rodinných věcech, v otázkách

¹⁸⁷ Ustanovení čl. 52 odst. 1, 2, 3 Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovského zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s.)

¹⁸⁸ Tamtéž, Sdělení

¹⁸⁹ viz Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, Štrasburk 25. ledna 1996

¹⁹⁰ srovnej Preambulu Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, Štrasburk 25. ledna 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s), a Tamtéž, čl.1 odst. 2 a Tamtéž, čl. 3

práva styku s dítětem včetně určení pobytu dítěte.¹⁹¹ Na základě těchto skutečností je povinen každý smluvní stát při podpisu této Úmluvy „*určit alespoň tři druhy soudních řízení v rodinných věcech, na něž se Úmluva použije.*“¹⁹² Česká republika tuto Úmluvu použije na „*řízení o osvojení, řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče a řízení o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, jakož i na všech dalších řízeních ve věcech rodinných, jež se dotýkají práv dítěte.*“¹⁹³

Další práva dítěte

Pokud dojde, dle vnitrostátních předpisů daného státu kde řízení probíhá, ke vzájemnému konfliktu zájmů dítěte a rodičů, dítě má právo na ***zvláštního zástupce***, který bude prosazovat jeho zájmy.¹⁹⁴ Pokud je to v zájmu dítěte, soudní orgán může dítěti ustanovit ***advokáta***.¹⁹⁵ Tato práva většinou záleží na zvážení smluvních států. Smluvní státy mají možnost, dle vnitrostátních prvních předpisů, omezit právo na zvláštního zástupce věkem nebo přihlédnutím k rozumovému vývoji dítěte. Po zvážení těchto předpokladů by měl zástupce podávat dítěti potřebné informace, zajímat se o jeho názory a ty předkládat soudním orgánům a také vyjasnit dítěti problémy spojené s řízením a možné dopady jednání jeho zástupce.¹⁹⁶ Smluvní státy zváží i další procesní práva dítěte v průběhu řízení. Jedná se zejména o právo dítěte vybrat si osobu, která mu pomůže s vyjádřením jeho názoru, který by měl soud brát v úvahu. Dalším právem je právo dítěte vybrat si svého vlastního zástupce. Smluvní státy mohou také omezit práva dětí při řízení (výkonem jen některých nebo naopak všech práv, která přísluší účastníkům řízení).¹⁹⁷

¹⁹¹ Ustanovení čl. 1 odst. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, Štrasburk 25. ledna 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. m. s)

¹⁹² Tamtéž, čl. 1 odst. 4

¹⁹³ Tamtéž, Sdělení

¹⁹⁴ Tamtéž, čl. 4 odst. 1

¹⁹⁵ Tamtéž, čl. 9 odst. 2

¹⁹⁶ Tamtéž, čl. 10

¹⁹⁷ srovnej Tamtéž, čl. 5 písm. a), c), d) a Tamtéž, čl. 6 písm. c)

4.4.1 Pravomoc soudních orgánů

Než soud rozhodne, musí zvážit, zda-li má všechny potřebné informace pro to, aby rozhodl v nejlepším zájmu dítěte.¹⁹⁸

Soud by měl s ohledem k zájmům dítěte zajistit **rychlý průběh řízení**, zejména pokud je ohroženo blaho dítěte. V tom případě musí mít pravomoc vydat rozhodnutí, které je možné vykonat okamžitě.¹⁹⁹ Jsou i případy, kdy je možné řízení zahájit z moci úřední. Tyto situace upravují vnitrostátní předpisy každého státu.²⁰⁰

Úmluvu lze současně použít s jinými mezinárodními smlouvami podporujícími ochranu dětí a zároveň nebrání tomu, aby se smluvní státy v budoucnosti staly signatáři dalších mezinárodních dokumentů, zabývajících se danou problematikou.²⁰¹

Na základě předchozích zkušeností se jedná o první Úmluvu, která má ve svém znění zapracovány i **povinnosti vnitrostátních orgánů**. Pro příklad uvedu některé z nich. Vnitrostátní orgány by samozřejmě měly na prvním místě podporovat práva dětí, a především také podávat a vyjadřovat se ke změnám a návrhům právních dokumentů vztahujících se k ochraně dětí a jejich právům. Informace, o výkonu práv dětí, by měly dále zprostředkovávat odborníkům, široké veřejnosti a sdělovacím prostředkům.²⁰² Pro řešení problémů spojených s výkladem Úmluvy, s návrhy změn a poskytováním pomoci v rámci mezinárodní spolupráce, byl založen Stálý výbor, jehož členy jsou zástupci smluvních států (každý smluvní stát si určí jednoho nebo dva zástupce).²⁰³

¹⁹⁸ Ustanovení čl. 6 písm. a) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, Štrasburk 25. ledna 1996 (Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s.)

¹⁹⁹ Tamtéž, čl. 7

²⁰⁰ Tamtéž, čl. 8

²⁰¹ Tamtéž, čl. 15

²⁰² Ustanovení čl. 12 písm. a), b), c)

²⁰³ Tamtéž, čl. 16 a 17

4.5 Oblast působnosti Nařízení Brusel II. bis

Jelikož jsme se s tímto Nařízením seznámili v kapitole vztahující se k rozvodu manželství, hned v úvodu jsem si dovolila použít zkrácený název tohoto Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000. I nadále však budu používat termín Nařízení Brusel II. bis, případně pouze Nařízení. Nařízení nebudu znovu představovat, protože spoustu informací o něm bylo řečeno, a proto se rovnou zaměřím na druhou oblast jeho působnosti, kterou je „*přiznání, výkon, převedení a úplné nebo částečné odnětí rodičovské zodpovědnosti*.“²⁰⁴

Protože je našim cílem zabývat se péčí o dítě po rozvodu manželství, odstavec 2 článku 1 dále uvádí, že do tohoto okruhu patří stanovení práva péče o dítě a právo na styk dítěte s druhým rodičem. Mohla bych ještě uvést, že sem patří i poručnictví a opatrovnictví. Nařízení upravuje i širší okruh působnosti, který se vztahuje k rodičovské zodpovědnosti, ale vzhledem k rozsahu tématu není dostatek prostoru na to, abych se tím podrobněji zabývala.

Podle mého názoru má Nařízení mnoho společného s předchozími úmluvami a především s Haagskou úmluvou, která se vztahuje k rodičovské zodpovědnosti. Některé věci jsou upraveny téměř shodně nebo alespoň obdobně. Zaměřím se tedy především na rozdíly a prostor budu věnovat tomu, co Nařízení upravuje navíc.

Herboczková uvádí, že Nařízení Brusel II. bis oproti Nařízení Brusel II., které jím bylo zrušeno, řeší podstatně širší oblast vztahující se k rodičovské zodpovědnosti, nikoli pouze výkon (současně však musel probíhat rozvod manželství a děti musely být obou manželů), jak tomu bylo předtím.²⁰⁵ Nařízení opět upravuje příslušnost a uznávání a výkon rozhodnutí.

²⁰⁴ Ustanovení čl. 1 písm. b) Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

²⁰⁵ HERBOCZKOVÁ, J. *Nařízení Brusel II bis: v jakých otázkách a na který soud se obrátit?* Právo a rodina č. 9/2008, s. 17

4.5.1 Příslušnost soudů

Podle článku 8 odst. 1 je obecným pravidlem, že příslušnost náleží těm soudům, kde má dítě při podání návrhu obvyklé bydliště. Jak tomu bylo u jiných úmluv i zde jsou výjimky, které lze rozdělit do několika kategorií.

Zachování příslušnosti – pokud se dítě přestěhuje z jednoho státu do druhého, soudy státu „původu“ mají ještě **tři měsíce** po přestěhování pravomoc rozhodovat ve věcech úpravy styku rodiče s dítětem, ale pouze za podmínky, že rodič, který má právo na styk s dítětem, v tom státě ještě bydlí. Neplatí to, pokud tento rodič přijal příslušnost soudu státu nového bydliště dítěte.²⁰⁶

Příslušnost v případě únosu dítěte – Příslušné jsou „soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, do doby, kdy dítě získá obvyklé bydliště v jiném členském státě.“²⁰⁷ Je to tehdy, pokud druhý rodič (poškozený) se vzniklou situací souhlasil anebo pokud dítě v tomto státě bydlí víc jak rok a rodič o místě pobytu věděl, nepodal žádost o navrácení dítěte a dítě si v daném státě zvyklo. V úvahu připadá i skutečnost, že příslušný soud (podle tohoto článku) rozhodl o právu péče o dítě, kterým vyloučil navrácení dítěte, a touto skutečností je soud, který rozhoduje o návratu dítěte vázán.²⁰⁸ (viz další kapitola)

Pokračování příslušnosti – tímto způsobem je označována příslušnost, kterou má ve věci rodičovské zodpovědnosti soud, u kterého probíhá řízení o rozvodu manželství. Podmínkou je, že alespoň jeden z manželů musí být nositelem rodičovské zodpovědnosti, je to v zájmu dítěte a manželé s tím souhlasí. Příslušnost končí pravomocným rozhodnutím o rozvodu manželství a pokud o rodičovské zodpovědnosti není rozhodnuto, tak pravomocným rozhodnutím vydaným v této věci. Soud může příslušnost získat i tehdy, pokud má dítě k danému státu silnou vazbu, protože je jeho státním příslušníkem nebo proto,

²⁰⁶ srovnej Ustanovení čl. 9 odst. 1, 2 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

²⁰⁷ Tamtéž, čl. 10

²⁰⁸ srovnej Tamtéž a FRANCOVÁ, M. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2008, s. 10, 11

že tam má jeden z rodičů bydliště. Podmínkou je, že by všichni účastníci tuto příslušnost jednoznačně přijali a že by to bylo v nejlepším zájmu dítěte.²⁰⁹

Příslušnost založená na přítomnosti dítěte – „v případě, že nelze zjistit obvyklé bydliště dítěte, jsou příslušné soudy členského státu, ve kterém se dítě nachází.“²¹⁰

Zbytková příslušnost – pokud příslušnost nelze určit podle zmiňovaných pravidel, určí se podle vnitrostátních předpisů každého státu.²¹¹

Postoupení věci k vhodněji umístěnému soudu – jedná se o stejnou skutečnost, jakou jsem zmiňovala v rámci aplikace Haagské úmluvy. Pokud je to v zájmu dítěte, soud postoupí věc soudu členského státu, ke kterému má dítě zvláštní vztah. Tento vztah může být dán státní příslušností dítěte nebo jeho obvyklým pobytem nebo také pobytem osoby mající rodičovskou zodpovědnost, případně skutečností, že se zde nachází majetek dítěte.²¹²

4.5.2 Uznání a výkon rozhodnutí

Pro uznání rozhodnutí týkajících se rodičovské zodpovědnosti platí stejná pravidla, jako pro uznání rozhodnutí o rozvodu manželství. Nařízení ale upravuje u každé věci zvlášť důvody pro neuznání rozhodnutí. Můžeme zase říct, že tato pravidla jsou obdobně upravena v Haagské úmluvě, která se vztahuje k rodičovské zodpovědnosti, a proto se zaměřím pouze na ty rozdílné. Těmi jsou např.: nedostatečná informovanost druhé strany o zahájení řízení, případně informovanost v krátkém časovém předstihu, dále pokud rozhodnutí odporuje rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti, které vydaly orgány členského státu, v němž se o uznání žádá.²¹³ Jedním z důvodů, který uvádí Haagská úmluva, je možnost neuznat rozhodnutí, které bylo vydáno orgánem s nedostatkem

²⁰⁹ srovnej Ustanovení čl. 12 odst. 1, 2, 3 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 a HERBOCZKOVÁ, J. *Nařízení Brusel II bis: v jakých otázkách a na který soud se obrátit?* Právo a rodina č. 9/2008, s. 20

²¹⁰ Ustanovení čl. 13 odst. 1 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

²¹¹ Tamtéž, čl. 14

²¹² Tamtéž, čl. 15 odst. 1, 3 písm. b), c), d), e)

²¹³ Tamtéž, čl. 23 písm. c), e)

pravomocí. Kapitán uvádí, že Nařízení Brusel II. bis tuto možnost nezná a jeho znění odmítá, aby se pravomoc přezkoumávala.²¹⁴

Procedura obecná a zvláštní

Postupuje-li se podle tohoto Nařízení, každé rozhodnutí, které chceme uznat v jiném členském státě a které se týká rodičovské zodpovědnosti, musí projít „třemi etapami,“ a to **uznáním, prohlášením vykonatelnosti a výkonem**. Kapitán tento proces dále dělí na proceduru obecnou a zvláštní.²¹⁵

Do **obecné procedury** můžeme zařadit výkon rozhodnutí vztahující se k rodičovské zodpovědnosti. Před výkonem rozhodnutí, v jiném členském státě, je třeba podat návrh na prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí. Tento návrh může podat kterákoliv ze stran u místně příslušného soudu (seznam soudů má Komise Evropské unie).²¹⁶ „*Místní příslušnost se určuje podle místa obvyklého bydliště osoby, vůči které je výkon rozhodnutí navrhován, nebo podle místa obvyklého bydliště kteréhokoli dítěte, na něž se návrh vztahuje.*“²¹⁷ Jednotlivé kroky při podání návrhu se řídí vnitrostátními právními předpisy členského státu, ve kterém se o výkon žádá. Totéž platí při výkonu rozhodnutí.²¹⁸ Proti tomuto rozhodnutí může navrhovatel nebo odpůrce podat opravný prostředek.²¹⁹

Procedura zvláštní se použije pro právo na styk s dítětem a pro navrácení dítěte.²²⁰ Je to z toho důvodu, že tyto situace vyžadují **rychlé jednání**, a proto se v těchto dvou případech rozhodnutí uzná v dalším členském státě automaticky a nepodává se návrh na prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí a také nelze proti uznání rozhodnutí podat námitky. Soudce, který rozhodnutí vydal, je však povinen v případě přeshraničního styku automaticky vystavit **osvědčení**, pro které je vyhotoven jednotný formulář, který nalezneme v příloze III Nařízení Brusel II. bis. Toto osvědčení může vydat pouze tehdy, pokud se k situaci mohly vyjádřit

²¹⁴ KAPITÁN, Z. *Evropský justiční prostor ve věcech civilních*. Právní fórum č. 8/2005, s. 288

²¹⁵ ²¹⁵ KAPITÁN, Z. *Evropský justiční prostor ve věcech civilních*. Právní fórum č. 8/2005, s. 286

²¹⁶ Ustanovení čl. 28 odst. 1 a čl. 29 odst. 1 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

²¹⁷ Tamtéž, čl. 29 odst. 2

²¹⁸ srovnej Tamtéž, čl. 30 odst. 1 a Tamtéž, čl. 47 odst. 1, 2

²¹⁹ Tamtéž, čl. 33 odst. 1

²²⁰ Tamtéž, čl. 40 odst. 1 písm. a), b)

dotčené osoby, včetně dítěte a pokud se prokáže, že osoba, která se k řízení nedostavila, byla v dostatečném časovém předstihu informována.²²¹

Pokud rozhodnutí dostatečně neupravuje podmínky výkonu práva na styk s dítětem, může je upravit soud členského státu, kde se rozhodnutí vykonává.²²²

Kapitola č. IV upravuje spolupráci mezi ústředními orgány ve věcech rodičovské zodpovědnosti (pro ČR je to ÚMPOD). Co je náplní takové spolupráce jsem už představila u předchozích úmluv.

Jelikož má použití Nařízení přednost před použitím Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, ze dne 20. května 1980, nebudu se touto Úmluvou podrobně zabývat, ale pouze zmíním její základní poslání.²²³ Česká republika ji podepsala 16. dubna 1999. Oproti výše jmenovaným úmluvám, které považují za dítě osobu do osmnácti let věku, se v Evropské úmluvě za dítě považuje osoba do šestnácti let věku. Úmluva řeší především problematiku týkající se neoprávněného přemístění dítěte a také styk dítěte s druhým rodičem. Rovněž se zabývá spoluprací a povinnostmi ústředních orgánů. V tomto ohledu nepřináší žádné změny. Její přínos je ale v tom, že ji ratifikovaly všechny státy.²²⁴ Proto ji můžeme použít ve vztahu k Dánsku, které není signatářem Nařízení.

4.6 Právní úprava ve vztahu k nečlenským státům

Myslím si, že jsem s ohledem na stanovený cíl podala kompletní výčet dokumentů vztahujících se k této problematice. Podle mého názoru je právům dítěte a jejich ochraně věnována dostatečná pozornost, jak na úrovni Evropské unie, tak na úrovni mezinárodní. Myslím si, že snadněji bude probíhat řízení mezi příslušníky různých členských států Evropského společenství, protože každý

²²¹ srovnej Ustanovení čl. 41 odst. 1, 2 písm. a), b), c) Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 a KAPITÁN, Z. *Evropský justiční prostor ve věcech civilních*. Právní fórum č. 8/2005, s. 289

²²² Ustanovení čl. 48 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

²²³ Tamtéž, čl. 60 písm. d)

²²⁴ Rodičovská zodpovědnost – Mezinárodní právo (online) [cit 2009-8-12] Dostupné na http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_int_cs.htm

členský stát je signatářem alespoň jedné úmluvy nebo nařízení a lze jejich znění vzájemně kombinovat. Na mezinárodní úrovni musíme brát v potaz, že je množství států, které k mezinárodním úmluvám nepřistoupily. Nemůžeme pak čekat, že jednání s těmito nečlenskými státy bude snadné a rychlé. V úvahu pak připadá skutečnost, že by Česká republika měla s ostatními státy uzavřenou **dvoustranou smlouvu o právní pomoci**. S některými státy tomu tak je. Pokud tomu tak není, je třeba ještě zmínit ustanovení Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

ZMPS zvláště rodičovskou zodpovědnost neupravuje, ale je zakotvena v § 24, který řeší výchovu a výživu. ZMPS řídí vztahy mezi rodiči a dětmi právem státu, jehož příslušníkem je dítě a ohled bere i na jeho zájem. Pokud je dítě cizím státním příslušníkem a bydlí na území ČR, je rovněž možnost použít náš právní řád.²²⁵ Soud má také povinnost učinit všechna nezbytná opatření pro zajištění zájmů dítěte. Tato opatření mohou mít **prozatímní charakter**, a naše soudy musí informovat soudy domovského státu dítěte o tom, aby rozhodnutí upravily. Tato ustanovení využívají ve své právní úpravě i některé dvoustranné mezinárodní smlouvy.²²⁶

Opatrovnictví

S rodičovskou zodpovědností souvisí i opatrovnictví, které ZMPS upravuje poněkud zvláště. Pokud se jedná o soud péče o nezletilé v České republice, tak se vztah mezi opatrovníkem a nezletilým řídí právním řádem ČR. V úvahu se nebere státní příslušnost.²²⁷

*„Podmínky vzniku a zániku opatrovnictví nad nezletilými se řídí právním řádem státu, jehož je nezletilý příslušníkem.“*²²⁸ Opatrovník své povinnosti vykonává podle právního řádu státu, jehož je příslušníkem.²²⁹ I když to zní poněkud složitě, myslím si, že ve skutečnosti tomu tak není. Můžeme si jednoduše představit situaci, kdy se dítě nachází na našem území a roli opatrovníka

²²⁵ POKORNÝ, M. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář*. 2004, s. 47

²²⁶ srovnej Tamtéž, s. 52, 63

²²⁷ srovnej Tamtéž, s. 47 a Ustanovení § 30 Zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

²²⁸ Tamtéž, § 28

²²⁹ Tamtéž, § 29

vykonává občan ČR, který plní povinnosti dle Zákona o rodině a Občanského zákoníku. Důvody, proč je dítěti opatrovník přidělen, vychází z právního řádu státu, jehož příslušníkem je dítě. Jak už bylo řečeno, náš soud upraví poměry k dítěti jen v nezbytně nutném rozsahu a o těchto opatřeních informuje orgány státu, k nimž je dítě vázáno státní příslušností.

V následující kapitole se zaměřím na vzniklé problémy při výkonu rodičovské zodpovědnosti a na porušení práva styku s dítětem. Kapitola, na kterou jsem i průběžně odkazovala, bude zaměřena na mezinárodní únos dítěte.

5 Mezinárodní únosy dětí

Předmětem této kapitoly je problematika, která úzce souvisí s rozvodem manželství, s výkonem rodičovské zodpovědnosti a především také se samotným uzavřením manželství, od kterého se vše odvíjí. Mým cílem není odradit občany od uzavření manželství s cizincem, ale pouze upozornit na možné problémy, které z tohoto rozhodnutí mohou vyvstat a na určité skutečnosti, které by měli snoubenci zvážit, než mezinárodní manželství uzavřou. Na druhou stranu vím, že je nepřirozené vstupovat do manželství s myšlenkou, že po několika letech společného soužití dojde k rozvodu manželství a že naplní následujících let budou tahanice o děti a boj o to, ve kterém státě bude mít dítě trvalý pobyt. Rodiče pak často zapomínají na pocity a blaho samotného dítěte. Občasným vyvrcholením těchto sporů bývá fakt, že jeden z rodičů se ne vždy se špatným úmyslem ujme řešení situace a bez vědomí druhého rodiče s dítětem odejde. Ať už se jedná o úmysl dobrý nebo špatný, který podle mého názoru převažuje, v každém případě je tento čin klasifikován jako únos dítěte, při kterém dochází k omezení práv druhého z rodičů a především práv samotného dítěte.

5.1 Právní dokumenty upravující únos dítěte

Dokumenty, vztahující se k rodičovské zodpovědnosti a k úpravě styku rodiče s dítětem, ve svých zněních pamatují i na situaci, kdy dojde k neoprávněnému přemístění dítěte. Kromě již zmiňovaných úmluv a nařízení z předchozí kapitoly je nutné vyzdvihnout znění Haagské Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen Úmluva), která se používá v kombinaci s předchozími dokumenty nebo samostatně. Úmluva definuje jednotlivé pojmy, kompetence ústředních orgánů, proces navrácení dítěte, včetně důvodů, kdy je možné návrat zamítnout. V současné době má celkem 81 signatářských států.²³⁰

²³⁰ (online) poslední aktualizace 26. srpna 2009 [cit 2009-10-11] Dostupné na http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24

Úmluva byla přijata v Haagu 25. října 1980 a začala se používat od 1. prosince 1983. Pro Českou republiku vstoupila v platnost 1. března 1998.²³¹ Myslím si, že tento krok byl velmi důležitý, protože z médií známe příběhy rodičů a dětí, kterým dopomohla k tomu, aby se znovu setkali, ale jsou i případy, kdy je dítě odvečeno do státu, který není členem této Úmluvy, a proto jakékoliv snahy o navrácení dítěte bývají často marné.

Úmluvu můžeme považovat za **základní dokument**, který se používá na mezinárodní úrovni a v rámci Evropského společenství je její **znění doplněno** o ustanovení Nařízení Brusel II. bis. Vzájemnou spolupráci zaručuje odst. 17 a 18 Preambule tohoto Nařízení.

Jak už jsem zmiňovala, není výjimkou, že dítě je uneseno do státu, který není členským státem Evropského společenství ani signatářem Haagské úmluvy. Pracovnice ÚMPOD mě informovala, že v takovém případě se postupuje podle dvoustranných smluv o právní pomoci, ale tento postup nehodnotila jako účinný. Pokud smlouvy uzavřeny nejsou, další kroky směřují k navázání spolupráce se zastupitelskými úřady, případně se snaží o vyjednávání mimoprávní cestou. Pokud nelze rodiči pomoci použitím některého z těchto prostředků, rodiči zbývá naděje, že pomoc nalezne u neziskových organizací, kterým se např. podaří vyjednat setkání s dítětem, ale nelze očekávat jeho navrácení.

5.1.1 Předmět a cíl Haagské úmluvy

Úmluva se především snaží chránit samotné dítě, a prostřednictvím svých ustanovení zajistit jeho blaho a nejlepší zájmy.

Cílem Úmluvy je, aby děti, které byly neoprávněně přemístěny, byly co nejrychleji navraceny do státu původu a aby byla respektována rozhodnutí týkající se péče o dítě, včetně práva styku s dítětem.²³² Na základě toho můžeme vyvodit i definici únosu, která je odlišná od definice únosu podle trestního práva. Za **únos** se dle Haagské Úmluvy považuje „*protiprávní přemístění nebo zadržení*“

²³¹ Sdělení MZV č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980

²³² srovnej Preambulu Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.) a Tamtéž, čl. 1 písm. a), b)

dítěte, kterým bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán.“²³³ Toto právo může vyplývat i z dohody, která nemusí být úředně schválena. Ve většině případů ale vychází ze zákona, z rozhodnutí soudu nebo z dohody uzavřené dle platných právních předpisů.

U obou dokumentů je důležitá také skutečnost, že rodiče toto právo vykonávali a nadále by vykonávali, ať už společně nebo samostatně, kdyby k únosu nedošlo. Situace se vždy posuzuje podle právního řádu státu, ve kterém má dítě obvyklé bydliště.²³⁴ Nařízení v článku 2 odst. 11 písm. b) upřesňuje, že při společné péči (ať ze zákona nebo rozhodnutím soudu) druhý rodič sám nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte.

Úmluva se vztahuje na děti mladší šestnácti let.²³⁵

5.2 Motivy k únosu dítěte

Motivem k únosu mohou být z laického hlediska i běžné neshody mezi manžely. Únosem dítěte může jeden z manželů na druhého vyvíjet určitý nátlak, kterým se snaží něčeho dosáhnout. Pokud se jedná o přemístění do jiného státu, bývá důvodem skutečnost, že rodič se cítí v zemi obvyklého bydliště „cizí“, neakceptovaný, jazykově handicapovaný, neznalý a dezorientující se v právním systému, a proto volí tuto cestu jako prostředek k návratu do země svého původu, kde si myslí, že situaci vyřeší snáz a získá tím lepší postavení, např. při úpravě poměrů k dítěti. Opak ale bývá pravdou. Ženy volí tento způsob i jako nástroj úniku z problematiky domácího násilí.²³⁶

²³³ Ustanovení čl. 3 písm. a) Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.)

²³⁴ srovnej Tamtéž, čl. 3 písm. a), b) a Ustanovení čl. 2 odst. 11 písm. a), b) Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 a NOVOTNÁ, V. *Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí?* Právo a rodina č. 9/2007, s. 3

²³⁵ Ustanovení čl. 4 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.)

²³⁶ VONDRÁČKOVÁ, P. KLOUB, J. *Mezinárodní únosy dětí, I. díl.* (online) poslední aktualizace 19. dubna 2006 [cit 2009-04-19] Dostupné na <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=45>

5.3 Činnost ústředních orgánů

Ústřední orgány mají při činnostech směřujících k navrácení dítěte nezastupitelnou roli. Pro Českou republiku je tímto orgánem již několikrát zmiňovaný ÚMPOD. Jeho činnost je upravena Zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a úkoly napomáhající k návratu dítěte definuje Úmluva v článku 7. Aby bylo dosaženo stanovených cílů Úmluvy, je třeba, aby ústřední orgány mezi sebou spolupracovaly. Úřad má „dvojí roli.“ Záleží na tom, zda-li je dítě uneseno z ciziny do ČR nebo z ČR do zahraničí. Více úkolů na ÚMPOD dopadá, pokud je dítě uneseno do ČR. Poškozený rodič má možnost obrátit se s žádostí o pomoc při navrácení dítěte na ústřední orgán svého státu nebo přímo na ústřední orgán státu, kam bylo dítě uneseno, případně na soud.²³⁷

5.3.1 ÚMPOD jako přijímací orgán

Pokud je dítě uneseno do ČR, ÚMPOD působí jako přijímací orgán pro přijímání žádosti o navrácení dítěte do státu původu. ÚMPOD je povinen pomoci rodiči se zahájením řízení a jeho úkolem je informovat soud o přijetí žádosti o navrácení dítěte. Další činnosti směřují k vypátrání pobytu dítěte. Pracovnice ÚMPOD mi sdělila, že druhý rodič většinou zná pravděpodobné místo pobytu rodiče únosce a dítěte, a pokud tomu tak není, tak za tímto účelem spolupracuje s matrikou, která vede evidenci obyvatelstva, dále s místně příslušným Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, případně s policií. Po vypátrání pobytu dítěte je nezbytné chránit dítě před dalším poškozením a pokud je to možné, zajistit, aby dítě bylo vráceno **dobrovolně**, což je jeden z hlavních principů Úmluvy. Pokud je to třeba, tak ÚMPOD ve spolupráci s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) podá **návrh na vydání předběžného opatření**.²³⁸

²³⁷ Únos dítěte ze zahraničí (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-25]
Dostupné na <http://www.umpod.cz/unos-ditete-ze-zahranici>

²³⁸ srovnej Tamtéž a NOVOTNÁ, V. *Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí?* Právo a rodina č. 9/2007, s. 4 a Ustanovení čl. 7 písm. a), b), c), f) Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.)

Podle mého názoru není cílem Úmluvy poškodit rodiče únosce, ale naopak dát prostor k tomu, aby rodiče mezi sebou uzavřeli **smír**. Pracovnice ÚMPOD mi také sdělila, že usilují o zprostředkování kontaktu mezi oběma rodiči a motivují je k **vyjednání dohody** mezi nimi a rovněž k uzavření smíru. Tento proces je prý nutné v některých případech opakovat a může trvat i několik měsíců. Novotná ve svém příspěvku uvádí, že za tímto účelem je možné využít i služeb **mediace**, která se ale poskytuje za úhradu.²³⁹ Pokud se smír vyjednat nepodaří, je třeba podat návrh na zahájení řízení o navrácení dítěte.

Za účelem vyjednávání smíru Evropský parlament jmenoval Prostředníka pro případy mezinárodních únosů dětí. Tento post zastává Evelyne Gebhardt. Sama zdůrazňuje, že prioritou v tomto řízení a jejím hlavním úkolem je zajistit nejlepší zájem dítěte a ušetřit dítě i jeho nejbližší psychické újmy, která plyne z odloučení a zdlouhavých soudních řízení. Snaží se tedy nabízet alternativní řešení těchto sporů.²⁴⁰

Článek 7 písm. d) až i) Úmluvy uvádí i další povinnosti ÚMPOD, mezi které např. patří, zajímat se o sociální postavení dítěte, vzájemné sdělování informací ohledně právního řádu platného v dané zemi a také informací týkající se provádění Úmluvy. ÚMPOD má také spolupracovat na tom, aby byl návrat dítěte bezpečný. Pracovníci by měli žadateli poskytnout právní pomoc nebo radu, případně mu doporučit právního zástupce. Z informací pracovnice ÚMPOD plyne, že ÚMPOD sám o sobě nezastupuje rodiče ani děti. Zájmy dítěte většinou zastupuje OSPOD nebo fyzická osoba.

5.3.2 ÚMPOD jako dožadující orgán

Pokud je dítě uneseno z ČR do zahraničí, postup a kompetence ústředních orgánů se dle Haagské úmluvy nemění a i zahraniční ústřední orgány provádí stejné kroky jako ÚMPOD v Brně. ÚMPOD v tomto případě zastává roli

²³⁹ srovnej NOVOTNÁ, V. *Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí?* Právo a rodina č. 9/2007, s. 4

²⁴⁰ Mezinárodní únosy dětí: rozhovor s Evelyne Gebhardt, prostřednicí Evropského parlamentu (online) ze dne 28. ledna 2009 [cit 2009-11-24] Dostupné na http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/019-47103-026-01-05-902-20090126STO47093-2009-26-01-2009/default_cs.htm

dožadující orgánu, což znamená, že se na ÚMPOD obrátí žadatel s žádostí o pomoc při navracení dítěte a pracovníci ÚMPOD mu tuto žádost pomohou sestavit, případně zkontrolují podanou žádost a doplní ji o potřebné doklady a překlady. Za tímto účelem může být účinná spolupráce se soudem v místě bydliště žadatele. Žádost, případně návrh, musí splňovat náležitosti dle právního řádu dožádaného státu (tedy toho státu, kam je dítě uneseno). Žádost se se všemi náležitostmi podá na Ústřední orgán v zahraničí a ten ji postoupí příslušnému soudu, který podnikne další potřebné kroky k navracení dítěte.²⁴¹

V čl. 8 Úmluvy najdeme údaje, které má návrh obsahovat. Jsou jimi:

- a) „údaje o totožnosti navrhovatele, dítěte a osoby, o které se tvrdí, že dítě přemístila nebo zdržela,
- b) datum narození dítěte, je-li známo,
- c) důvody, o které opírá navrhovatel svůj návrh na vrácení dítěte,
- d) všechny dostupné údaje o pobytu dítěte a totožnosti osoby, u níž dítě pravděpodobně je.“

K návrhu je potřeba připojit další dokumenty, které se k dané věci vztahují, včetně rozhodnutí a dohod, které je třeba nechat úředně ověřit. Kompetentní orgány musí doložit prohlášení o tom, které právní předpisy podle právního řádu státu, kde mělo dítě bydliště před přemístěním, lze v této věci použít.²⁴²

ÚMPOD může na základě **plné moci** vystupovat jménem žadatele, nikoli ho zastupovat. Ústřední orgán dožádaného státu má možnost žadateli doporučit **advokáta**. Jak už jsem zmínila, jedná se o stejné postupy dle Úmluvy, ale nesmíme zapomenout na to, že roli zde mají i vnitrostátní právní předpisy každého státu. Pokud je tedy dítě uneseno do ciziny, tak se postupy soudů řídí jejich právním řádem. V České republice se při rozhodování o navracení dítěte postupuje podle Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, vzpp. (dále jen OSŘ).²⁴³

²⁴¹ srovnej Únos dítěte do zahraničí (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-25]
Dostupné na <http://www.umpod.cz/unos-ditete-do-zahranici> a informace od pracovnice ÚMPOD

²⁴² srovnej MIKETA, K. *Děti unesené navždy*. 1998, s. 116

²⁴³ Únos dítěte do zahraničí (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-25]
Dostupné na <http://www.umpod.cz/unos-ditete-do-zahranici> a informace od pracovnice ÚMPOD

5.4 Navrácení dítěte

Informace v předchozích podkapitolách se vztahovaly k pomoci ústředních orgánů při řízení o navrácení dítěte a dále k vymezení jejich kompetencí a povinností, na základě kterých by měly ústřední orgány spolupracovat a vyvíjet účinnou spolupráci se soudy, aby bylo docíleno co nejrychlejšího řízení a návratu dítěte do státu původu. Ve skutečnosti často vyvstane řada problémů a celá situace bývá o dost složitější než se jeví zpočátku. Nyní se seznámíme se vzájemnou součinností Nařízení Brusel II. bis a Úmluvy, jejichž vzájemný vztah lze uplatnit pouze v rámci Evropského společenství, s výjimkou Dánska.

Podle informací pracovnice ÚMPOD lze tedy souběžně rozhodnout o navrácení dítěte (příslušný je ten soud, kam bylo dítě uneseno) a o svěřeni dítěte do péče (příslušný je soud, kde mělo dítě bydliště před únosem).

Článek 16 Úmluvy chrání poškozeného rodiče tím, že neumožňuje rodiči únosc, aby podal návrh na svěřeni dítěte do péče ve státě, kam dítě protiprávně přemístil a jehož orgány jsou o této skutečnosti informovány. To platí do té doby, než je rozhodnuto o nenavrácení dítěte.

Rozhodnutí o navrácení nebo nenavrácení dítěte nelze považovat za rozhodnutí o právu péče o dítě.²⁴⁴

Lze naplnit požadavek rychlosti řízení?

Úmluva v článku 11 stanovila, že řízení má proběhnout „urychleně.“ V souladu s Úmluvou a Nařízením by nemělo řízení o navrácení dítěte, včetně vydání rozhodnutí, přesáhnout délku **šesti týdnů**. Pokud se řízení protáhne, navrhovatel nebo ústřední orgán má právo znát důvody, které toto prodloužení způsobily a požadovat vysvětlení. Dodržení této lhůty je s ohledem na zájmy dítěte velmi důležité a ústřední orgány i soudy by měly udělat vše proto, aby lhůty nepřekračovaly.²⁴⁵ Bohužel opak je pravdou. Následující podkapitoly nám pomohou odpovědět na otázku, zda-li je s ohledem na nejlepší zájmy dítěte

²⁴⁴ Ustanovení čl. 19 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.)

²⁴⁵ srovnej Ustanovení čl. 11 odst. 3 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

vhodnější držet se této lhůty anebo naopak řízení o nezbytně nutný časový úsek protáhnout, a tak co nejlépe zjistit skutečný stav a rozhodnout v nejlepším zájmu dítěte.

5.4.1 Možnost zamítnutí návratu dítěte

Pro Úmluvu je také velmi důležitá **lhůta jednoho roku**. Do té doby musí být zahájeno řízení o navrácení dítěte a pokud se jedná o únos, v souladu s definicí v Úmluvě, příslušné orgány mají nařídít **okamžitý návrat dítěte**. Pokud se prokáže, že si dítě v novém prostředí nezvyklo, řízení může být zahájeno i po překročení lhůty.²⁴⁶

Je třeba mít na paměti, že členské státy se podpisem této Úmluvy zavázaly k tomu, že neoprávněně přemístěné dítě bude v co nejkratším termínu navraceno do státu obvyklého bydliště. Úmluva ale uvádí skutečnosti, po jejichž naplnění je návrat možné zamítnout. Podle článku 20 může být návrat odmítnut, „*pokud by to nedovolovaly základní zásady dožadovaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod.*“

Velkou pozornost je třeba věnovat článku 13, který stanovuje i další důvody, kdy soud může odmítnout navrácení dítěte. Jedná se o případ, kdy rodič, který dítě přemístil, prokáže, že druhý rodič v té době o dítě nepečoval anebo se se vzniklou situací smířil. Dalším možným a hodně diskutovaným důvodem, jehož dokazování mívá za následek, že se řízení několikanásobně protáhne, je skutečnost, že by návrat dítěte nebyl v jeho nejlepším zájmu, protože by ho vystavil **fyzické a psychické újmě**. Posuzování této újmy činí soudcům nemalé komplikace a názory odborníků se v této věci rozcházejí. Jedni zastávají názor, že je třeba naplnit hlavní cíl Úmluvy (bezodkladný návrat dítěte) a dokazování nechat na tamních soudech, které budou rozhodovat o tom, kterému rodiči svěří

²⁴⁶ Ustanovení čl. 12 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.)

dítě do péče. Jiní se drží toho názoru, že věc je třeba důkladně prozkoumat, což ale naprosto vylučuje dodržení lhůty šesti týdnů.²⁴⁷

Určitou rozporuplnost přinesl i Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 440/2000, který zdůrazňuje co **nejpečlivější zjištění skutečného stavu**. To znamená, že je třeba prověřit skutečnosti, na základě kterých by nebyl návrat dítěte tím nejlepším řešením a zároveň také zjistit, jaký postoj má poškozený rodič k pobytu dítěte v daném státě.²⁴⁸ Proti sobě tedy stojí požadavek rychlosti řízení, který má své opodstatnění v tom, že malé dítě se velmi rychle přizpůsobuje prostředí, a požadavek důkladného zjištění skutkového stavu.

Úmluva neopomíjí ani na názor samotného dítěte. Jeho stanoviska je třeba brát v potaz, pokud je natolik vyspělé, že je schopné samo se rozhodovat. Jestliže tedy dítě s návratem nesouhlasí, soud může návrat odmítnout.²⁴⁹

5.4.2 Jak soudy aplikují článek 13 Úmluvy?

Pro příklad bych chtěla uvést rozsudek sp. zn. 30 Cdo 34/2003, který v rámci dovolacího řízení řešil Nejvyšší soud v Brně, a tím především poukázat na to, jaké skutečnosti, s ohledem na článek 13 Úmluvy, soudci před vydáním rozhodnutí zvažují. Celé znění rozsudku bude přidáno do příloh.

Jedná se o případ, kdy matka s nezletilou dcerou odcestovala z Itálie do České republiky a odmítla se s dítětem vrátit zpět do Itálie. Otec s jejím rozhodnutím nesouhlasil a podal na základě Úmluvy, v zastoupení ÚMPOD v Brně, návrh na zahájení řízení o navrácení dítěte k Okresnímu soudu v Klatovech. Soud označil jednání matky jako protiprávní, ale přesto zkoumal všechny předložené podklady, na základě kterých měl rozhodnout o tom, zda-li nařídí návrat dítěte či nikoliv. Matka soudu předložila lékařské zprávy a psychodiagnostické hodnocení dítěte, z čehož mimo jiné vyplynulo, že k ní má

²⁴⁷ Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu (online) [cit 2009-03-15]
Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-po-novele-obcanskeho-soudniho-radu-55585.html>

²⁴⁸ srovnej DOSTÁLOVÁ, S. *Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí – rozhodnutí Ústavního soudu ČR*. Právo a rodina č. 7/2008, s. 7

²⁴⁹ čl. 13 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.)

dcera velmi silné citové pouto. Matka také o dceru dobře pečovala a přemístěním do ČR ji nezpůsobila žádné trauma. Dále se soud opíral o **znalecký posudek**, který jasně hovořil ve prospěch matky, která je v tomto věku pro dítě nezastupitelná a život bez matky by byla velmi traumatizující situace a mohl by tím být narušen psychický vývoj dcery.

Je třeba zmínit i skutečnost, že po vycestování matky s dcerou (červenec 2000), otec v Itálii podal návrh na rozvod manželství (září 2000) a k důkazům přidal rozhodnutí o svěření dcery do jeho péče (listopad 2000). Okresní soud i přesto vydal rozhodnutí na základě použití čl. 13 písm. b) Úmluvy, s tím, že dítě by se návratem dostalo do nesnesitelné situace a bylo by vystaveno psychické újmě. Dále by došlo k narušení psychického vývoje dítěte tím, že by se matka nepodílela na výchově dcery. Soud tedy rozhodl ve prospěch matky.

Otec na to reagoval odvoláním ke Krajskému soudu v Plzni, který situaci vyřešil tím, že nařídil navrácení dcery do péče otce, a to do 15 dnů (listopad 2001) od doručení písemného vyhotovení rozsudku. Odvolací soud přijal podklady na základě kterých rozhodl okresní soud, ale v konečné fázi posuzoval úplně jiná kritéria, než tomu bylo u soudu prvního stupně. Svůj rozsudek odůvodnil tím, že traumatizující situaci způsobila dceři matka tím, že s dcerou odcestovala a kdyby tak neučinila, dítě by nebylo vystaveno traumatu, které se pojí s návratem. Je tedy na matce, aby zvolila takový postup, kterým způsobí dceři návratem co nejmenší újmu.

Matka proti tomuto rozsudku podala dovolání k Nejvyššímu soudu. Ten jeho rozhodnutí zrušil (leden 2004) a věc vrátil odvolacímu soudu zpět k řešení. Podotkl také, že odvolací soud se zabýval spíše tím, kdo nese za vzniklou situaci vinu, nikoli tím, jaké trauma dítěti jeho návratem způsobí. Krajský soud své rozhodnutí změnil a potvrdil rozsudek soudu prvního stupně. Otec opět proti tomuto rozsudku podal dovolání a Nejvyšší soud ho odmítl. Tím bylo využito všech opravných prostředků a 31. ledna 2005 bylo řízení ukončeno a návrat dítěte byl zamítnut.²⁵⁰

²⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2005, č. j. 30 Cdo 2779/2004

Můžeme tedy říct, že došlo k výraznému překročení stanovené lhůty, především kvůli použití opravných prostředků. Podle mého názoru soud skutečně rozhodl v nejlepším zájmu dítěte, což je nejdůležitější. Okresní a Nejvyšší soud tak správně vyložily článek 13 Úmluvy, a to i s ohledem na to, že se tento případ řešil asi dva roky poté, co se u nás Úmluva začala používat. Lze tedy předpokládat, že po několika letech praxe by při její aplikaci mělo docházet ke stále menšímu pochybení. Brzy však zjistíme, že tomu tak není. Důvodem je nejspíš i skutečnost, že případy řeší pokaždé soud v jiné části ČR. Podle mého názoru je obrovským přínosem novelizace Občanského soudního řádu, na jehož základě věci spojené s únosem dítěte řeší Městský soud v Brně a jeho specializovaný senát. Myslím si, že tím dojde k daleko přesnějšímu použití všech dostupných právních předpisů a i k lepší spolupráci s ÚMPOD.

Případ sourozenců Fiordalisi

Za zmínku stojí alespoň ještě jeden případ, jehož rozřešení nepřineslo soudům ČR moc dobrou vizitku. Jedná se o únos sourozenců Sofie a Lucase Fiordalisi, které neoprávněně přemístila matka z Argentiny do ČR. Tímto případem se zabýval i ombudsman, který se rozhodl prošetřit důvody obrovských časových průtahů, které nabyly horizontu čtyř let. Takové překročení lhůty rozhodně nebylo v souladu s cíly Úmluvy ani se zájmy druhého rodiče. Matka využila všech opravných prostředků, ačkoli soudy rozhodnutí nezměnily ani v jednom případě. Matce byl exekučně nařízen návrat dětí, ale matka rozhodnutí soudu nerespektovala. Dvakrát ji byla uložena pokuta, avšak matka reagovala podáním žaloby na obnovu řízení. Výsledkem bylo, že soudy v obou stupních potvrdily původní rozhodnutí a tak došlo k vykonání exekuce a návratu dětí do Argentiny.

Ombudsman v tomto řízení shledal několik pochybení. Nejednalo se pouze o překročení lhůty. Pochybení nastalo i ze strany pracovníků OSPOD, kteří plnili funkci kolizního opatrovníka a v podstatě nechopili důležitou věc, a to, že tento typ řízení se netýká svěřením dítěte do péče nebo úpravy styku s dítětem, ale navrácení dítěte. Pracovníci také neusměrnili chování matky. Její chování mělo oporu v jejich mylném názoru a ani nepodporovali styk dětí s otcem (uskutečnil

se pouze jednou). Zároveň také matku upřednostňovali před otcem. Ombudsman dále kritizuje „váhavý postup soudu“ v souvislosti s vykonávacím řízením. Pochybení nastalo i na straně právního zástupce matky, který podal dovolání k Nejvyššímu soudu, ačkoli toto dovolání bylo nepřípustné a samozřejmě i postup dovolacího soudu, kde „leželo“ 13 měsíců.

V této zprávě o šetření se také objevuje velmi zajímavý názor, který by mohl naplnění lhůty usnadnit. Jedná se o to, že na rozhodnutí o navrácení dítěte by se nevztahovaly opravné prostředky, ale spíše by se toto řízení podobalo vydání předběžného opatření. Jejich použití by přicházelo v úvahu až v řízení týkajícího se úprav poměrů k dítěti.²⁵¹

Myslím si, že Otakar Motejl podnětně reagoval na nedostatky tohoto procesu a nabízí vhodná opatření do budoucna. Není snadné naplnit očekávání tvůrců Haagské Úmluvy. Dle mého názoru se v tomto ohledu udály ze strany ČR pozitivní změny díky novelizaci OSŘ. Posílena byla i prevence a tematika mezinárodních únosů se stala předmětem různých konferencí.

5.4.3 Co musí soudy zvážit při rozhodování o navrácení dítěte?

Po shrnutí dostupných informací mohu říct, že ne vždy soudy prvního stupně a odvolací soudy shodně a správně vyloží článek 13 Úmluvy. Je to především v tom případě, kdy soud je ochoten tento článek aplikovat pouze v případě, že se dítě stane obětí trestného činu, jako je týrání, sexuální zneužívání, případně je vystaveno jinému druhu násilí.

Soudy také někdy nepřikládají důležitost získávání informací o tzv. sociálním postavení dítěte, které jsou povinny zjistit podle výše jmenovaného článku. Soud má také zjistit, do jakého prostředí by se mělo dítě vrátit, kdo o něho bude pečovat a starat se o jeho výchovu a výživu, s ohledem na pracovní vytíženost druhého rodiče. Důležité jsou i vazby k ostatním příbuzným. Dále je třeba brát v potaz, do jakých bytových podmínek se má dítě vrátit apod. Za tímto

²⁵¹ Zpráva o šetření ve věci únosu dětí ze zahraničí (online) ze dne 20. června 2006 [cit 2009-03-02]
Dostupné na: <http://www.ochrance.cz/dokumenty/dokument.php?doc=476>

účelem by měl spolupracovat s ústředním orgánem nebo s příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte.

V jednom rozsudku můžeme najít i poněkud neobvyklý výklad pojmu „újma dítěte.“ Soud v rozsudku uvádí, že újma dítěti nastane tehdy, jestliže se s ním matka odmítne navrátit. S reakcí dovolací soudu plyne, že Úmluva se vztahuje výhradně k osobě dítěte a úkolem soudu je posuzovat jeho nejlepší zájem, který ale nelze spojovat s tím, že by se s ním měl rodič vrátit. Soudy také v rozsudcích uvádí, že je na matce, aby situaci pochopila a návrat dítěti usnadnila.

Při rozhodování o navrácení dítěte se často bere v úvahu, jak rozhodl soud, v jehož místě má dítě trvalé bydliště, o úpravě poměrů k dítěti. Není to ale pravidlem. V rozsudku, který jsem blíže rozebírala, soud v místě obvyklého bydliště dítěte svěřil dítě do péče otci, ale i přesto naše soudy návrat dítěte zamítly.

Na závěr bych chtěla zobecnit, že soud přikládá velkou pozornost věku dítěte, dále jeho jazykové výbavě (zda-li mluví jazykem země, kam bylo přemístěno), znaleckým posudkům, lékařským zprávám a informacím, které by měl poskytovat OSPOD ohledně podmínek, v jakých se dítě momentálně nachází.²⁵²

5.4.4 Navrácení dítěte dle Nařízení Brusel II. bis

Nařízení svým zněním na jedné straně vyvrací a zároveň doplňuje článek 13 Úmluvy, který odmítá návrat dítěte, pokud by dítě bylo vystaveno újmě. Podle článku 11 odst. 2, 4 a 5 Nařízení, **soud nesmí zamítnout navrácení dítěte** pokud se prokáže, že ve státě, kam má být dítě navraceno, jsou přijata opatření, která budou dítě chránit. Nelze také zamítnout navrácení dítěte před tím, než dostane příležitost k výslechu navrhovatel a také dítě (s ohledem na jeho věk a vyspělost).

Pokud soud v dožádaném státě rozhodne o nenavrácení dítěte, je třeba, aby do jednoho měsíce zaslal **opis rozhodnutí** a všechny podklady na základě kterých rozhodl, příslušnému soudu státu odkud bylo dítě přemístěno. Za tímto účelem může spolupracovat i s ústředními orgány.

²⁵² srovnej Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2004, č. j. 30 Cdo 34/2003, Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2007, č. j. 30 Cdo 474/2007, Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2004, č. j. 30 Cdo 1670/2004, Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2006, č. j. 30 Cdo 1931/2006, Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2004, č. j. 30 Cdo 2165/2003

Nařízení také oproti Úmluvě přináší velmi důležité ustanovení, na základě kterého nemusí být rozhodnutí soudu dožádaného státu o nenavrácení dítěte rozhodnutím konečným. Příslušný soud, (ve státě, odkud bylo dítě přemístěno) může na návrh některé strany upravit poměry k dítěti a např. svěřit dítě do péče rodiči, kterému bylo dítě odebráno. Toto rozhodnutí je pro soud ve státě, kam bylo dítě přemístěno, a který rozhodl o nenavrácení dítěte, **závazné a automaticky vykonatelné**.²⁵³ Myslím si, že toto ustanovení Nařízení doplňuje Úmluvu o další prostředek a rodičům přináší naději, jak získat dítě zpět.

Výkon rozhodnutí

Pokud soud rozhodne o navrácení dítěte, je toto rozhodnutí automaticky vykonatelné v jiných členských státech a **nepodává se návrh na prohlášení vykonatelnosti** ani námitky proti rozhodnutí. Rozhodnutí ale musí být osvědčeno. **Osvědčení** vydává soudce, který ve věci rozhodl, a to pouze tehdy, pokud měly obě strany, včetně dítěte (s ohledem na věk), možnost být vyslechnuty. Na základě předchozích ustanovení se v osvědčení uvádí, jaká opatření byla přijata pro zajištění ochrany dítěte.²⁵⁴

Kdo hradí náklady?

Celé řízení je jistě nákladné, už jen z toho důvodu, že se odehrává v cizině. Navrhovatel nehradí náklady spojené s podáním návrhu na ústřední orgán. Podle Úmluvy by měla být žadateli nabídnuta i bezplatná právní pomoc. Smluvní státy ale mají možnost, podle článku 42, vůči tomuto ustanovení učinit výhradu a tyto náklady neuhradit. Této možnosti využil při ratifikaci i náš prezident. Soud ale může rodiči, který dítě přemístil, dát k úhradě náklady, které vznikly

²⁵³ srovnej Ustanovení čl. 11 odst. 6, 7, 8 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

a Informace o občanskoprávních únosech dětí a výkonu práva styku s dětmi (online) poslední aktualizace leden 2007 [cit 2009-08-09] Dostupné na:
http://www.mzv.cz/washington/cz/konzularni_informace_o_obcanskopravnich_unosech_deti_a_vykonu_prava_styku_s_detmi

²⁵⁴ Ustanovení čl. 42 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

poškozenému rodiči (náklady spojené s vyhledáváním dítěte, cestovní výdaje, náklady spojené s právním zastoupením apod.).²⁵⁵

5.4.5 Dosažení návratu uznáním a výkonem rozhodnutí

Výše zmiňovaný postup lze označit za zvláštní řízení dle Haagské úmluvy. Navrácení dítěte je však možné dosáhnout i jiným způsobem, a to uznáním a výkonem soudního rozhodnutí. Podmínkou je **existence soudního rozhodnutí**, kterým je upraveno právo péče o dítě a styk s dítětem, a zároveň vzniklý stav musí být s tímto rozhodnutím v rozporu. V těchto případech se postupuje podle Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí (dále Evropská úmluva) a Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí. Uznání a výkon rozhodnutí lze provést i dle Nařízení Brusel II. bis.²⁵⁶

Návrat dítěte dle Evropské úmluvy

Ve většině případů se při řízení o navrácení dítěte postupuje dle Haagské úmluvy. Jsou ale individuální případy, kdy se jeví jako vhodnější použití Evropské úmluvy, která sice stanovuje přesný výčet variant, za jejichž splnění je možné vydané rozhodnutí neuznat, ale neponechává soudcům možnost různorodého výkladu těchto důvodů, jako je tomu v čl. 13 Haagské úmluvy.

Postup dle Evropské úmluvy se opět odvíjí od spolupráce s ústředním orgánem, ke kterému se podává žádost o obnovení výchovy a jehož úkolem je zahájit **řízení o uznání a výkonu rozhodnutí**.²⁵⁷ Žádost je nutné podat **do šesti měsíců** od data, kdy k neoprávněnému přemístění došlo. Evropská úmluva

²⁵⁵ Ustanovení čl. 26 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag 25. října 1980 (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.)

²⁵⁶ VONDRÁČKOVÁ, P. KLOUB, J. *Mezinárodní únosy dětí, II. díl* (online) poslední aktualizace 23. srpna 2006 [cit 2009-04-16] Dostupné na <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=44>

²⁵⁷ Ustanovení čl. 4 a čl. 5 písm. c) Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, Lucemburk 20. května 1980

opět klade důraz na **rychlost** řízení a jeho **jednoduchost**, dále se vztahuje na děti mladší 16 let a pokud je dítě vyspělé, je třeba znát jeho názor.²⁵⁸

Orgány smluvního státu, kam bylo dítě přemístěno, se při uznávání rozhodnutí zaměřují na skutečnosti, které by mělo obsahovat každé správně vydané rozhodnutí. Můžeme tedy říct, že pokud rozhodnutí některou skutečnost nenaplní, může to plynout z pochybení soudů, které ho vydaly.

Článek 8 uvádí důvody, kdy **nelze návrat dítěte odmítnout**. Je to tehdy, pokud bylo rozhodnutí vydáno za splnění podmínky jediné společné státní příslušnosti rodičů dítěte a zároveň obvyklého pobytu dítěte ve smluvním státě, který rozhodnutí vydal.

O obnovení výchovy tak může žádat rodič, kterému bylo porušeno právo péče o dítě osobou, která má právo styku s dítětem, a která dítě neoprávněně přemístila.

V článku 9 nalezneme důvody, kdy je možné uznání a výkon rozhodnutí odmítnout. Je to tehdy, pokud bylo rozhodnutí vydáno bez přítomnosti odpůrce nebo pokud nebyl odpůrce dostatečně informován o zahájení řízení. Dalším důvodem může být to, že rozhodnutí vydal orgán s nedostatkem pravomoci nebo že je toto rozhodnutí neslučitelné s vykonatelným rozhodnutím, které vydaly orgány dožádaného státu před neoprávněným přemístěním dítěte.

Článek 10 uvádí ještě další důvody, po jejichž splnění může být uznání a výkon rozhodnutí zamítnut. Je to například tehdy, pokud rozhodnutí odporuje právním předpisům o rodině a dětech dožádaného státu. Dále po uplynutí šesti měsíců od neoprávněného přemístění a zároveň po zjištění, že původní rozhodnutí je ve značném rozporu se zájmy dítěte. Může se také prokázat, že dítě je zároveň státním příslušníkem dožádaného státu a má tam trvalý pobyt. Další důvody blíže specifikuje článek 10 Evropské úmluvy.

Evropská úmluva nám nabízí další možnost, jak dosáhnout efektivněji a nejspíš i rychleji návratu dítěte. Jak už jsem zmiňovala, použití této cesty není

²⁵⁸ srovnej Ustanovení čl. 8 odst. 1, čl. 1 písm. a), čl. 14, čl. 15 odst. 1 Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, Lucemburk 20. května 1980

tak časté, jednak z důvodu nutnosti existence rozhodnutí o výchově a také kvůli malému počtu smluvních států.²⁵⁹

Uznání rozhodnutí dle Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

Znění této Úmluvy obsahuje nejmenší množství důvodů pro zamítnutí návratu dítěte, respektive pro neuznání již stávajícího rozhodnutí o výchově dítěte. Tyto důvody jsou zmiňovány v kapitole, která je zaměřena na rodičovskou zodpovědnost, konkrétně na tuto Úmluvu. Úmluva také upravuje pravomoc orgánů při protiprávním přemístění dítěte. Pravomoc přísluší orgánům státu obvyklého bydliště dítěte až do doby, než druhý rodič vysloví souhlas se vzniklou situací nebo uplyne období jednoho roku od toho, co se druhý rodič dozvěděl kde se dítě nachází a nepožadoval jeho navrácení.²⁶⁰

Zmínila jsem další možnost, jak „snadněji“ dosáhnout návratu dítěte, ale myslím si, že s ohledem na počet signatářských států se tento způsob používá spíše ojediněle.

5.5 Ochranné nástroje

Ochranné nástroje jsou zakomponovány do Úmluvy o styku s dětmi z toho důvodu, že Úmluva upravuje přeshraniční styk s dítětem, a proto jejich použitím lze předcházet neoprávněnému přemístění dítěte. Tyto nástroje můžeme rozdělit do dvou skupin. V té první jsou nástroje, které mají zabezpečit **výkon rozhodnutí** (právo styku s dítětem). Pro příklad uvedu „*dohled nad stykem; povinnost osoby*

²⁵⁹ VONDRÁČKOVÁ, P. KLOUB, J. *Mezinárodní únosy dítě, II. díl* (online) Dostupné na poslední aktualizace 23. srpna 2006 [cit 2009-04-16] Dostupné na <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=44>

²⁶⁰ Ustanovení čl. 7 odst. 1 písm. a), b) Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Haag 19. října 1996 (Sdělení MZV č. 141/2001 Sb.)

uhradit náklady spojené s cestou a ubytováním dítěte a případně osoby doprovázející dítě‘²⁶¹ aj.

Druhou skupinu tvoří ochranné nástroje, které plní preventivní funkci a mají **zabránit únosu dítěte**.

Mezi ně patří:

- *„odevzdání cestovního dokladu či průkazu totožnosti;*
- *finanční záruky;*
- *zástavy majetku;*
- *závazky či prohlášení učiněná před soudem;*
- *povinnost osoby která uplatňuje právo styku s dítětem, se pravidelně s dítětem dostavovat k příslušnému orgánu, jako je orgán péče o mládež nebo policejní stanice v místě, kde se má právo styku vykonat.*‘²⁶²

Podle článku 10 je povinností smluvních států vložit do svých právních předpisů alespoň **tři ochranné nástroje**, které zároveň musí nahlásit generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.

Doposud jsem rozebírala všechny dostupné a použitelné mezinárodní právní dokumenty. Důležitou roli mají i vnitrostátní právní předpisy. Proto se nyní zaměřím na novelu OSŘ a další prostředky, kterými ČR chrání děti.

5.6 Vnitrostátní právní předpisy

5.6.1 Novela Občanského soudního řádu

OSŘ ve své novele č. 295/2008 Sb., s účinností od 1. října 2008 přináší výrazné změny v oblasti aplikace Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Cílem novely OSŘ je v co nejkratším termínu naplnit hlavní cíl Úmluvy. Řízení o navrácení dítěte blíže specifikuje § 193a až § 193e.

²⁶¹ Ustanovení čl. 10 odst. 2 písm. a) Úmluvy styku s dětmi, Štrasburk 15. května 2003 (Sdělení MZV č. 91/2005 Sb.)

²⁶² Tamtéž čl. 10 odst. 2 písm. b)

Za účastníky tohoto řízení se považuje **žalobce, žalovaný a** nově také **dítě**, jehož postavení zákon blíže nespecifikuje. Dítě by ale mělo být v postavení nestranného účastníka.²⁶³

Nově a zároveň výlučně příslušným pro ČR v případech mezinárodních únosů dětí se stal **Městský soud v Brně**. V případě odvolacího řízení je příslušný **Krajský soud v Brně**. Toto sídlo bylo zvoleno z důvodu blízkosti a usnadnění vzájemné spolupráce s ÚMPOD. Soud má svůj specializovaný šestičlenný senát a nově je zaveden i **institut styčného soudce**, který zabezpečuje kontakt se soudem v cizině.²⁶⁴

Touto novelou získal soud k dispozici **prostředky**, prostřednictvím nichž má zajistit dohled nad pohybem dítěte, čímž by měl předejít jeho dalšímu přemístění a má činit taková opatření, která nenarušují osobní vztahy dítěte s druhým rodičem. Tato opatření má soud pravomoc provádět i bez návrhu. Žalobce může také podat návrh na úpravu prozatímního styku s dítětem.

Práva žalovaného

V řízení o navrácení dítěte je žalovanému ponechána lhůta sedmi dnů na to, aby se k dané věci písemně vyjádřil. O této skutečnosti soud vyrozumí žalovaného usnesením, které musí vydat do tří dnů od zahájení řízení a musí být doručeno do vlastních rukou. Pokud tedy žalovaný s návrhem na navrácení dítěte nesouhlasí, je třeba, aby seznámil soud s důvody, o které se jeho obrana opírá, případně předložil soudu poklady, které jeho tvrzení podpoří. Je také velmi důležité, aby se žalovaný touto cestou vyjádřil k tomu, zda-li se zúčastní projednávání dané věci nebo se tohoto práva vzdává. Pokud danou lhůtu nedodrží a k věci nesdělí svá stanoviska, případně soud neinformuje o důvodech, které překročení lhůty způsobily, soud má za to, že se žalovaný vzdává svého práva účastnit se projednávání věci a nemá žádné námitky proti tomu, aby bylo dítě navraceno. V tom případě se ani nemusí nařizovat jednání. Jednání se nemusí nařizovat ani

²⁶³ ŠÍNOVÁ, R. *Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí*. In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. 2009, s. 521

²⁶⁴ srovnej Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu (online) poslední aktualizace [cit 2009-03-15] Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-po-novele-obcanskeho-soudniho-radu-55585.html> a BAKEŠ, M. VONDRÁČKOVÁ, P. *Mezinárodní únosy dětí*. In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. 2009, s. 37

pokud se účastníci vzdají nebo souhlasí s neúčastí na projednávání věci anebo pokud předloží takové důkazy, na základě kterých může soud rovnou rozhodnout.

Soud rozhoduje ve věci samé **rozsudkem** zpravidla ve lhůtě **šesti týdnů**.²⁶⁵ Novela vylučuje podání mimořádných opravných prostředků.

Pokud žalovaný dobrovolně neplní povinnosti stanovené v rozsudku, soud mu může uložit **pokutu** anebo provést **výkon rozhodnutí odnětím dítěte**, s čímž ale musí účastníky seznámit v rozsudku. Tento postup se volí až po vyčerpání ostatních prostředků, mezi které patří i následující varianty. Pokud by to nepostrádalo svůj účel, soud může rovněž uložit účast na smířím nebo mediačním jednání, případně doporučit rodinnou terapii.²⁶⁶

5.6.2 Trestný čin únosu dítěte

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, vzpp. paragrafem 200 upravuje **únos dítěte a osoby ztížené duševní poruchou**. Za tento čin hrozí pachateli trest odnětí svobody až do výše tří let nebo peněžitý trest.

Za únos se podle trestního zákoníku považuje odejmutí dítěte „*z opatrování toho, kdo má podle jiného právního předpisu nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat*.“ Sazba se zvyšuje až na pět let, pokud tím ohrozí mravní vývoj dítěte nebo tento čin spáchá z důvodu majetkového zisku, což podle mého názoru není motivem v případech únosu dítěte jedním z rodičů. Pokud by únosce dítěti způsobil výraznou újmu na zdraví nebo smrt, hrozí trest odnětí svobody až do výše deseti let.

Mezi advokáty a pracovníky ÚMPOD je nejednotný výklad v tom, zda-li má únos dítěte jedním rodičem povahu trestného činu či nikoli. Z informací ÚMPOD plyne, že podstata trestného činu není naplněna, ale už blíže nespecifikují další okolnosti. Veselá a Hrubíš uvádí, že se jedná o trestný čin, pokud má druhý rodič

²⁶⁵ Ustanovení § 193 b až § 193 e Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, vzpp.

²⁶⁶ Tamtéž, § 272 odst. 2, 3 a § 273 odst. 2, 3

dítě svěřeno do své výchovy. O trestný čin se nejedná, pokud nejsou upraveny poměry k dítěti.²⁶⁷

Jelikož se jedná o mezinárodní únos dítěte, advokát by měl použít § 172 výše zmiňovaného zákona. Pod tímto paragrafem je definován trestný čin **zavlečení** (přinutí osobu k odcestování anebo zabraňuje jejímu návratu) a pachateli hrozí trest odnětí svobody od dvou do osmi let. Trest se zvyšuje až na dvanáct let, pokud svým jednáním dané osobě způsobí těžkou zdravotní újmu nebo fyzické či psychické problémy. Podle tohoto paragrafu se za trestnou považuje i příprava.

Jelikož je v zájmu všech, aby rodiče situaci vyřešili **smířčí cestou** a nedošlo k tomu, aby byl rodič trestně stíhán, zahraniční soudy a teď už i soudy ČR umožňují **stanovení záruk**, které má žalobce splnit. Může se jednat např. o to, že žalovaný nebude trestně stíhán ve státě, odkud dítě unesl. Důležité je, aby tato záruka mohla být v tomto státě naplněna, protože má pouze platnost na území, na kterém byla vydána. Proto se používá forma **mirror orders**, tzn. že příslušný orgán státu odkud bylo dítě uneseno vydá stejné opatření jako soud, který rozhoduje o navrácení dítěte.²⁶⁸

5.7 ČR v boji proti mezinárodním únosům dětí

Kromě již zmiňované novely OSŘ, která s sebou přenesla mnoho pozitivních změn, je třeba zmínit činnost **pracovní skupiny pro otázky mezinárodních únosů dětí a výkonu rozhodnutí odnětím dítěte**, jmenovanou ministrem spravedlnosti, která se především podílela na osvětě laické a odborné veřejnosti a zároveň přinesla návrhy na změnu OSŘ, z nichž mnohé byly do stávající podoby zapracovány. Její činnost probíhala od 15. března do 30. června 2007. Skupina se zaměřila na dostupné informace a na preventivní opatření v této oblasti. Zabývala

²⁶⁷ srovnej Únos dítěte ze zahraničí (online) poslední aktualizace 24. června 2009 [cit 2009-09-25] Dostupné na <http://www.umpod.cz/unos-ditete-ze-zahranici> a VESELÁ, R., HRUBÍŠ, F. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 2009, s. 29, 12

²⁶⁸ srovnej VESELÁ, R., HRUBÍŠ, F. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 2009, s. 37 a Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu (online) [cit 2009-03-15] Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-po-novele-obcanskeho-soudniho-radu-55585.html> a Ustanovení § 193c odst. 3 Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, vzpp.

se platnými právními normami v této oblasti, problémy s jejich používáním a problémy s výkonem soudních rozhodnutí.

Výsledky činnosti pracovní skupiny

Skupina se podílela na uspořádání semináře pro soudce, který měl název „*Sjednocení rozhodovací praxe soudců ve věcech péče soudů o nezletilé s mezinárodním prvkem*“ a na uspořádání „**Mezinárodní konference k problematice mezinárodních únosů dětí**“, která se uskutečnila za přítomnosti českých i zahraničních soudců a odborníků z oblasti advokacie, ale také zástupců státních orgánů a neziskových organizací.²⁶⁹ Jistě velkým přínosem je i vznik letáku „*První pomoc pro mezinárodní rodiny v krizi*“, který přináší několik rad a odpovědí na otázky, které je třeba zvážit před tím, než se rodič rozhodne s dítětem opustit zemi. Informace zde naleznou i rodiče, kterým bylo tímto způsobem porušeno právo. Leták obsahuje i webové odkazy a kontakty na instituce a organizace, u kterých mohou rodiny hledat pomoc. Odpovědi na otázky může přinést i brožura s názvem „*Pro bezstarostný život dětí*“, která informuje veřejnost o činnosti ministerstev v oblasti rodinné politiky a o plánovaných opatřeních sloužících k zefektivnění ochrany dětí.²⁷⁰

Pracovní skupina doporučila ministrovi spravedlnosti i další projekty v této oblasti.

Jednání Rady ministrů spravedlnosti v Lucemburku

Daniela Kovářová (ministryně spravedlnosti) při svém posledním jednání s ministry spravedlnosti států Evropské unie, v rámci předsednictví ČR v Evropské unii, diskutovala a získávala praktické informace k otázce mezinárodních únosů dětí do států, s nimiž nemají státy uzavřenou mnohostrannou ani dvoustrannou smlouvu o právní pomoci. Ministři se shodli na tom, že je třeba klást důraz na prevenci a odbornost soudců v této oblasti.

²⁶⁹ srovnej KOVÁŘOVÁ, D. *Když rodič unese vlastní dítě*. Bulletin advokacie 1-2/2008, s. 93 a Zefektivnění ochrany dětí (online)[cit 2009-07-07] Dostupné na <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4520&d=172693>

²⁷⁰ Zefektivnění ochrany dětí (online) [cit 2009-07-07] Dostupné na <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4520&d=172693>

Poté bylo v Praze uspořádáno 27. setkání Evropské soudní sítě ve věcech občanských a obchodních, kterého se zúčastnili zástupci Evropské komise, zástupci ústředních orgánů smluvních států a styční soudci. Hlavním tématem byla aplikace Nařízení Brusel II. bis, problematika výkonu styku rodiče s dítětem a aktuálně probíhající řízení o navrácení dítěte.²⁷¹

5.7.1 Činnost Ministerstva práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) vydalo brožuru s názvem „*Problematika mezinárodních únosů dětí*“, která obsahuje informace o platných právních předpisech, jak na úrovni mezinárodní, tak informace o řízení dle OSŘ. V brožuře nalezneme i kontakty na instituce, u kterých mohou rodiče hledat pomoc. Podle mého názoru tato brožura podává informace velmi vhodným a srozumitelným způsobem a dává rodičům rady, jak jednat v určitých situacích a jak s dítětem vycestovat ze státu, aniž by byla porušena práva druhého rodiče, tedy kdy je třeba mít při odjezdu ze země souhlas druhého rodiče.²⁷²

Expertní panel

MPSV zřídilo pro oblast únosů dětí **Panel odborníků (expertů) pro mezinárodněprávní ochranu dětí** z řad advokátů, psychologů, mediátorů, kteří mají zkušenosti v této oblasti. Panel má být nápomocen především pracovníkům OSPOD při výkonu funkce opatrovníka uneseného dítěte. Panel byl zřízen i v rámci preventivních opatření, a proto se na jeho experty mohou obrátit rodiče nebo děti ohrožení touto situací.²⁷³

²⁷¹ Poslední Rada ministrů spravedlnosti během českého předsednictví skončila úspěchem (online) ze dne 5. června 2009 [cit 2010-01-11] Dostupné na <http://www.justice2009.cz/cz/novinky/posledni-rada-ministru-spravedlnosti-behem-ceskeho-predsednictvi-skoncila-uspechem/c238> a E-justice proti únosům dětí (online) ze dne 9. června 2009 [cit 2009-10-08] Dostupné na: <http://www.ejustice.cz/e-justice-proti-unosum-deti>

²⁷² Sociálně-právní ochrana dětí ve vztahu k cizině (online) poslední aktualizace 30. června 2009 [cit 2009-12-20] Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/7255>

²⁷³ srovnej Slovo ministra (online) poslední aktualizace 19. srpna 2009 [cit 2010-01-09] Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/5163> a BAKES, M., VONDRÁČKOVÁ, P. *Mezinárodní únosy dětí*. In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. 2009, s. 30

5.7.2 Změny na ÚMPOD v roce 2010

Jednotlivé cíle by měly směřovat ke zvýšení kvalifikace pracovníků a tím i k zvyšování kvality práce. Pozornost by se také měla zaměřit na metodickou koncepci a sjednocení pracovních postupů. Jako vhodné se jeví založení **poradního sboru** ÚMPOD, který bude poskytovat zpětnou vazbu především v oblasti mezinárodního osvojení. Další návrh směřuje k vytvoření **pracovní skupiny**, která by zabezpečovala komunikaci mezi zainteresovanými ministerstvy, zpětnou vazbu a výměnu zkušeností. Skupina by měla přispět k lepší spolupráci mezi ÚMPOD a zastupitelskými úřady v cizině. ÚMPOD chce dále pokračovat ve spolupráci s odborem rodiny a dávkových systémů MPSV a v setkávání s pracovníky OSPOD (1. setkání proběhlo v polovině roku 2009) a krajskými úřady. Cílem je také vyvíjet spolupráci s neziskovými subjekty a docílit tak vytvoření sítě, na kterou se budou moci klienti obrátit s žádostí o právní pomoc.²⁷⁴

5.7.3 INCADAT

Jedná se o databázi, která obsahuje rozhodnutí z různých soudů členských států Haagské úmluvy. Může tedy přinést inspiraci pro soudce, ústřední orgány a další odborníky v této oblasti.

Cílem této databáze je přispět ke shodné aplikaci Haagské úmluvy a přinést odpovědi na otázky kolem rozporuplné aplikace článku 13 Úmluvy. V databázi jsou přístupné stručné obsahy rozsudků a jejich celá znění. Databáze obsahuje nejvíce rozsudků z anglosaských zemí, ale velkým přínosem je i to, že se zde vyskytují rozsudky z nečlenských států Úmluvy, např. Samoy.²⁷⁵

Na databázi INCADAT může do jisté míry navázat i připravovaný **portál e-Justice**, který by měl letošním rokem dostat konečné podoby. Jedná se o evropský portál, v podobě elektronického systému, který připravilo ministerstvo spravedlnosti během svého předsednictví v Evropské unii. Cílem je

²⁷⁴ Koncepce činnosti Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí do konce roku 2010 (online) ze dne 8. září 2009 [cit 2010-01-10] Dostupné na <http://www.mspv.cz/cs/7255>

²⁷⁵ DOSTÁLOVÁ, S. *Databáze judikatury mezinárodních únosů dětí INCADAT*. Právo a rodina č. 6/2008, s. 1-3

poskytování informací o platných právních předpisech v rámci Evropského společenství, zavedení elektronické komunikace mezi soudy (i mezi soudy členských států) a účastníky řízení a tím i usnadnění průběhu soudních řízení. Jelikož má být zpřístupněn občanům Evropského společenství, pozornost je věnována prolomení jazykových bariér zpřístupněním obsahu v úředních jazycích Evropské unie.²⁷⁶

Problematika mezinárodních únosů dětí je velmi aktuální, a proto mě těší skutečnost, že k ní tak začaly přistupovat i kompetentní orgány. Myslím si, že v této oblasti je činěno hodně opatření a v posledních letech se situace v ČR po stránce aktivit zlepšuje.

Co se týká počtu únosů, tak nejenom že jejich počet celkově vzrost po otevření státních hranic, ale můžeme říct, že od roku 2007 se jejich počet zvýšil téměř o polovinu, oproti předcházejícímu období. Pracovnice ÚMPOD mi poskytla statistické údaje, podle nichž v roce 2007 řešili celkem 37 případů, v roce 2008 počet vzrostl na 44 případů a do poloviny roku 2009 se jednalo o 18 případů. Od roku 2007 začal být počet dětí přemístěných z ČR do ciziny a z ciziny do ČR rovnoměrný.

Je nejspíš velmi těžké ovlivnit rozhodnutí rodičů, ale pokud jim bude nabídnuta pomoc při řešení problematických rodinných situací a bude posílena informovanost a prevence v této oblasti, lze doufat, že tyto případy budou spíše výjimkou.

²⁷⁶ Akční plán v oblasti evropské e-justice (online) ze dne 7. listopadu 2008 [cit 2009-12-15]
Dostupné na <http://www.justice2009.cz/files/uploaded/UserFiles/dokumenty/e-justice/ST15315.CS08.PDF>

II PRAKTICKÁ ČÁST

1 Forma a metoda

Při zpracovávání obsahu teoretické části jsem si uvědomila, že se jedná o velmi zajímavou, ale zároveň i náročnou a veřejnosti neznámou tematiku. Lze říct, že není mnoho odborníků, kteří by se tímto problémem zabývali. Proto pro mě nebylo snadné zvolit metodu a především cílovou skupinu pro zpracování praktické části. Nakonec jsem se rozhodla, že oslovím pracovníky Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Za tímto účelem jsem použila **kvantitativní výzkumné šetření ve formě sondy**, a to proto, že její vyplnění je rychlé a časově méně náročné než např. zodpovězení otázek z dotazníku. Tento způsob se mi jevil jako vhodný vzhledem k tomu, že jsem pracovníky oslovila elektronickou formou, a proto jsem nemohla předpokládat, kolik se mi vrátí odpovědí.

Do sondy bylo vybráno deset otázek, které jsou zaměřeny především na rozvodovou tematiku a na problematiku mezinárodních únosů dětí. Vyhodnocení sondy proběhlo formou **statistické analýzy odpovědí**.

2 Cíl praktické části

Hlavním cílem praktické části je zmapovat názory a do jisté míry i praktické zkušenosti pracovníků OSPOD. Chci především zjistit informovanost pracovníků o dané problematice a četnost jejího výskytu v praxi.

Tento cíl jsem si zvolila z toho důvodu, že pracovníci OSPOD vykonávají funkci opatrovníka a jsou tak pověřeni zastupováním zájmů dítěte. Aby jednali v co nejlepším zájmu dítěte, je třeba, aby měli určité teoretické zázemí, protože praktické zkušeností nabývají v časovém horizontu několika let, jelikož vzhledem k rozvrstvení případů po celé ČR není četnost jejich výskytu tak častá. Role OSPOD je taktéž velmi důležitá při napomáhání činnosti Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí a při dosahování naplnění hlavního cíle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, kterým je nepodporovat vzniklý stav a přispět tak k co nejrychlejšímu návratu dítěte do státu původu.

3 Průběh výzkumného šetření

Rozhodla jsem se, že prostřednictvím e-mailu oslovím pracovníky OSPOD po celé ČR. V prvním kole, které se uskutečnilo začátkem měsíce července 2009, jsem e-mail zaslala vedoucím sociálních odborů s prosbou, aby ho předali patřičným pracovníkům. Touto cestou mi bylo zasláno celkem sto jedenáct odpovědí. Ve druhém kole, které se uskutečnilo v polovině měsíce srpna 2009, jsem zvolila obdobný přístup s tím rozdílem, že jsem si vyhledala e-maily na konkrétní pracovníky OSPOD těch obcí s rozšířenou působností, odkud jsem žádnou odpověď nezískala. Ve druhém kole jsem získala celkem sedmdesát pět odpovědí.

3.1 Problémy spojené s šetřením

Brzy jsem si uvědomila, jak důležitý je osobní kontakt s respondenty. V tomto případě by se ale realizoval velmi obtížně, protože mým cílem bylo získat odpovědi ze všech míst ČR. Problém se vyskytl v tom, že když některý z pracovníků ze stejného pracoviště odpověděl, tak další pracovníci už sondu nevyplňovali. Z toho plyne, že např. jeden pracovník zaslal jednu odpověď za celé oddělení. Samozřejmě že to nebylo pravidlem. Z některých oddělení mi byly zaslány dvě odpovědi, z větších měst až čtyři odpovědi, což byl nejvyšší počet. Z výše zmiňovaného lze tedy předpokládat, že i když zde mohu udat pouze skutečný počet odpovědí, názorově to nejspíš pokrývá mnohem vyšší počet respondentů.

Sedm pracovníků mi odpovědělo, že se v jejich správním obvodu se smíšeným manželstvím nesetkali a ani neřešili mezinárodní únos dítěte, a proto se odmítli výzkumného šetření zúčastnit. Mrzí mě ta skutečnost, že některé pracovníky od vyplnění sondáže ihned odradil samotný název diplomové práce a předmět výzkumného šetření, a proto se nejspíš ani neseznámili s obsahovou stránkou sondy.

Předpokládala jsem, že se pracovníci s touto problematikou často nesetkávají, a proto jsou otázky sestaveny tak, aby byly zodpověditelné i těmito pracovníky.

Složení otázek a odpovědí

V sondě byly použity přímé otázky s výběrem odpovědí. Předpokládala jsem, že respondenti zaznačí pouze jednu odpověď. Z počtu deseti otázek dvě otázky svádí k výběru více odpovědí, což se také stalo. Rovněž dvě otázky vybízí respondenty ke sdělení svého názoru. Prvních pět otázek je zaměřeno na samotné manželství a rozvod manželství, dalších pět otázek směřuje k problematice mezinárodních únosů dětí.

3.2 Stanovení předpokladů výzkumu

- Předpokládám, že se občas sociální pracovníci setkají se smíšeným manželstvím.
- Předpokládám, že se více než polovina respondentů nesetkala s mezinárodním únosem dítěte.
- Předpokládám, že minimálně 70 % respondentů bude považovat problematiku mezinárodních únosů dětí za aktuální.
- Předpokládám, že se 50 % respondentů zúčastnilo školení nebo kurzu týkající se mezinárodního manželství a únosů dětí.

4 Vlastní výzkum

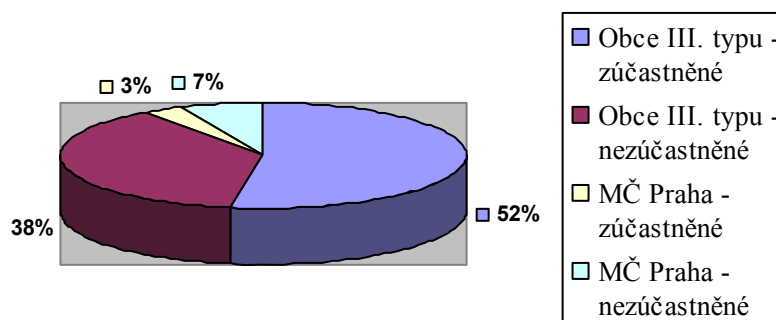
4.1 Popis získaného vzorku

Celkem jsem oslovila 205 obcí s rozšířenou působností a 22 městských částí hlavního města Prahy. Do výzkumu se zapojilo 119 obcí s rozšířenou působností a 7 městských částí hlavního města Prahy.

Tabulka č. 1

	Zúčastněné	Nezúčastněné	Celkový počet
Obce s rozšířenou působností	119 (52,4 %)	86 (37,9 %)	205 (90,3 %)
Městské části hlavního města Prahy	7 (3,1 %)	15 (6,6 %)	22 (9,7 %)

Graf č. 1

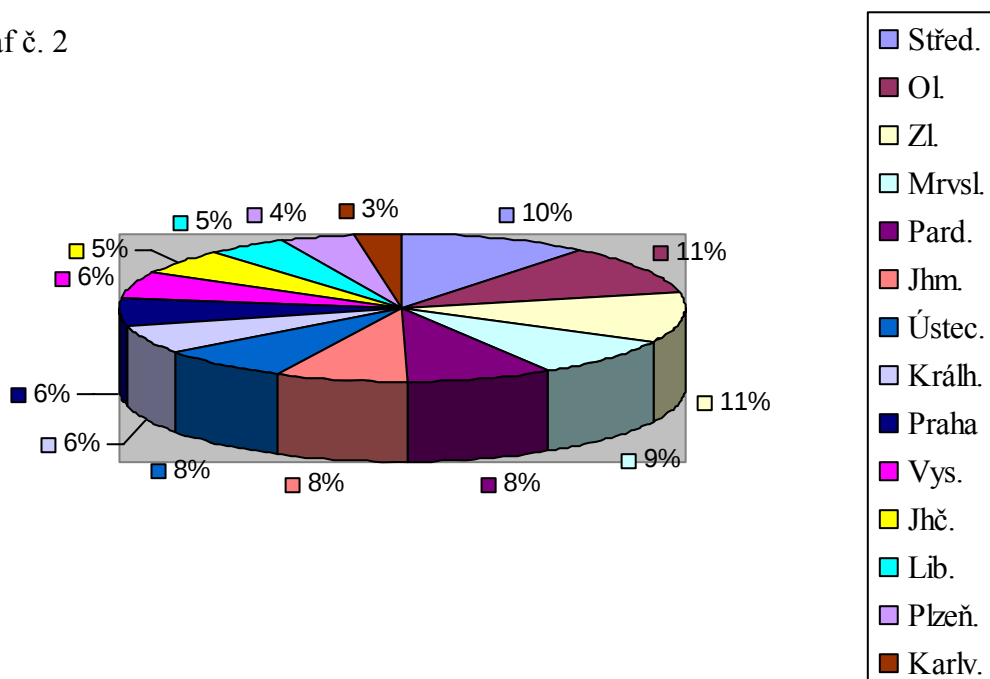
Z tohoto počtu jsem získala celkem 186 vyplněných sondáží.

Počet odpovědí dle podílu krajů

Tabulka č. 2

	Kraj	Počet odpovědí
1.	Středočeský (Střed.)	20 (10,8 %)
2.	Olomoucký (Ol.)	20 (10,8 %)
3.	Zlínský (Zl.)	20 (10,8 %)
4.	Moravskoslezský (Mrvsl.)	17 (9,1 %)
5.	Pardubický (Pard.)	15 (8,1 %)
6.	Jihomoravský (Jhm.)	14 (7,5 %)
7.	Ústecký (Ústec.)	14 (7,5 %)
8.	Královéhradecký (Králh.)	12 (6,4 %)
9.	Hlavní město Praha (Praha)	11 (5,9 %)
10.	Vysočina (Vys.)	11 (5,9 %)
11.	Jihočeský (Jhč.)	10 (5,4 %)
12.	Liberecký (Lib.)	9 (4,8 %)
13.	Plzeňský (Plzeň.)	8 (4,3 %)
14.	Karlovarský (Karl.v.)	5 (2,7 %)
	Celkem	186 (100 %)

Graf č. 2

4.2 Rozbor otázek a odpovědí

Otázka č. 1

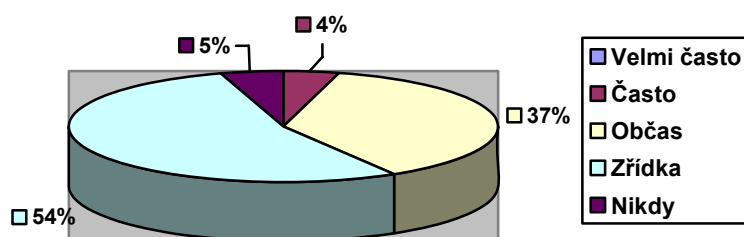
Setkáváte se ve své praxi se smíšeným manželstvím? (pozn. manželství příslušníků dvou různých kultur)

Tabulka č. 3

	Odpovědi	Celkový počet
A	Velmi často	0 (0 %)
B	Často	8 (4,3 %)
C	Občas	69 (37,1 %)
D	Zřídka	100 (53,8 %)
E	Nikdy	9 (4,8 %)
		186

Graf č. 3

Celkový podíl odpovědí

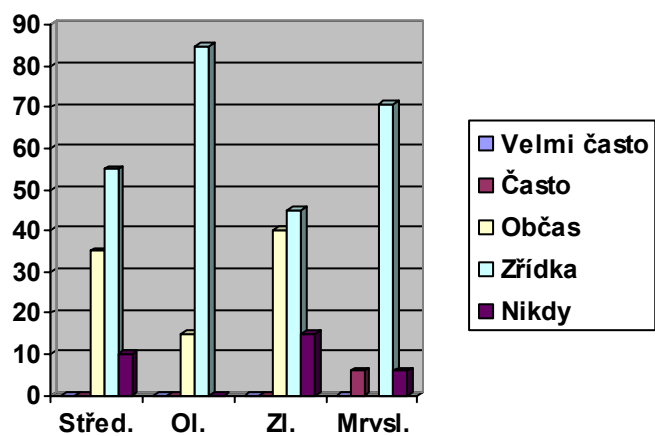

Tabulka č. 4

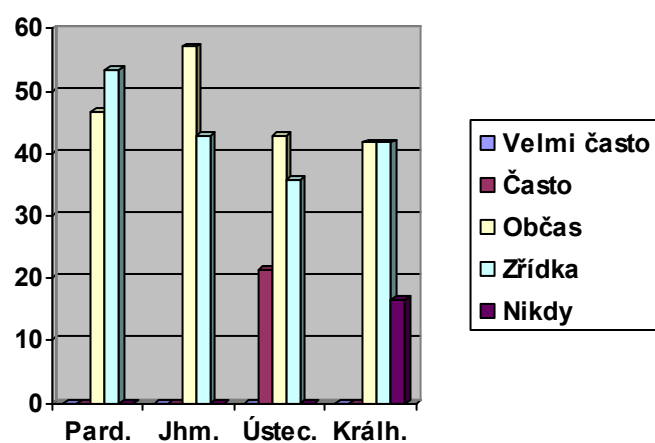
Podíl odpovědí dle jednotlivých krajů

Kraj	Odpovědi				
	A	B	C	D	E
Středočeský (Střed.)	0 (0 %)	0 (0 %)	7 (35 %)	11 (55 %)	2 (10 %)
Olomoucký (Ol.)	0 (0 %)	0 (0 %)	3 (15 %)	17 (85 %)	0 (0 %)
Zlínský (Zl.)	0 (0 %)	0 (0 %)	8 (40 %)	9 (45 %)	3 (15 %)
Moravskoslezský (Mrvsl.)	0 (0 %)	1 (5,9 %)	3 (17,6 %)	12 (70,6 %)	1 (5,9 %)
Pardubický (Pard.)	0 (0 %)	0 (0 %)	7 (46,7 %)	8 (53,3 %)	0 (0 %)
Jihomoravský (Jhm.)	0 (0 %)	0 (0 %)	8 (57,1 %)	6 (42,9 %)	0 (0 %)
Ústecký (Ústec.)	0 (0 %)	3 (21,4 %)	6 (42,9 %)	5 (35,7 %)	0 (0 %)
Královéhradecký (Králh.)	0 (0 %)	0 (0 %)	5 (41,7 %)	5 (41,7 %)	2 (16,6 %)
Hlavní město Praha (Praha)	0 (0 %)	3 (27,3 %)	7 (63,6 %)	1 (9,1 %)	0 (0 %)
Vysočina (Vys.)	0 (0 %)	0 (0 %)	4 (36,4 %)	7 (63,6 %)	0 (0 %)
Jihočeský (Jhč.)	0 (0 %)	0 (0 %)	1 (10 %)	9 (90 %)	0 (0 %)
Liberecký (Lib.)	0 (0 %)	0 (0 %)	5 (55,6 %)	4 (44,4 %)	0 (0 %)
Plzeňský (Plzeň.)	0 (0 %)	1 (12,5 %)	3 (37,5 %)	3 (37,5 %)	1 (12,5 %)
Karlovarský (Karl.v.)	0 (0 %)	0 (0 %)	2 (40 %)	3 (60 %)	0 (0 %)
Celkem	0	8	69	100	9

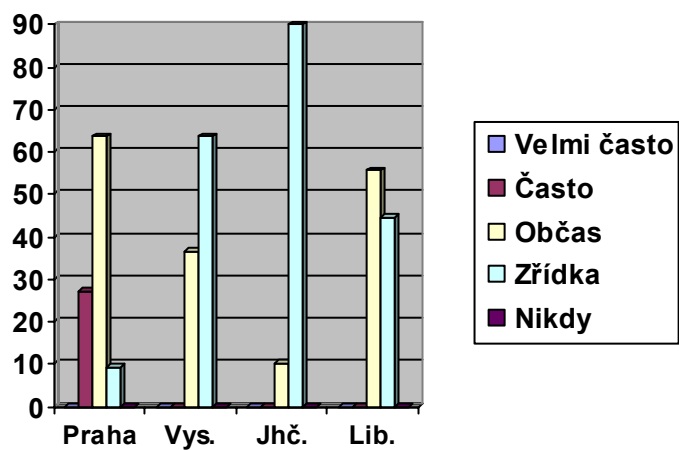
Graf č. 4

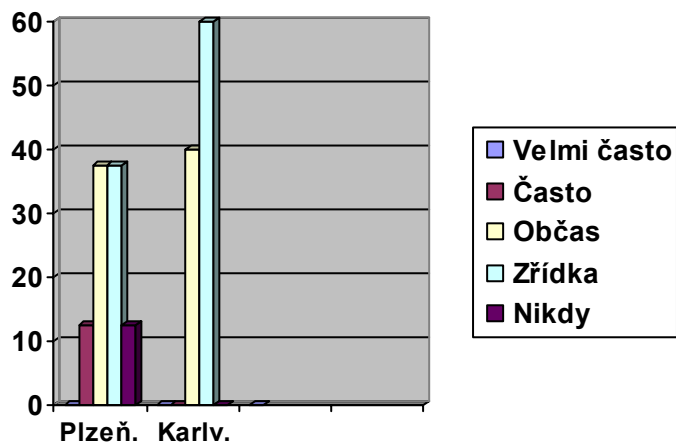
Graf č. 5

Graf č. 6

Graf č. 7

Na první otázku respondenti odpovídali výběrem jedné z pěti nabízených možností. Celkem 54 % respondentů volilo odpověď D, což znamená, že se se smíšenými páry setkávají jen velmi málo. O něco více se s nimi setkává celkem 37 % pracovníků. Pouze 5 % respondentů má časté zkušenosti s manželstvím příslušníků různých kultur a 4 % respondentů se se smíšenými páry nesetkalo nikdy. Na otázku jsem získala celkem 186 odpovědí.

Jelikož se jedná o praktické zkušenosti pracovníků, vyhodnotila jsem odpovědi i dle jednotlivých krajů.

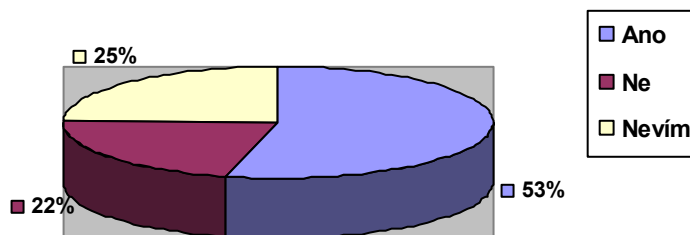
Otázka č. 2

Řeší podle Vás smíšená manželství více problémů než manželství uzavřená mezi příslušníky stejné kultury?

Tabulka č. 5

	Odpovědi	Celkový počet
A	ANO	100 (53,8 %)
B	NE	40 (21,5 %)
C	NEVÍM	46 (24,7 %)
		186

Graf č. 8

Pokud respondenti zvolili odpověď A, měli uvést příklady problémů, které řeší manželství příslušníků různých kultur oproti manželství příslušníků dvou stejných kultur. Odpověď A zvolilo celkem 53,8 % respondentů. 21,5 % pracovníků si myslí, že smíšená manželství neřeší více problémů než „běžná“ manželství. 24,7 % respondentů zvolilo odpověď C, což znamená, že neví, zda-li je soužití příslušníků dvou různých kultur problematictější.

Na otázku odpovědělo celkem 186 respondentů.

Jako možné problémy respondenti nejčastěji uváděli neznalost zvyků, tradic, hodnot a norem kultury druhého z partnerů. Dále odlišné vymezení rolí mužů a žen spojené s rozdílným postavením v dané společnosti. Problémy se pojí i s odlišným chápáním samotného institutu manželství. Velmi často se objevují i neshody v životních cílech a především názorech na výchovu dítěte. Respondenti také často uváděli náboženské odlišnosti a jazykovou bariéru. Velkým problémem je i zprětrhání vazeb s rodinou a přáteli v zemi původu, pocit opuštěnosti, nepochopení a nepřijetí v zemi nového bydliště. Každá kultura se vyznačuje i rozdílným přístupem k rodinnému soužití a některé kultury upřednostňují soužití více generací pohromadě, pro které nemusí mít druhý partner pochopení.

Méně často se vyskytovaly odpovědi s možnými problémy jako je rasová diskriminace, odlišný pohled na finanční zabezpečení rodiny, odívání, volnočasové aktivity apod. Nejenom rodiče se potýkají s problémy, ale i dítě může mít potíže při plnění školní docházky, především díky jazykovým odlišnostem, protože rodičům často činí problém dohodnout se na tom, jakému jazyku budou dítě učit.

Z konkrétních zkušeností sociálních pracovníků plyne, že partner odlišné kultury má problémy s nedůvěrou v naše orgány, nechápe postavení sociálních pracovníků v řízení a neorientuje se v právních normách (vnitrostátních i mezinárodních). Objevila se i zkušenost s tím, že druhý z partnerů nechápe, proč stát zasahuje do rodičovské zodpovědnosti a odlišně chápe vymezení vyživovací povinnosti. Problémy se vyskytují i v nemožnosti uplatnit nároky na dávky kvůli tomu, že zde druhý z manželů nemá trvalé bydliště. Respondenti se shodují na tom, že velké problémy nastávají po rozvodu manželství. Je to spojeno s neschopností rodičů dohodnout se na tom, v jaké zemi bude dítě žít, jakým způsobem bude upraven styk s dítětem a vyživovací povinnost.

Otázka č. 3

Co je podle Vašeho názoru hlavní příčinou rozpadu mezinárodního manželství?

Odpovědi:

- A. Jazyková bariéra
- B. Neznalost kultury druhého z manželů
- C. Problémy s asimilací v zemi pobytu
- D. Neshody v péči o děti

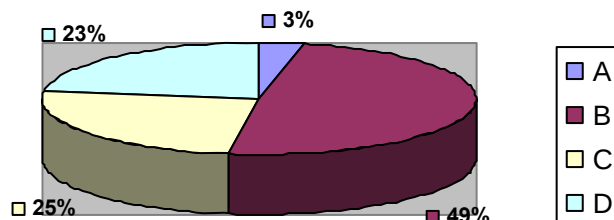
Tabulka č. 6

	1 odpověď	2 odpovědi	3 odpovědi	4 odpovědi	Celkem
A	0 (0 %)	1 (0,4 %)	2 (0,7 %)	6 (2,3 %)	9 (3,4 %)
B	76 (28,8 %)	34 (12,9 %)	13 (4,9 %)	6 (2,3 %)	129 (48,9 %)
C	25 (9,4 %)	24 (9,1 %)	11 (4,2 %)	6 (2,3 %)	66 (25 %)
D	18 (6,8 %)	23 (8,7 %)	13 (4,9 %)	6 (2,3 %)	60 (22,7 %)
p.r. ²⁷⁷	119 (66,5 %)	41 (22,9 %)	13 (7,3 %)	6 (3,3 %)	264 odpovědi 179 resp. ²⁷⁸

²⁷⁷ Pozn. počet respondentů

²⁷⁸ Pozn. respondentů

Graf č. 9

Graf nám znázorňuje celkový podíl odpovědí. 48,9 % respondentů zvolilo odpověď B, což znamená, že nejčastější příčinou rozvodu manželství je, dle jejich názoru, neznalost kultury druhého z partnerů. 25 % respondentů si myslí, že důvodem k rozvodu jsou problémy s asimilací v zemi pobytu a 22,7 % respondentů zastává názor, že rodiče se chtějí rozvést kvůli neshodám v péči o děti. Pouze 3,4 % respondentů si myslí, že motivem k rozvodu manželství je jazyková bariéra. Kdybych měla sama za sebe zvolit odpověď na tuto otázku, taktéž bych se přiklonila k odpovědi většiny respondentů, tedy k odpovědi B. Myslím si, že hlavní příčinou rozvratu mezinárodního manželství jsou kulturní odlišnosti, a s tím spojené rozdílné vnímání hodnot, norem, vzorců chování, zvyků a tradic, jejichž poznání partner zpočátku nevěnuje pozornost. Ačkoliv v naší společnosti vnímáme víru člověka jako velmi individuální záležitost, jsou kultury, kde odlišné náboženské vyznání manželů nelze tolerovat, a proto může být počátkem všech problémů. Jedná se především islámské země, kde manžel vyžaduje ortodoxní dodržování tradic spojených touto vírou.

Z tabulky lze vyčíst, že při odpovídání na tuto otázku někteří respondenti zvolili více odpovědí a tento podíl je zaznamenán v tabulce. Na tuto otázku jsem získala odpověď od 179 respondentů. Z tohoto počtu zaznamenalo jednu odpověď 119 respondentů, dvě odpovědi 41 respondentů, tři odpovědi 13 respondentů a čtyři odpovědi celkem 6 respondentů. Celkový počet odpovědí se tak vyšplhal na 264.

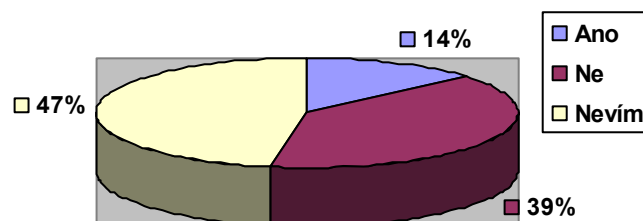
Otázka č. 4

Jsou mezinárodní (právní) normy propracovány natolik, aby mohlo dojít k mezinárodnímu rozvodu bez zbytečných průtahů?

Tabulka č. 7

	Odpovědi	Celkový počet
A	ANO	25 (13,7 %)
B	NE	71 (39 %)
C	NEVÍM	86 (47,3 %)
		182

Graf č. 10

Celkový počet 47,3 % respondentů odpovědělo možností C, tedy že neví, případně že to nedokáží posoudit. Výjimečně se u odpovědí objevila poznámka, že záleží konkrétním státě. Já jsem tuto otázku pokládala spíše všeobecně, bez ohledu na to, zda-li je stát signatářem či nikoli. Pouze 13,7 % respondentů souhlasilo s tím, že mezinárodní normy jsou natolik propracovány, aby mohlo dojít k co nejrychlejšímu rozvodu manželství a 39 % s tím nesouhlasilo. Na tuto otázku odpovědělo celkem 182 respondentů.

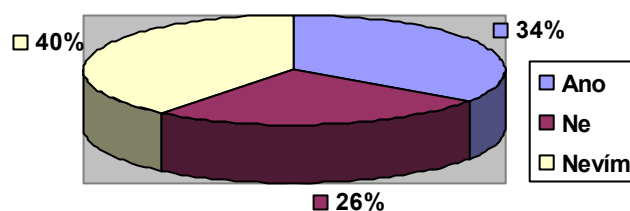
Otázka č. 5

Myslíte si, že je účastníkům mezinárodního manželství nabízena dostatečná odborná pomoc ze strany kompetentních orgánů?

Tabulka č. 8

	Odpovědi	Celkový počet
A	ANO	64 (34,4 %)
B	NE	49 (26,3 %)
C	NEVÍM	73 (39,3 %)
		186

Graf č. 11

Na tuto otázku zvolilo největší množství respondentů odpověď C – nevím. Tato odpověď získala celkem 39,3 %. O něco méně procent (34,4 %) získala odpověď A, což znamená, že si respondenti myslí, že se v případě problémů mají manželé na koho obrátit a mohou očekávat odbornou pomoc. V několika případech se u této odpovědi objevila poznámka, že pomoc je nabízena, avšak nevyužívána, případně že manželé žádají o pomoc až příliš pozdě. Na otázku odpovědělo 186 respondentů.

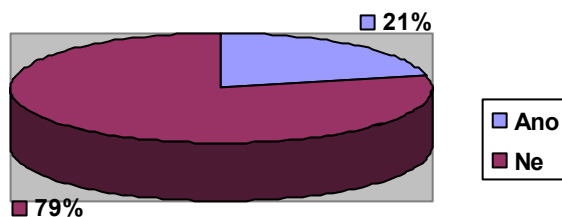
Otázka č. 6

Setkali jste se ve své praxi s mezinárodním únosem dítěte?

Tabulka č. 9

	Odpovědi	Celkový počet
A	ANO	39 (21 %)
B	NE	147 (79 %)
		186

Graf č. 12

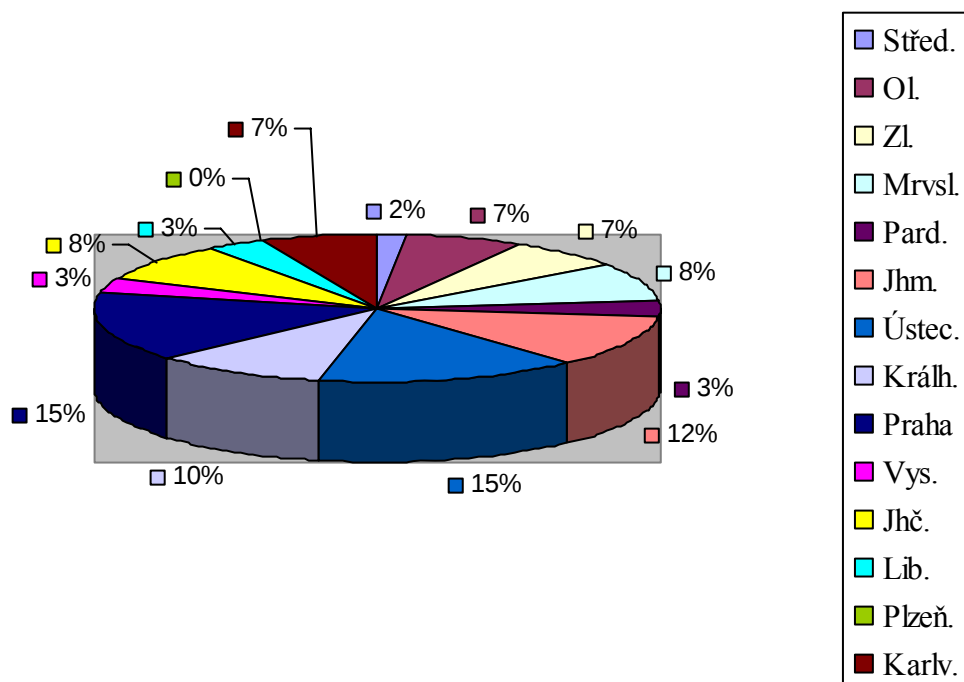

Celkový počet 79 % respondentů se ve své praxi nikdy nesetkalo s mezinárodním únosem dítěte. Naopak 21 % respondentů se s ním setkalo, respektive se zúčastnilo řízení o navrácení dítěte. Pokud respondenti odpověděli ANO, byli vyzváni k tomu, aby napsali počet těchto případů. I když se těchto případů neobjevilo mnoho, rozdělila jsem jejich množství dle jednotlivých krajů. Na otázku odpovědělo celkem 186 respondentů.

Tabulka č. 10

	Kraj	Počet případů
1.	Středočeský (Střed.)	1 (1,7 %)
2.	Olomoucký (Ol.)	4 (6,7 %)
3.	Zlínský (Zl.)	4 (6,7 %)
4.	Moravskoslezský (Mrvsl.)	5 (8,3 %)
5.	Pardubický (Pard.)	2 (3,3 %)
6.	Jihomoravský (Jhm.)	7 (11,7 %)
7.	Ústecký (Ústec.)	9 (15 %)
8.	Královéhradecký (Králh.)	6 (10 %)
9.	Hlavní město Praha (Praha)	9 (15 %)
10.	Vysočina (Vys.)	2 (3,3 %)
11.	Jihočeský (Jhč.)	5 (8,3 %)
12.	Liberecký (Lib.)	2 (3,3 %)
13.	Plzeňský (Plzeň.)	0 (0 %)
14.	Karlovarský (Karl.)	4 (6,7 %)
	Celkem	60

Graf č. 13

Z grafu můžeme vyčíst, kolik případů připadá na jednotlivý kraj. Dle odpovědí se nejvyšší množství mezinárodních únosů dítěte řešilo v Ústeckém kraji a v hlavním městě Praha. Naopak žádný případ nebyl respondenty zaznamenaný v Plzeňském kraji. Tuto skutečnost ale nelze generalizovat, protože záleží na zastoupení a počtu respondentů z příslušného kraje. Tyto údaje jsou zpracovány pouze na základě doručených odpovědí.

Otázka č. 7

Jaký je podle Vašeho názoru nejčastější motiv únosu dítěte?

Odpovědi:

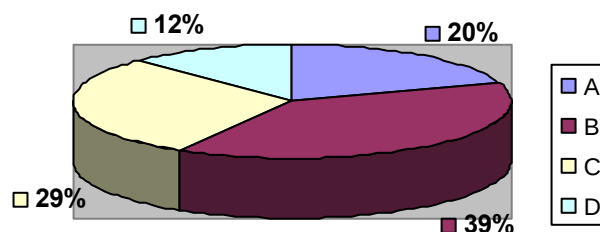
- A. Snaha utéci z prostředí, v němž manžel/ka nenachází oporu (př. právní, jazykovou apod.)
- B. Řešení partnerských konfliktů (př. snaha přimět partnera k respektování svých zásad a odlišného životního stylu apod.)
- C. Domněnky, že v „domácím prostředí“ se snadněji domohou práv k dítěti
- D. Snaha uchránit sebe i dítě před druhým rodičem (př. domácí násilí)

Tabulka č. 11

	1 odpověď	2 odpovědi	3 odpovědi	4 odpovědi	Celkem
A	21 (9,5 %)	15 (6,8 %)	3 (1,4 %)	4 (1,8 %)	43 (19,5 %)
B	66 (30 %)	14 (6,4 %)	2 (0,9 %)	4 (1,8 %)	86 (39,1 %)
C	44 (20 %)	12 (5,5 %)	4 (1,8 %)	4 (1,8 %)	64 (29,1 %)
D	9 (4,1 %)	11 (5 %)	3 (1,4 %)	4 (1,8 %)	27 (12,3 %)
p.r. ²⁷⁹	140 (80,5 %)	26 (14,9 %)	4 (2,3 %)	4 (2,3 %)	220 odpovědi 174 respondentů

²⁷⁹ Pozn. počet respondentů

Graf č. 14

Graf nám opět znázorňuje celkový podíl odpovědí. Na tuto otázku odpovědělo 19,5 % respondentů více než jednou odpovědí. Tyto hodnoty jsou zaznamenány v tabulce. Nejvíce procent, tedy 39,1 %, získala odpověď B. Respondenti se tak přiklání k variantě, že rodiče volí únos dítěte jako prostředek při řešení partnerských konfliktů. Touto odpovědí jsem měla na mysli především konflikty, které vyvstávají z kulturních odlišností, tedy např. to, že partner odmítá respektovat určitá pravidla a společenské normy plynoucí z kulturních zvyklostí, odmítá se přizpůsobit životnímu stylu druhého z partnerů apod. Útěkem a i únosem dítěte do státu svého původu dává partnerovi najevo, že v zemi, do které ho následoval, žít odmítá.

Po této variantě následuje odpověď C, která získala 29,1 % a zastupuje možnost únosu dítěte z důvodu mylné domněnky, že ve státě původu bude rodiči dítě svěřeno do své péče. Následuje odpověď A s 19,5 %, která může i trochu souviset nebo být ve spojitosti s odpovědí B. Jedná se tedy o snahu opustit prostředí, ve kterém se druhý z manželů cítí cizí, jazykově handicapovaný a bez právní opory. Varianta D získala 12,3 % a zastupuje především strach z partnera a snahu uchránit sebe i dítě před jeho chováním. Dle mého názoru tato odpověď postrádá mezinárodní charakter, jelikož s problematikou domácího násilí se setkáváme bez ohledu na to, zda-li se jedná o manželství příslušníků různých nebo stejných kultur. Na otázku odpovědělo celkem 174 respondentů.

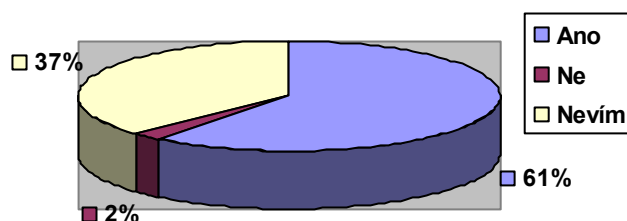
Otázka č. 8

Existují důvody, kdy lze návrat uneseného dítěte do místa obvyklého pobytu zamítnout?

Tabulka č. 12

	Odpovědi	Celkový počet
A	ANO	110 (60,4 %)
B	NE	4 (2,2 %)
C	NEVÍM	68 (37,4 %)
		182

Graf č. 15

Nejvíce respondentů, 60,4 %, odpovědělo správně možností A. Pokud respondenti zvolili odpověď A, měli uvést důvody, na základě kterých lze návrat dítěte odmítnout.

Nejčastěji uváděné důvody

Většina respondentů uváděla, že prioritou je nejlepší zájem dítěte a také se velmi často objevovala částečná, ale i úplná znění článku 13 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, tedy že návrat nesmí dítěti způsobit fyzickou nebo duševní újmu a dítě nesmí být vystaveno nesnesitelné situaci.

Jako další, velmi časté důvody, uváděli tyto skutečnosti:

- Dlouhodobý pobyt dítěte v místě, kam bylo uneseno, dále překročení lhůty jednoho roku a skutečnost, že si dítě v novém prostředí zvyklo;
- druhý z partnerů se se vzniklou situací smířil;
- návratem dítěte by byla ohrožena jeho výchova;
- rodič neplnil svá rodičovská práva, nestaral se o dítě;
- dítě s návratem nesouhlasí;
- druhý rodič by nebyl schopen zajistit péči o dítě, žije v nevyhovujících bytových podmínkách.

Méně časté odpovědi:

- Trestná činnost druhého rodiče;
- týrání dítěte;
- závislost rodiče na omamných a psychotropních látkách, psychopatický rodič;
- závěry znaleckého posudku;
- dítě je uneseno do státu, který není signatářem Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí;
- neplnění vyživovací povinnosti;
- jazyková bariéra, neschopnost dítěte domluvit se jazykem státu původu.

Ojedinelé odpovědi:

- Náboženství – nucení dítěte přijmout víru druhého rodiče, lpění na dodržování náboženských tradic;
- porušování práv dle Úmluvy o právech dítěte a Evropské úmluvy o výkonu práv dětí;
- pokud je návrat dítěte v rozporu se soudním rozhodnutím o výchově (pozn.: Mělo se jednat o rozhodnutí vydané státem, kam bylo dítě uneseno. Stát, kam bylo dítě uneseno, nesmí rozhodovat o úpravě poměrů k dítěti dokud není rozhodnuto o jeho nenavrácení.);
- jiný právní systém ve druhém státě (pozn.: Tato odpověď se vyskytla asi ve třech případech a myslím si, že by bylo možné ji považovat za správnou

pouze v případech domáhání se navrácení dítěte ze států, které nejsou signatáři Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ani jiné mezinárodní smlouvy. I v těchto případech ale nevidím „jiný právní systém“ jako důvod k zamítnutí návratu dítěte, ale spíše jako prostředek k jeho neumožnění.).

Chtěla bych uvést ještě jednu odpověď, „*pokud dítě ve státě do kterého bylo uneseno pobývá již delší dobu (několik let), tak dlouho totiž trvá soudní řízení o svěření dítěte do péče.*“ Při této příležitosti jsem si vzpomněla na kritiku sociálních pracovníků, kteří v některých případech nepochopí, že se nejedná o úpravu poměrů k dítěti, ale o řízení o navrácení dítěte. Myslím si, že tato odpověď by mohla toto tvrzení podpořit.

Uvedla jsem příklady častých i méně častých odpovědí. Můžu posoudit, že většina sociálních pracovníků, která zvolila odpověď A, správně posoudila důvody pro nenavrácení dítěte.

Pouze 2,2 % respondentů uvedla odpověď B, tedy že neexistují důvody pro zamítnutí návratu dítěte a 37,4 % zvolili odpověď C, tedy že neví. Na otázku odpovědělo celkem 182 respondentů.

Pozn.: Dvanáct pracovníků, kteří uvedli, že se ve své praxi setkali s mezinárodním únosem dítěte a řešili tak celkem sedmnáct mezinárodních únosů dětí, nevědělo o tom, že existují důvody, kdy lze návrat dítěte do státu původu zamítnout.

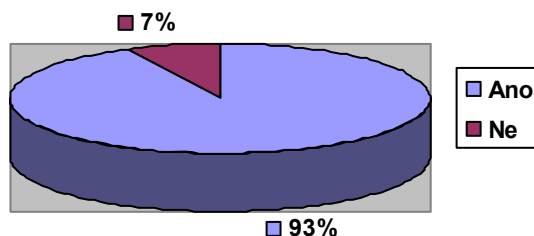
Otázka č. 9

Myslíte si, že je problematika mezinárodních únosů dětí aktuální?

Tabulka č. 13

	Odpovědi	Celkový počet
A	ANO	166 (92,7 %)
B	NE	13 (7,3 %)
		179

Graf č. 16

Tato otázka pro mne byla spíše zjišťovací, zda-li si pracovníci myslí, že je problematika mezinárodních únosů dětí aktuální a měla by ji být věnována pozornost. Jednoznačně nejvyšší podíl odpovědí získala odpověď A, celkem 92,7 %. Pouze 7,3 % respondentů si myslí, že tato problematika aktuální není. Na otázku odpovědělo celkem 179 respondentů.

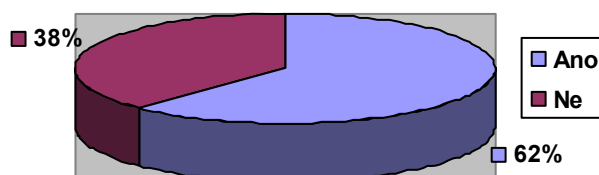
Otázka č. 10

Zúčastnili jste se někdy školení nebo kurzu týkající se dané problematiky?

Tabulka č. 14

	Odpovědi	Celkový počet
A	ANO	115 (62,2 %)
B	NE	70 (37,8 %)
		185

Graf č. 17

Z tabulky a grafu vyplývá, že celkem 62,2 % respondentů se zúčastnilo školení zaměřeného na tuto tematiku a 37,8 % pracovníků si touto cestou znalosti nerozšiřovalo. Jsem ráda, že se mé předpoklady naplnily a že jsou mezinárodní únosy dětí a další oblasti z mezinárodního rodinného práva zapojovány do průběžného vzdělávání sociálních pracovníků.

Pozn.: Asi ve třiceti případech jsem se setkala s tím, že ačkoliv se respondenti zúčastnili školení, nevěděli, že existují důvody pro zamítnutí návratu dítěte, což by dle mého názoru mělo patřit k základním znalostem o tomto problému a myslím si, že pracovníci OSPOD, jako opatrovníci dítěte, by to měli bezpodmínečně vědět.

5 Diskuse

Vyhodnocením doručených odpovědí se mi až na první hypotézu téměř potvrdily mé původní předpoklady. Zjistila jsem, že se sociální pracovníci setkávají pouze zřídka s manželstvím příslušníků různých kultur. Celkem 79 % respondentů se ve své praxi nesetkalo s mezinárodním únosem dítěte. Téměř 93 % pracovníků souhlasilo s tím, že mezinárodní únosy dětí jsou aktuálním tématem. Více než polovina, tedy celkem 62 % respondentů se zúčastnilo školení nebo kurzu s tímto zaměřením.

Ze získaných názorů sociálních pracovníků je zřejmé, že pracovníci nemají v této oblasti dostatek praktických zkušeností. Myslím si, že by bylo vhodné podpořit jejich teoretické zázemí, jelikož někteří uváděli, že by se v praxi neradi setkali s mezinárodním únosem dítěte. Podle mého názoru to není pouze z morálního hlediska, ale je to nejspíš i z toho důvodu, že na takové případy nejsou po odborné stránce připravováni a nejspíš jim ani nejsou nabízena školení zabývající se výlučně těmito problémy a postupy při jejich projednávání. Myslím si, že někteří sociální pracovníci si nejsou plně vědomi svých kompetencí a své role při řešení těchto případů. Jelikož jsem se sama jednoho kurzu zúčastnila, mohu z vlastní zkušenosti říct, že náplň kurzu neodpovídala jeho názvu a obsahu. Podle mé zkušenosti tento kurz postrádal zásadní pojem, který měl ve svém názvu, a to „mezinárodní,“ jelikož se věnoval především uzavírání manželství dle našeho právního řádu. Objevilo se tam i pár zmínek o únosech dětí, ale mohu říct, že jsem od tohoto školení čekala daleko víc, a že jsem získala jen velmi málo poznatků z úrovně mezinárodní. Myslím si, že by pracovníkům mělo být jednoznačně nabízeno mnohem více příležitostí k prohlubování znalostí z mezinárodní problematiky, a že tyto kurzy by měli nabízet odborníci, kteří se tímto problémem dlouhodobě zabývají a nechybí jim praktické zkušenosti. Odborné znalosti jsou nabízeny i na konferencích, ale těchto konferencí není mnoho.

Podle mého názoru tím, že budou mít pracovníci více informací o dané problematice a budou si jisti svým postavením, budou schopni nabídnout i odbornou pomoc rodičům a především jednat ku prospěchu dítěte a tak

zabezpečit jeho nejlepší zájem. Myslím si, že od toho se vše odvíjí. Není v kompetenci pracovníků vyhledávat a přesvědčovat rodiny, aby se nikdy neuchýlili k řešení problémů únosem dítěte, ale je třeba, aby vystupovali jako odborníci i v rámci prevence a následně pak při řešení únosu dítěte. I když jsou povolanější instituce pro řešení těchto případů, je třeba, aby i pracovníci OSPOD přispěli k tomu, aby došlo co k nejrychlejšímu vyřešení daného případu.

Závěr

Zpracování diplomové práce pro mě nebylo jednoduché už jen z toho důvodu, že jsem si zvolila problém, se kterým jsem se nikdy po stránce praktické ani teoretické nesetkala a netušila jsem, do jaké míry je tato problematika po stránce právní upravena. Zpětně mohu říct, že mi docela dlouhou dobu trvalo, než jsem nashromáždila všechny právní normy. Po individuálních zkušenostech mohu posoudit, že je velmi málo kvalitních informačních zdrojů, které by poskytl kompletní přehled o tomto aktuálním problému. Při zpracovávání poslední kapitoly jsem se dostala k jediné monografii, která tento problém po stránce právní rozpracovává.

V úvodu práce jsem si stanovila cíle, o jejichž naplnění jsem průběžně usilovala. Myslím si, že se mi podařilo těchto cílů dosáhnout. V diplomové práci jsem nabídla kompletní přehled a rozbor právních norem, které upravují mezinárodní problematiku v oblasti rodinného práva. Pracovala jsem s aktuálními mezinárodními smlouvami, ale i s návrhy, které by měly v budoucnu vstoupit v platnost. Měla jsem tak možnost zaznamenat a srovnat přínosné kroky, které můžeme v tomto směru očekávat. Vyvrátila jsem si tak svůj původní vnitřní předpoklad o tom, že tato problematika zůstává opomíjena a není předmětem častých změn. Mohu říct, že kompetentní orgány podnikají patřičné kroky ku prospěchu Evropského společenství a tvůrcem nových návrhů je i Haagská konference. Stále jsou však země, se kterými navázání jakékoliv spolupráce vyžaduje velké úsilí a často je zcela bezpředmětné. V tomto směru je třeba vyhledávat nové cesty k posílení spolupráce a k respektování stávajících dvoustranných smluv o právní pomoci.

Zpracování mezinárodní tematiky mě motivovalo k dalšímu vzdělávání se v dané problematice a sledování aktuálního dění na poli prevence proti mezinárodním únosům dětí.

Myslím si, že tato práce by mohla sloužit jako zdroj informací pro vyjasnění určitých problémů pracovníkům Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Podle mého názoru by mohla být přínosem i oporou pro samotné účastníky mezinárodního manželství. Bylo by pro mě ctí, kdyby tyto informace pomohly mezinárodním

párům při řešení obtížných situací spojených s rozpadem mezinárodního manželství. Práce systematizuje informace týkající se mezinárodních rozvodů manželství a vztahů k dětem, především po stránce právní, proto by její obsah mohli využít nejenom pracovníci OSPOD, ale i studenti právních oborů a oborů se zaměřením na veřejnou správu a sociální práci. Informace by mohly pomoci i zástupcům občanských sdružení a dalším pracovníkům, kteří nabízejí odborné poradenství při řešení těchto obtížných situací.

Použitá literatura a prameny

BAKEŠ, M., VONDRÁČKOVÁ, P. *Mezinárodní únosy dětí*. In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-432-1.

FRANCOVÁ, M. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-350-8.

HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině – komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-668-6.

KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vyd. Brno: Doplněk; Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-171-7.

MALINA et al. *Slovník pro studenty antropologie*. Brno: CERM, 2007. ISBN 978-80-7204-508-2.

MÁŠILKO, V., ŠTEINER, V. *Mezinárodní právo soukromé v praxi*. Praha: Orbis, 1976. ISBN sine.

MIKETA, K. *Děti unesené navždy*. Praha: Sdružení MAC, 1998. ISBN 80-86015-39-4

NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.

PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8.

POKORNÝ, M. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-902-5.

SKARUPSKÁ, H. *Manželství*. In I. olomoucké dny antropologie a biologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-2066-0.

ŠÍNOVÁ, R. *Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí*. In Pocta Sentě Radvancové k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-432-1.

VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86432-93-9.

VESELÁ, R., HRUBIŠ, F. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. ISBN 978-80-7314-158-5.

Odborná periodika

DOSTÁLOVÁ, S. *Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí – rozhodnutí Ústavního soudu ČR*. Právo a rodina, 2008, č. 7, s. 7

DOSTÁLOVÁ, S. *Databáze judikatury mezinárodních únosů dětí INCADAT*. Právo a rodina, 2008, č. 6, s. 1-3

HERBOCZKOVÁ, J. *Nariadení Brusel II bis: v jakých otázkách a na který soud se obrátit?* Právo a rodina, 2008, č. 9, s. 17-20

KAPITÁN, Z. *Evropský justiční prostor ve věcech civilních*. Právní fórum, 2005, č. 8, s. 288-289

KOVÁŘOVÁ, D. *Když rodič unese vlastní dítě*. Bulletin advokacie, 2008, č. 1-2, s. 93

NOVOTNÁ, V. *Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí?* Právo a rodina, 2007, č. 9, s. 3-4

Elektronické zdroje

E-justice proti únosům dětí (online) ze dne 9. června 2009 [cit 2009-10-08]
Dostupné na <http://www.ejustice.cz/e-justice-proti-unosum-deti>

Informace o občanskoprávních únosech dětí a výkonu práva styku s dětmi (online) poslední aktualizace leden 2007 [cit 2009-08-09] Dostupné na http://www.mzv.cz/washington/cz/konzularni_informace_o_obcanskopravnich_unosech_deti_a_vykonu_prava_styku_s_detmi

Jak žádat o zvýšení výživného ze zahraničí (online) poslední aktualizace 22. května 2009 [cit 2009-05-19] Dostupné na <http://www.azrodina.cz/3006-jak-zadat-o-zvyseni-vyzivneho-ze-zahranici>

Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu (online) poslední aktualizace 6. března 2009 [cit 2009-03-30] Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-po-novele-obcanskeho-soudniho-radu-55585.html>

Rozvody s mezinárodní prvkem v EU (online) poslední aktualizace 9. března 2008 [cit. 2009-06-08] Dostupné na <http://www.vzory.cz/vzory/rodina-a-manzelstvi/rozvody-s-mezinarodnim-prvkem-v-evropske-unii/>

Rozvody smíšených evropských manželství: EU nemá zatím jasno (online) poslední aktualizace 19. ledna 2009 [cit 2009-09-02] Dostupné na <http://www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/rozvody-smisenych-evropskych-manzelstvi-eu-nema-zatim-jasno-005507>

Uzavírání sňatků v zahraničí (online) poslední aktualizace 21. července 2006 [cit 2009-09-19] Dostupné na http://pravniradce.ihned.cz/c4-10078260-18938440-F00000_d-uzavirani-snatku-v-zahranici

Uzavření manželství státního občana ČR nebo bezdomovce (osoby bez státního občanství) v cizině (online) poslední aktualizace 20. srpna 2008 [cit 2009-09-19] Dostupné na http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/708/.cmd/ad/.c/307/.ce/6123/.p/4320?uzel=589&POSTUP_ID=586&PRVEK_ID=652

Uznávání cizích rozsudků o rozvodu v České republice (online) [cit 2009-04-26] Dostupné na http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-dokumenty/KOP/rodinne_pravo/Uzn_v_n_zahrani_n_ch_rozsudk_o_rozvod_v_R_-_tzv._Brusel_II._bis.doc

Zefektivnění ochrany dětí (online) [cit 2009-07-07] Dostupné na <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4520&d=172693>

Zpráva o šetření ve věci únosu dětí ze zahraničí (online) ze dne 20. června 2006 [cit 2009-03-02] Dostupné na <http://www.ochrance.cz/dokumenty/dokument.php?doc=476>

<http://ec.europa.eu/>
<http://www.europarl.europa.eu/>
<http://www.hcch.net/>
<http://is.muni.cz/>
<http://www.justice2009.cz/>
<http://www.mpsv.cz/>
<http://www.umpod.cz/>
<http://www.viaiuris.cz/>

Právní prameny

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, vzpp.

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, vzpp.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, vzpp.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, vzpp.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vzpp.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, vzpp.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, vzpp.

Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. dubna 2004, č. j. 56/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních

Sdělení č. 104/1991 Sb., Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte

Sdělení č. 34/1998 Sb., Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Sdělení č. 66/2000 Sb. m. s., Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí

Sdělení č. 54/2001 Sb. m. s., Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

Sdělení č. 141/2001 Sb. m. s., Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

Sdělení č. 91/2005 Sb., Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 131/1976 Sb., o Úmluvy o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

Návrh Nařízení Rady kterým se mění nařízení (ES) č. 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech
Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky

Zelená kniha Evropské komise o vyživovacích povinnostech

Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2004, č. j. 30 Cdo 34/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2006, č. j. 30 Cdo 1931/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2007, č. j. 30 Cdo 474/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2004, č. j. 30 Cdo 2165/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2004, č. j. 30 Cdo 1670/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2005, č. j. 30 Cdo 2779/2004

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tab. č. 1	100
Tab. č. 2	101
Tab. č. 3	102
Tab. č. 4	103
Tab. č. 5	105
Tab. č. 6	107
Tab. č. 7	109
Tab. č. 8	110
Tab. č. 9	111
Tab. č. 10	112
Tab. č. 11	113
Tab. č. 12	115
Tab. č. 13	117
Tab. č. 14	118

Grafy

Graf č. 1	100
Graf č. 2	101
Graf č. 3	102
Graf č. 4	104
Graf č. 5	104
Graf č. 6	104
Graf č. 7	105
Graf č. 8	106
Graf č. 9	108
Graf č. 10	109
Graf č. 11	110
Graf č. 12	111
Graf č. 13	112

Graf č. 14	114
Graf č. 15	115
Graf č. 16	118
Graf č. 17	118

Přílohy

1. Sonda
2. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2004, č. j. 30 Cdo 34/2003

Vážená paní, vážený pane,

Jmenuji se Hana Nevimová a jsem studentkou čtvrtého ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, oboru Pedagogika – sociální práce.

*Zpracovávám diplomovou práci na téma **Mezinárodní rozvod manželství a jeho dopad na život dítěte**. Součástí diplomové práce je kvantitativní výzkumné šetření ve formě sondy, jejímž prostřednictvím chci zmapovat názory a praktické zkušenosti sociálních pracovníků.*

V sondě jsou použity uzavřené typy otázek, z nichž Vás některé odpovědi vyzývají ke sdělení Vašeho stanoviska. Tučně zaznačte Vámi zvolenou odpověď, případně vyjádřete Váš názor. Sonda je anonymní. Výsledky budou využity pouze pro účely této diplomové práce. Vyplnění sondy Vám zabere max. 10 - 15 minut času. Vyplněnou sondu prosím odešlete na emailovou adresu: nevimovah@seznam.cz.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Hana Nevimová

1. Setkáváte se ve své praxi se smíšeným manželstvím? (pozn. manželství příslušníků dvou různých kultur)

- A velmi často
- B často
- C občas
- D zřídka
- E nikdy

2. Řeší podle Vás smíšená manželství více problémů než manželství uzavřená mezi příslušníky stejné kultury?

A ano pozn.: uveďte prosím

jaké

.....

.....

.....

B ne

C nevím

3. Co je podle Vašeho názoru hlavní příčinou rozpadu mezinárodního manželství?

- A jazyková bariéra
- B neznalost kultury druhého z manželů
- C problémy s asimilací v zemi pobytu
- D neshody v péči o děti

4. Jsou mezinárodní (právní) normy propracovány natolik, aby mohlo dojít k mezinárodnímu rozvodu bez zbytečných průtahů?

- A ano
- B ne
- C nevím

5. Myslíte si, že je účastníkům mezinárodního manželství nabízena dostatečná odborná pomoc ze strany kompetentních orgánů?

- A ano
- B ne
- C nevím

6. Setkali jste se ve své praxi s mezinárodním únosem dítěte?

- A ano pozn.: uveďte prosím přibližný počet případů
- B ne

7. Jaký je podle Vašeho názoru nejčastější motiv únosu dítěte?

- A snaha utéci z prostředí, v němž manžel/ka nenachází oporu (př. právní, jazykovou apod.)
- B řešení partnerských konfliktů (př. snaha přimět partnera k respektování svých zásad a odlišného životního stylu apod.)
- C domnění, že v „domácím prostředí“ se snadněji domohou práv k dítěti
- D snaha uchránit sebe i dítě před druhým rodičem (př. domácí násilí)

8. Existují důvody, kdy lze návrat uneseného dítěte do místa obvyklého bydliště zamítnout?

A ano pozn.: uveďte prosím

jaké

.....

.....

.....

B ne

C nevím

9. Myslíte si, že je problematika mezinárodních únosů dětí aktuální?

A ano

B ne

10. Účastnili jste se někdy školení nebo kurzu týkající se dané problematiky?

A ano

B ne

Doplňující informace:

Uveďte prosím místo kde pracujete, (název magistrátu, název obce s rozšířenou působností aj.)

.....

z důvodu lepší orientace při zpracovávání doručených informací.

**ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY**

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Pavla Pavlíka a soudců JUDr. Romana Fialy a JUDr. Karla Podolky v právní věci nezletilé A. T., zastoupené Okresním úřadem v K. jako opatrovníkem, dcery M. T., státního občana Italské republiky, zastoupeného Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně, Benešova č. 22, zastoupeného na základě plné moci advokátem, a H. T., zastoupené advokátem, o navrácení dítěte, vedené u Okresního soudu v Klatovech pod sp. zn. 11 Nc 295/2000, o dovolání matky nezletilé proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 6. listopadu 2001, č. j. 13 Co 384/2001-163, t a k t o:

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 6. listopadu 2001, č. j. 13 Co 284/2001 – 163, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Okresní soud v Klatovech rozhodl rozsudkem ze dne 10. dubna 2001, č. j. 11 Nc 295/2000-116 tak, že se zamítá návrh otce, aby soud nařídil navrácení nezletilé A. T. otci. Současně zamítl návrh otce, aby bylo uloženo matce předat nezletilou otci do 15 dnů od doručení písemného vyhotovení rozsudku. Rozhodl též o náhradě nákladů řízení, včetně náhrady státem placených nákladů řízení. Soud prvního stupně vycházel ze zjištění, že otec nezletilé toto řízení vyvolal na podkladě mezinárodní Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, která byla ratifikována Českou republikou a vstoupila v platnost dne 1. března 1998, přičemž byla publikována ve Sbírce zákonů pod číslem 34/1998 Sb. Podle znění Úmluvy se soud zabýval pouze těmi skutečnostmi, které by jej opravňovaly buď nařídít navrácení dítěte, pokud bylo dítě přemístěno protiprávně podle čl. 3 Úmluvy, nebo návrh zamítnout, pokud by bylo zjištěno, že jsou splněny podmínky pro užití čl. 13 této Úmluvy. Soud prvního stupně zkoumal listiny, aby podle jeho tvrzení bylo možno usoudit na skutečný postoj otce nezletilé k jejímu (aktuálnímu) pobytu v České republice. Soud prvního stupně připomněl, že mezi rodiči nezletilé nebylo v řízení sporu o tom, že již před vycestováním matky do České republiky měli neshody, které řešili prostřednictvím svých právních zástupců. Faktem též zůstalo, že předtím, než matka nezletilé odjela s dcerou do České republiky dne 31. července 2000, rodina v podstatě formálně fungovala, účastníci společně hospodařili, matka nepracovala, a byla na otci i finančně závislá. Otec rodinu ekonomicky zabezpečoval, ale (matka s otcem) spolu příliš nekomunikovali. Matka s nezletilou odcestovala a otec se domníval, že (obě) jedou na krátké prázdniny do České republiky. Proto také otec po několika týdnech požadoval telefonicky na matce, aby se vrátila (do Itálie). Matka se však vrátit odmítla.

Soud prvního stupně toto chování matky posoudil s přihlédnutím k článku 3 písm. a) Úmluvy jako protiprávní, neboť bylo porušeno právo otce péče o dítě, které má

s matkou společně. Před vycestováním do České republiky měla nezletilá obvyklé bydliště v místě bydliště otce, tj. v Itálii ve městě Bergamo. Nikdy se předtím v České republice na nynější adresu matky trvale nezdržovala, když rodina žila do 31. července 2000 společně v Itálii.

Protože matka s navracením dítěte do místa obvyklého bydliště v Itálii nesouhlasila, bylo na ní, aby prokázala ve smyslu článku 13 písm. a) Úmluvy, že buď otec ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době jeho přemístění nebo souhlasil či později se smířil s jeho přemístěním, nebo podle článku 13 písm. b) zmiňované Úmluvy je zde vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě, respektive je jinak dostal do nesnesitelné situace.

Soud prvního stupně dovodil, že otec rodinu do poslední chvíle před vycestováním ekonomicky zabezpečoval, a v mezích svých možností se po skončení svého zaměstnání společně s matkou o nezletilou staral. O dítě stále projevoval a (i nadále) projevuje zájem. Z jeho postoje nevyplývá, že by souhlasil s přemístěním nezletilé do České republiky, ani že by se později s touto skutečností smířil.

Okresní soud v Klatovech však hodnotil jako odlišnou situaci, pokud se týče předpokladů článku 13 písm. b) Úmluvy. Konstatoval, že matka nezletilé navštívila v souvislosti s rozvodovým řízením v Itálii odborníka na dětskou psychiatrii a předložila o tom k důkazu soudu lékařskou zprávu, týkající se nezletilé z 26. listopadu 1999. Z této zprávy vyplývá, jakými problémy trpěla matka v soužití s otcem nezletilé a současně ze závěrů psychodiagnostického hodnocení nezletilé je zřejmé, že je matka schopna zajistit harmonický psychický vývoj nezletilé. Bude tak požadováno, aby (nezletilá) byla svěřena do výchovy matky již vzhledem k věku a silnému citovému poutu, které dceru váže na matku. Stejně tak je postava otce podstatná pro vyvážený vývoj dítěte, mělo by (proto) být zaručeno setkávání nezletilé s otcem. Matka též soudu předložila zprávu psycholožky PhDr. T. N., která koresponduje s již uvedenou zprávou. Z této zprávy též vyplývá, že nezletilá je dobře adaptována na prostředí v Čechách. To potvrzuje i zpráva bývalého Okresního úřadu v K. ze dne 27. února 2001. Matka o nezletilou dobře pečuje, nezletilá je klidná a spokojená, hovoří dobře česky. Nezletilá je v pořádku i po zdravotní stránce. Přejít do nového prostředí pro nezletilou neznamenal žádné trauma.

Soud prvního stupně dále vycházel z vyjádření znalce PhDr. M. M., z něhož vyplynulo, že (případný) pobyt nezletilé u otce v Itálii bez přítomnosti matky by znamenal pro dítě nadlimitní náročnou a traumatizující situaci, která by mohla vážně narušit další psychický vývoj dítěte. Pro nezletilou je jednoznačně výchovně přijatelné prostředí, které je spojeno s matkou. Znalec nemohl posoudit, zda je toto prostředí v České republice nebo v Itálii, stejně tak se nevyjádřil ke vztahům mezi otcem a nezletilou. Ze závěrů dále vyplývá, že nezletilá vzhledem ke své věkové úrovni není schopna rozlišovat zeměpisné kvality, ale nejdůležitějším faktorem pro dítě je toho času matka, která je nezastupitelná.

Soud prvního stupně dále uvedl, že okolnosti vztahu mezi matkou a nezletilou jsou důležité za situace, kdy otec předložil jako důkaz návrh na zahájení řízení o rozvod manželství ze dne 6. září 2000 a zároveň předložil rozhodnutí Krajského soudu města Bergamo ze dne 13. listopadu 2000, jímž byla nezletilá svěřena do péče otce, který se má tak postarat o její výchovu, vzdělání a výživné, přičemž matce se povoluje návštěva dcery v bydlišti otce po předcházející domluvě. Sám otec v rámci uvedeného řízení se vyjádřil, že se o nezletilou po všech stránkách postará, matku sice nevylučuje z kontaktu s nezletilou, ale na výchově dítěte by se podílel on ve spolupráci se svými příbuznými.

Z tohoto stavu soud prvního stupně dospěl k závěru, že navrácení dítěte do místa bydliště otce v Itálii by je vystavilo duševní újmě, nebo je dostalo do nesnesitelné situace, neboť by se nezletilá musela vrátit buď do nefunkčního prostředí nebo do výchovy otce, když není pochyb o tom, že by rozsudek předložený otcem byl místními úřady vykonán. Za tohoto stavu by při vyloučení matky z výchovy nezletilé došlo k narušení dalšího psychického vývoje dítěte, což by bylo pro dítě nadlimitně traumatizující. Matka je (přitom) v současné době pro dítě nezastupitelná. Proto soud s odkazem na článek 13 písm. b) Úmluvy návrhu otce na vydání nezletilé nevyhověl.

Proti tomuto rozsudku Okresního soudu v Klatovech se odvolal otec nezletilé. O tomto odvolání pak rozhodl Krajský soud v Plzni, který rozsudkem ze dne 6. listopadu 2001, č. j. 13 Co 384/2001-163, rozsudek soudu prvního stupně podle ustanovení § 220 občanského soudního řádu (dále jen "o. s. ř.") změnil tak, že nařídil navrácení nezletilé otcí s tím, že matka je povinna předat nezletilou do patnácti dnů od doručení písemného vyhotovení rozsudku (současně zamítl návrh na předběžnou vykonatelnost rozsudku). Rozhodl též o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů, včetně náhrady státem placených nákladů řízení.

Odvolací soud v písemném odůvodnění svého rozhodnutí ve věci samé především uvedl, že soud prvního stupně zjistil skutkový stav v rozsahu, který tvoří spolehlivý základ pro rozhodnutí ve věci, a z něj také odvolací soud vycházel. Takto poukázal na skutečnost, že nezletilá A. se narodila v Itálii a zde také se svými rodiči, jejichž manželství bylo uzavřeno dne 23. října 1993, od svého narození bydlela. Dne 31. července 2000 matka s nezletilou odcestovala se souhlasem otce na krátkodobý pobyt k rodičům do České republiky. Z důvodů prohlubující se manželské krize však posléze návrat do Itálie odmítla.

Krajský soud dále vyslovil souhlas s názorem soudu prvního stupně, pokud dospěl na základě takto zjištěného skutkového stavu k názoru, že toto chování matky bylo z hlediska článku 3 Úmluvy protiprávní, protože (takto) porušila právo otce péče o dítě. Naproti tomu se však již odvolací soud neztotožnil se závěry okresního soudu, že matka nezletilé prokázala existenci důvodů uvedených v ustanovení článku 13 písm. b) Úmluvy, pro něž nevznikla povinnost nařídít bezodkladné navrácení dítěte. Odvolací soud připomněl, že v řízení nebylo mezi účastníky sporu o tom, že jejich manželství již delší dobu před vycestováním matky nebylo v pořádku, a že každý z nich se snažil tento nepříznivý stav určitým způsobem řešit. Rozhodla-li se následně matka nezletilé manželskou krizi vyřešit

trvalým návratem do České republiky a tedy opuštěním jejich společného bydliště v Itálii, pak lze připustit, že její chování nevybočovalo z běžných zvyklostí, neboť takto reaguje v takové situaci řada žen. (Avšak) z pohledu práva otce, kdy se společně s matkou podílel (byť – s ohledem na jeho pracovní vytížení – v menší míře) na výchově nezletilé, a který je ve výkonu rodičovské zodpovědnosti rovnoprávným rodičem vedle matky, není možno podle odvolacího soudu tento stav z právního hlediska tolerovat.

Odvolací soud zdůraznil, že sám nezpochybňuje závěry psychologů, že vztahy mezi nezletilou a její matkou jsou velmi těsné, založené na hlubokém citovém vztahu, avšak současně je třeba přihlédnout zejména k závěru PhDr. Mi. M., že návrat nezletilé do Itálie k otci by byl pro ni traumatizující a mohl by narušit její další psychický vývoj, to však za předpokladu, že by mělo dojít k navrácení nezletilé, aniž by se tam s ní vrátila její matka. V žádném případě tyto negativní důsledky související s návratem nezletilé do Itálie nejsou spojovány s osobou otce. Sama matka tvrdila, že dcera nemá k otci negativní vztah. S přihlédnutím k účelu Úmluvy odvolací soud konečně dovedl, že popsany pro dítě traumatizující stav byl vytvořen matkou, která opustila Itálii před právním dořešením vztahů vyplývajících z manželství s otcem nezletilé. Pokud by se dítě dlouhodobě nezdržovalo mimo své obvyklé bydliště, nedocházelo by k traumatizaci návratem. Podle názoru krajského soudu bude především na matce, jaký postup v zájmu nezletilé ve věci jejího navrácení otci zvolí, aby jí návrat co nejvíce usnadnila. Současně poukázal na článek 19 Úmluvy s tím, že rozhodnutí o návratu dítěte vydané podle této Úmluvy se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě.

Rozsudek odvolacího soudu nabyl právní moci dne 31. ledna 2002, přičemž matce byl doručen téhož dne.

Proti tomuto rozsudku Krajského soudu v Plzni podala matka nezletilé dne 15. února 2002 včasné dovolání. Dovolatelka výslovně uplatňuje dovolací důvod ve smyslu ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř., avšak z obsahu, resp. formulací dovolání se podává též uplatnění dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Dovolání vychází z přípustnosti podaného dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Dovolatelka mimo jiné kriticky poukazuje na to, že podle jejího názoru odvolací soud nesprávně hodnotil důkazy, a to zejména tím, že pominul rozhodné skutečnosti, které byly provedenými důkazy prokázány či vyšly za řízení najevo, přičemž v některých případech lze shledat v hodnocení důkazů odvolacím soudem z hlediska jejich důležitosti, závažnosti a pravdivosti logický rozpor.

Dovolatelka připomněla, že odvolací soud na základě zjištěného skutkového stavu dospěl shodně se soudem prvního stupně k závěru, že chování matky bylo ve smyslu čl. 3 Úmluvy protiprávní, přestože se z její strany jednalo o přirozenou reakci na nastalou krizi manželství. Matka se rozhodla tuto krizi vyřešit opuštěním společného bydliště v Itálii a trvalým návratem do České republiky, čímž její chování nevybočovalo z běžných zvyklostí. Dovolatelka soudu předložila znalecké posudky z oboru psychologie a psychiatrie, zatímco otec pouze tvrdil, že

tyto posudky jsou nepravdivé, a že nesouvisí s projednávanou věcí, avšak ničím jejich závěry nevyvrátil. Odvolací soud (sice) nezpochybňoval závěru těchto znalců, nicméně se jimi příliš nezabýval, protože dovodil, že zejména závěr PhDr. M. je založen na předpokladu, že by mělo dojít k navrácení nezletilé bez její matky. Úmluva však jasně mluví o navrácení dítěte, avšak o druhém rodiči se nijak nezmiňuje. Čl. 13 Úmluvy stanoví předpoklady, kdy soudní orgán není povinen nařídít navrácení dítěte, kdy jeho písm. b) dopadá na případy, kdy je vážné nebezpečí, že návrat dítěte by je vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Soud měl tento předpoklad posuzovat pro případ, kdy by došlo k navrácení nezletilé, ať s dovolatelkou nebo bez ní.

Dovolatelka proto navrhuje, aby dovolací soud napadené rozhodnutí zrušil a vrátil věc dovolacímu soudu k dalšímu řízení.

Dovolatelka pak v následném podání uvedla, že rozhodnutím italských soudů byla nezletilá svěřena do její výchovy a péče, takže vyslovila předpoklad, že podané dovolání patrně může být později vzato zpět. To se však do současné doby zatím nestalo.

K uvedenému dovolání se otec nezletilé, ani její opatrovník nevyjádřili.

Dovolací soud uvážil, že dovolání matky nezletilé bylo podáno oprávněnou osobou, řádně zastoupenou advokátem, podle ustanovení § 241 odst. 1 o. s. ř., stalo se tak ve lhůtě stanovené ustanovením § 240 odst. 1 o. s. ř., je charakterizováno obsahovými i formálními znaky požadovanými ustanovením § 241a odst. 2 písm. b) a odst. 3 o. s. ř. Dovolává se tak přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Dovolací soud jen doplňuje, že odvolací soud v poučení obsaženém v jeho rozsudku nesprávně uvedl, že proti tomuto jeho rozhodnutí není dovolání přípustné. Zde tak zřejmě přehlédl, že v daném případě se nejednalo o věc upravenou zákonem o rodině, jak to má na mysli ustanovení § 237 odst. 2 písm. b) o. s. ř., ale podstata věci naopak vycházela z právní úpravy podávané zmiňovanou Úmluvou.

Dovolací soud poté přezkoumal napadený rozsudek Krajského soudu v Plzni v souladu s ustanovením § 242 odst. 1 až 3 o. s. ř. a dospěl k závěru, že dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu nelze z hlediska výtek obsažených v dovolání žalované považovat za správné (§ 243b odst. 2 o. s. ř.).

Z ustanovení § 242 o. s. ř. vyplývá, že právní úprava institutu dovolání obecně vychází ze zásady vázanosti dovolacího soudu rozsahem dovolacího návrhu. Dovolací soud je přitom vázán nejen rozsahem dovolacího návrhu, ale i uplatněným dovolacím důvodem.

Jak již bylo uvedeno, dovolatelka mimo jiné fakticky uplatňuje dovolací důvod ve smyslu ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Tento dovolací důvod reaguje na případy, kdy dovoláním napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, tj. je poznamenáno nesprávným právním posouzením. Jde tedy o omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav. O takový případ jde tehdy, pokud soud buď použije jiný právní předpis, než který měl správně použít

nebo jestliže sice aplikoval správný právní předpis, avšak nesprávně jej vyložil. Přitom nesprávné právní posouzení věci může být způsobitelným dovolacím důvodem jen tehdy, bylo-li rozhodující pro výrok rozhodnutí odvolacího soudu.

Aby podané dovolání mohlo mít úspěch, musí být ověřeno naplnění předpokladů zmíněného dovolacího důvodu. Jde tak především o zjištění omylu soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav. Tento předpoklad je podle názoru dovolacího soudu dán v tomto případě.

Podle čl. 3 zmiňované Úmluvy přemístění nebo zadržení se považuje za protiprávní, jestliže a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení.

Z dosud vyloženého vyplývá, že ač odvolací soud ve svém rozhodnutí odkazuje na znění citované Úmluvy, přesto ji důsledně v rámci posouzení věci neaplikuje. Bylo již uvedeno, že odvolací osud sám měl jinak za prokázáno, že manželství rodičů nezletilé již delší dobu před vycestováním matky nebylo v pořádku, a že každý z nich se snažil tento nepříznivý stav určitým způsobem řešit. Matka nezletilé se (proto) následně rozhodla manželskou krizi vyřešit trvalým návratem do České republiky a tedy opuštěním jejich společného bydliště v Itálii. Sám odvolací soud připustil, že toto její chování nevybočovalo z běžných zvyklostí, když takto reaguje v takové situaci řada žen. Odvolací soud též zdůraznil, že sám nezpochybnuje závěry psychologů, že vztahy mezi nezletilou a její matkou jsou velmi těsné, založené na hlubokém citovém vztahu, přičemž podle závěru PhDr. M. M. by návrat nezletilé do Itálie k otci byl pro ni traumatizující a mohl by narušit její další psychický vývoj, to však za předpokladu, že by mělo dojít k navrácení nezletilé, aniž by se tam s ní vrátila její matka.

Ač – jak již bylo uvedeno – podle čl. 13 písm. b) Úmluvy není soudní orgán nebo správní orgán povinen nařídit navrácení dítěte, jestliže se prokáže, že je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace, odvolací soud fakticky zcela pominul jím jinak zmíněná skutková zjištění, a v rozporu s uvedenou právní úpravou se naopak zabýval okolnostmi, které z hlediska právě uvedeného ustanovení Úmluvy nejsou právně významné, a na nich pak své rozhodnutí založil. Jde především o jeho závěr, že „negativní důsledky související s návratem nezletilé do Itálie nejsou spojovány s osobou otce, když sama matka tvrdila, že dcera nemá k otci negativní vztah. Popsaný pro dítě traumatizující stav byl vytvořen matkou, která opustila Itálii před právním dořešením vztahů vyplývajících z manželství s otcem nezletilé. Pokud by se dítě dlouhodobě nezdržovalo mimo své obvyklé bydliště, nedocházelo by k traumatizaci návratem“. Podle názoru krajského soudu „by tak bylo především na matce, jaký postup v zájmu nezletilé ve věci jejího navrácení otci zvolí, aby jí návrat co nejvíce usnadnila“.

Je zřejmé, že v tomto případě odvolací soud nebral v úvahu, že ve skutečnosti sám dovedl na základě provedení dokazování možnost nepříznivých (zejména psychických) následků u nezletilé v případě jejího návratu do místa jejího původního pobytu (čl. 13 písm. b/ Úmluvy) a místo toho fakticky zdůraznil, kdo podle jeho názoru má na této situaci vinu (i když jinak řešení, které při řešení manželské krize s otcem dítěte matka zvolila, soud ve skutečnosti hodnotil jako standardní postup). Ač v tomto případě dovolací soud nemá nikterak důvodu zpochybňovat kvalitu vztahu otce k nezletilé a naopak, předpoklady obsažené v ustanovení čl. 13 písm. b) Úmluvy jsou vztaženy k výlučnému zájmu dítěte objektivně je vyvarovat fyzické nebo duševní újmy nebo jinak nesnesitelné situaci. Z této zásady však při svém rozhodování odvolací soud důsledně nevycházel.

Za daného stavu odvolací soud danou otázku, zda vydání nezletilé A. případně nebrání okolnosti předpokládané ustanovením § 13 písm. b) Úmluvy, neposoudil zákonu příslušným způsobem. Dovoláním napadené rozhodnutí Krajského soudu v Plzni tedy nelze z uvedených důvodů pokládat za správné (§ 243b odst. 2 o. s. ř.). Nejvyšší soud České republiky proto rozhodnutí zrušil a vrátil věc uvedenému soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.). K projednání věci nebylo nařízeno jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.).

Odvolací soud (soud prvního stupně) je vázán právním názorem dovolacího soudu (§ 243 odst. 1 věta první o. s. ř. ve spojení s § 226 odst. 1 téhož zákona). O náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení soud rozhodne v novém rozhodnutí o věci (§ 243d odst. 1 věta druhá o. s. ř.)

Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 29. ledna 2004

JUDr. Pavel Pavlík, v.r.
předseda senátu

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Hana Nevimová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Mezinárodní rozvod manželství a jeho dopad na život dítěte
Název v angličtině:	Divorce of an international marriage and it's impacts on child's life
Anotace práce:	V teoretické části práce se zabývám systematickým rozбором mezinárodních právních norem vztahujících se k problematice rodinného práva, jehož obsahem je uzavírání manželství, rozvod manželství, stanovení výživného a úprava rodičovské zodpovědnosti. Práce je také zaměřena na mezinárodní únosy dětí. Praktická část nás seznamuje s výsledky výzkumného šetření, které proběhlo na odděleních sociálně-právní ochrany dětí a jehož cílem bylo zjištění názorů a praktických zkušeností pracovníků. Zjistila jsem, že se sociální pracovníci s mezinárodní problematikou setkávají jen velmi málo.
Klíčová slova:	manželství, rozvod, výživné, rodičovská zodpovědnost, styk s dítětem, únos dítěte
Anotace v angličtině:	In theoretical part of my work I engaged in systematical analysis of international rules of law in relation to problems of family laws, which contents is closing an marriage, divorce, providing of alimony and adjustment of parental responsibility. My thesis is based on international kidnapping of children, too. The practical part of the thesis acquaints us with result of the research, which took place on department s of social and legal protection of children. The main aim of this research was to find out opinions and practical experience of social workers. I found out, that social workers are very rarely in touch with international problems.
Klíčová slova v angličtině:	marriage, divorce, alimony, parental responsibility, contact with child, stealing child
Přílohy vázané v práci:	1. Sonda 2. Rozsudek
Rozsah práce:	131 stran
Jazyk práce:	český jazyk

